

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1254104/2

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אליעזר איגרא, הרב שלמה שפירא, הרב צבי בן יעקב

המערערת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד יהונתן קניר ועו"ד וטו"ר יהושע מאיר שווירץ)

נגד

המשיב: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד ניסים שלם)

הנדון: גירושין (ופיצוי גירושין) בשל פירוד ממושך למרות כנות תביעת האישה לשלום בית על אף בגידת האיש

פסק דין

הרב צבי בן יעקב

הערעור שלפנינו

לפנינו ערעור על פסק דינו של בית הדין האזורי (להלן: בית דין קמא) מיום י"ד בכסלו התש"ף (12.12.19), אשר קבע במסקנתו:

גם האישה אינה מעוניינת בבעלה, הרי שאין מנוס מלקבוע כי יש לחייב את האישה לקבל את גיטה מבעלה [...] בית הדין קובע כי בנדון שלפנינו אין לתלות את חורבנו של הבית אך באשתו של הבעל, ויש לקבוע כי שני הצדדים אחראים למשבר שלפנינו, ועל כן בית הדין קובע כי בנדון שלפנינו האישה זכאית אך לעיקר כתובתה ולא לתוספת כתובה.

הצדדים נישאו כדת משה וישראל בשנת התשס"ה (2005), ולהם היום שלושה ילדים קטינים. בן נוסף – בנם הראשון והגדול של הצדדים, [א'] ז"ל, נפטר לפני כחמש שנים בהיותו כבן חמש. האישה תבעה שלום בית, והבעל תבע גירושין. הבעל טען על כך שאשתו אכלה עדיין על מותו של הבן [א'] ז"ל, משרה דיכאון בבית, יוצאת בנפרד עם ידידים (ראה עמ' 2 לפסק הדין), ואינה מקיימת את חובותיה כרעיה. האישה מנגד טענה כי יחסי האישות פסקו עת גילתה כי לבעל קשר עם אישה נשואה בשם [אלמונית] ואף הציגה תמונות לסיוע (ראה עמ' 4 לפסק הדין הנ"ל).

דין

בית דין קמא בהכרעת הדין דוחה את טענות הבעל על כך שאשתו קיימה קשר אסור עם חברו [אלמוני] בית דין קמא מציין כי טענות הבעל נובעות מפרשנות של התכתבות בהודעות, ודינה להדחות. כמו כן בית דין קמא מציין כי המשך אבל של האישה על מות בנם [א'] ז"ל אין בו כדי להוות ראיה על דיכאון נפשי שמחייבה לקבל גט. בית הדין מציין ומדגיש את ההבנה שיש לגלות לצער ולכאב של האם (ראה עמ' 8 לפסק הדין). נוסף אנו ונאמר שאף אם הייתה האישה בדיכאון מחמת מות בנם, הרי שאין בזה כדי לחייב את האישה בגירושין וודאי שיש לחייב בתוספת כתובה,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הואיל ומחלה זו נולדה במהלך חיי הנישואין, ו'נסתחפה שדהו' – ראה שולחן ערוך (אבן העזר סימן קטז סעיף יא) ובנושאי כליו (שם) דדווקא בנכפית יכול לגרשה בעל כורחה – ראה חלקת מחוקק (שם ס"ק יט) ובבית שמואל (שם ס"ק כא), ומקורו מתשובת הרא"ש. אולם במקרה כנדון דידן, וכפי שהתרשמנו, לא היה מקום כלל לחייב בגירושין מחמת זה, כשמצבה נוצר במהלך חיי הנישואין, ובכל מקרה הייתה זכאית לתוספת כתובה. כמו כן יש לציין כי פרט לאסון שפקד את בני הזוג תביעת הגירושין באה כשלושה חודשים לאחר לידת בנם הקטן כשלצדדים שלושה ילדים בני שלושה חודשים עד ארבע שנים – דבר שלכשעצמו מהווה קושי גדול ביותר ללא המשבר הבלתי-נתפס! טיפול בשלושה ילדים מקטני-קטנים כשהאישה שוהה עימם כל היום בבית הוא עומס גדול מאוד שוודאי יש בו להשפיע באופן קשה על האישה הנמצאת לאחר הלידה ובפרט בעקבות השינויים ההורמונליים לעת הזו. דבר זה אולי יש בו את ההסבר למנהג האישה לצאת בערבים אחרי שוב הבעל מיום עבודתו, כדי 'להתאוורר' מהיום הקשה שעבר עליה, ואם יציאתה הייתה עם חברות ובאופן שהאדם הסביר נוהג – אין להאשימה על כך, ואדרבה רק יציאות כאלו יוכלו לאפשר לה להתאושש בתקופה הקשה של המתיחות בבית.

עם זאת מסקנת בית הדין האזורי היא שאין מנוס מגירושין. למעלה משנה (וכיום כבר קרוב לשנתיים) אין בין הצדדים יחסי אישות –

וברור כי מצב זה מהדהד בעוצמה רבה את גודל ועומק השבר הזוגי אליו נקלעו הצדדים, שבר שספק רב אם ניתן לרפאותו, ולמעלה מכך ספק אם מי מהצדדים עדיין מעוניין, באמת ובתמים, בתיקונו.

הוסיף בית הדין כי הצד הטוען לשלום בית, נדרש להוכיח שעשה מעשים ופעולות המורות על רצונו. בנדון דידן, מציין בית דין קמא, לא רק שהאישה לא עשתה מעשים כאמור, אלא נקטה בלשון קשה ובשלל הליכים משפטיים. ומכאן מגיע בית דין קמא למסקנה כי האישה אינה חפצה בשלום בית (ראה עמ' 9–10 לפסק הדין).

בית דין קמא האריך בדין בני זוג המורדים זה על זה, ודין אי-חיוב הבעל בתוספת כתובה, אולם ממכלול החומר נראה לנו שיש לדון בעיקר במה שכתב בית דין קמא בפרק האחרון של פסק הדין (עמ' 32 ולהלן): מה דינה של תוספת הכתובה במקום שהאישה נגררה אחרי הבעל להליך הגירושין. לאמור, כתוצאה מהתנהגותו, או בנדון דידן קשריו עם אותה [אלמונית]. או התרחקותו ממנה ואי-תמיכה באבל הגדול על מות בנם ז"ל? אם אכן הדברים נכונים ולבעל קשר עם אישה אחרת, אין לתאר את עומק השבר של אישה ככלל ואישה במצבה העכשווי, אחרי לידה ומטופלת בשלשה קטני קטנים כמפורש לעיל, בפרט. במקרה שכזה אף אם האישה פוגעת ומקניטה את הבעל, כגון האמירה על מימון ניתוח לצורך זיווג שני, אין בדבר כדי להוכיח לנו מה הוא רצונה האמיתי. תגובה זו היא תגובה של אישה הפגועה עד עמקי נשמתה, ואין היא רוצה לתת לבעלה את "התענוג" שהוא הצליח לרומסה ולהביאה למצב שתצטרך להתחנן לפניו על המשך הנישואין. האם גם בכגון זה מפסידה האישה את תוספת הכתובה? בית דין קמא האריך להוכיח שבכגון זה האישה אינה מפסידה את תוספת הכתובה.

אין אנו יודעים מדוע הגיע בית דין קמא למסקנה כי האישה הפסידה את תוספת הכתובה. האם בית דין קמא סבור כי האישה במעשיה לא רק נגררה אלא גם יזמה את ההליך? מהחומר שבתיק התרשמותנו שהאישה נגררה להליך ולא יזמה אותו. ייתכן מאוד שהיא נגררה לאותו הליך, והגיבה למעשיו של הבעל, ובכגון זה לא הפסידה האישה את תוספת הכתובה. אנו כותבים בזהירות המתבקשת, הואיל ולא היינו בכל מהלך הדיונים וקשה לחלוק על קביעות עובדתיות של

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בית דין קמא. עם זאת ממהלך קריאת פסק הדין עצמו ומהחומר שבתיק נראה לנו שהאישה נגררה להליך ולא היא שיזמה אותו.

ברם איני מוצא כעת מקום לדון בעניין, והאריכות אך למותר, הואיל וכל הנפקות היא ביחס לתוספת הכתובה. מדובר בכתובה בסך של מאה ואחד אלף ש"ח, הנחתנו שלאחר ארבע-עשרה שנות נישואין ודאי תקבל האישה זכויות בכספי הבעל יותר מהסכום הנ"ל, וידוע שאין מקבלים גם כתובה (על פי ההלכה) וגם כספים המגיעים בהתאם לחוק יחסי ממון ואינם בהתאם להלכה. משכך, הדיון בעניין תוספת הכתובה אינו ברנפקות ככל הנראה לנדון דידן. אם כי ייתכן שאם יתברר שהאישה קיבלה פחות מהסכום הנ"ל, תהיה פתוחה בפניה הדרך להגיש תביעה מחודשת לתוספת כתובה, תוך בירור נקודה זו: אם האישה נגררה אחרי הבעל, או שאף ביקשה ויזמה את הגירושו, ובקשת שלום הבית היא מהשפה ולחוף.

בית הדין שמע את הצדדים ואת באי כוח הצדדים, כל אחד בעמדתו. האישה טוענת שהיא אוהבת את בעלה ורוצה שיחזור לחיק המשפחה, בעוד הבעל טוען כי הזוגיות ביניהם כבר לא תחזור וכי אינו חפץ לחזור לשלום.

לדעתי, נוכח הפירוד הארוך (כמעט שנתיים) כנראה אין סיכוי לשלום בין בני הזוג, וכך גם כיוון שהאישה לא עשתה די מאמצים כדי להשיב את הבעל לבית. נכון שלעיתים היו רוחות מלחמה בין בני הזוג ולעיתים רוחות רגיעה, וכיום לא נושבות בין הצדדים רוחות מלחמה, אך נראה שגם שפת השלום והאהבה אינה זו המדוברת ביניהם. לא השתכנענו שהאישה עשתה מאמצים ראויים להשיב את הבעל לבית ולחיי משפחה. משכך החלטת בית דין קמא שיש להתגרש היא נכונה, הגם שאיננו רואים צורך לקבוע אם החיוב במקומו אם לאו.

בדרך של פשרה נחליט, לדעתי, כי סידור הגט יהיה בשלהי חודש אוקטובר 20. והיה אם תצליח האישה לשכנע את הבעל לחזור לחיי המשפחה והבעל יחזור לבית, מה טוב, ולא – תקבל את גט הפיטורין כדת משה וישראל.

אם האישה תקבל את גט הפיטורין במועד האמור, תוכל האישה להמשיך ולהתגורר בבית עד לתאריך כ"ו במרחשוון התשפ"ב (1.11.21), ללא דמי שימוש בחלקו של הבעל, ופירוק השיתוף בפועל יעוכב עד לתאריך הנ"ל (אפשר להתחיל בהליך פירוק השיתוף בדירה, אך הפיננסי בפועל לא יהיה לפני שלהי מרחשוון התשפ"ב – תחילת נובמבר 21), כאשר מהתאריך הנ"ל, אם האישה תמשיך להתגורר בבית, תשלם האישה דמי שימוש ראויים על חלקו של הבעל, עד לפינויה מהדירה.

אם תסרב האישה לקבל את הגט בתאריך הנ"ל, יורה בית דין קמא לאלתר על פירוק שיתוף בדירת הצדדים, והחל מ"א באב התש"ף (תחילת חודש אוגוסט 20, מעט אחרי מועד הערעור שלפנינו) תשלם האישה דמי שימוש ראויים על השימוש בחלק הבעל.

מסקנות

לאור האמור לעיל ייקבע:

- א. בית דין קמא יקבע מועד לסידור גט בשלהי חודש דצמבר 20.
- ב. והיה אם לא יחזור הבעל לבית, תקבל האישה את הגט לאלתר, במועד הראשון שיקבע בית דין קמא.
- ג. אם האישה תקבל את גט הפיטורין במועד הראשון שיקבע בית דין קמא, כי אז תהיה האישה רשאית להתגורר בדירת הצדדים עד לתאריך כ"ו במרחשוון התשפ"ב (1.11.21) ללא תשלום דמי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שימוש בחלקו של הבעל בדירה, ורק מהמועד האמור (תחילת חודש נובמבר 21) ועד לפינויה את הדירה בפועל תשלם דמי שימוש ראויים על חלקו של הבעל בדירה.

ד. אם האישה תסרב לקבל גט פיטורין במועד הראשון שיקבע בית דין קמא, הרי שהחל מי"א באב התש"ף (תחילת חודש אוגוסט 20) תחל לשלם דמי שימוש ראויים על חלקו של הבעל בדירה, והדירה תימכר לאלתר בדרך של כינוס נכסים או בדרך אחרת שיראה בית דין קמא לנכון. ה. לאור תוצאות הערעור, אין צו להוצאות. המזכירות תחזיר לצדדים את אשר הפקידו בקופת בית הדין.

הרב צבי בן יעקב

הרב שלמה שפירא

ראיתי את הדברים שכתב עמיתנו הגרצ"י בן יעקב, אך אחרי העיון בדברים דעתי שונה.

הקדמה

לדעתי פסק דינו של בית הדין האזורי גורם עוול לאישה, כופה אותה להתגרש, מפסידה את זכויותיה ותולה בה דברים אשר לא הם, ונבאר דברינו.

לפנינו ערעור וערעור שכנגד על פסק דינו של בית הדין האזורי (להלן: בית דין קמא) מיום י"ד בכסלו התש"ף (12.12.19), אשר קבע במסקנתו שתי קביעות:

א. לאור כל מה שהעלנו לעיל כי בנדון שלפנינו קובע בית הדין כי גם האישה אינה מעוניינת בבעלה הרי שאין מנוס מלקבוע כי יש לחייב את האישה לקבל את גטה מבעלה.

ב. כמו כן, ולאור אשר הראנו לעיל, בית הדין קובע כי בנדון שלפנינו אין לתלות את חורבנו של הבית אך באשמתו של הבעל, ויש לקבוע כי שני הצדדים אחראים למשבר שלפנינו, ועל כן בית הדין קובע כי בנדון שלפנינו האישה זכאית אך לעיקר כתובתה ולא לתוספת הכתובה.

בית הדין הרחיב כיד ה' הטובה עליו להסביר את דינו של רבנו ירוחם (שעליו התבסס) ומאי דנפיק מיניה – התוצאות מהלכתו זו, והביא ממה שהאריכו בזה דייני בתי הדין לדורותיהם, איש לפי כבודו ולפי מעלתו. אין מקום בהחלטתנו זו להיכנס לתוצאות המעשיות הנובעות מההסברים שניתנו להלכתו. אך מכיוון שלדעתנו הלכתו לא שייכת בנידון דידן, נרחיב ונסביר דברים אלו בהמשך.

נקדים ונאמר:

התנאי לפסיקה כזו הוא קביעה כי הצדדים אינם רוצים זה בזה שבסיסה נשען על קביעת העובדות בכל מקרה לגופו. ללא קביעה מדויקת של המצב האמיתי, או הוכחה שמסתבר באופן של למעלה מכל ספק שזה המצב האמיתי אין להסתמך על הלכתו, לא לעניין חיוב בגירושין ולא לעניין פטור מתוספת כתובה.

מתי נאמרו דברי רבנו ירוחם ומתי יש משמעות למשך הפירוד ולחוסר הסיכוי לשלום; משמעות הרצון בשלום בית ובירור כנותו

נבאר תחילה את האופן לפיו אמור בית הדין להתנהל בתביעות לשלום בית, ולאחר מכן נדון בהשלכת הלכות אלו על נידון דידן.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

א. בשנים האחרונות העילה הנפוצה ביותר לחיוב בגירושין היא שיטת רבנו ירוחם שכל היכא ששני הצדדים אינם רוצים זה בזה על בית הדין לכופם להתגרש, והאישה הפסידה תוספת כתובה, בצירוף לשיטה זו מביאים את דברי הגר"ח פאלאג'י שכל היכא שעברו י"ח חודש "ונלאו מתווכי השלום" יש להשתדל להפרידם זה מזו. משכך, בתביעות רבות שבהן אחד מהצדדים רוצה בגירושין והצד השני מסרב חותרים בתי הדין לבדוק את מהות סירובו על ידי בחינת מעשיו ודיבוריו. ואם מגיעים למסקנה שעל אף דבריו המפורשים, על פי אומדנת דעת הדיינים, מחשבתו האמיתית אינה כפי שמוציא בפיו והוא באמת רוצה להתגרש, יש לתלות את דיבורו ברצון להגיע להטבות שונות ומשונות ולפרש דבריו על פי האומדנה שלנו (ועיין שולחן ערוך חושן משפט סימן טו סעיף ד). ולפעמים אף יותר מזה: מכיוון שלדעת בית הדין השלום לא ייכון נלך אחרי דינו של הגר"ח פאלאג'י, נחייב בגירושין ואף ניתן פסיקה שבפועל כופה את המסרב להתגרש להתגרש בעל כורחו ולהפסיד לאישה, אם האישה היא המסרבת, את המזונות ושאר זכויותיה – כופה בפועל מפני שעם שלילת הזכויות הנובעות מקשר הנישואין, לא תהיה לדורש שלום הבית תוחלת ותקווה להישאר נשוי רק על פי הרישומים, בעוד בן זוגו מתחיל בחיים חדשים, על פי ה'היתר' דהפאקטו שנתן לו בית הדין. דבר זה אף שהוא נצרך לפעמים, יש לבוחנו היטב היטב, כדי שלא להפסיד לבן זוג נשוי את זכויותיו, ולפעמים להביא לידי גט מעושה, משכך חובתנו להבהיר את גדרי הדין.

דברינו מבוססים על מה שכתבנו בעבר בפסק דין בתיק (נתניה) 872663/1 (פורסם) בביאור מהותה של תביעה לשלום בית, ונרחיב את הדברים לעניין הנוגע למעשה בערעורים המוגשים כמעט מדי יום ביומו.

ב. העניינים הנידונים בבית הדין הם היחסים שבין איש לאשתו בתוך הבית כשאינן אנשים זרים עימם, במקרים כאלו קשה לבית הדין לבוא לבירור האמת כשטענות הצדדים סותרות. וכבר עמדו בזה הקדמונים שדברים הנעשים בתוך הבית הם דברים הקשים לבירור.

ועיין ברמ"א (אבן העזר סימן עד סעיף י) שכתב לגבי אישה הטוענת שאינה רוצה שיבואו קרובי הבעל לביתה 'מפני שמריעין לה ומצירין לה וגורמים קטנות בינה לבעלה', וזו לשונו: "ונוהגין להושיב עמהם איש או אשה נאמנים, ותדור עמהם עד שיתברר על ידי מי נתגלגל הריב והקטטה." הרי שבדבר שכל אחד מהצדדים טוען שהצד האחר הוא הגורם אי אפשר לברר עד שישב עמם בבית מאן דהוא ויברר לבית הדין אמיתות העניין.

וכן כתב עוד הרמ"א (בסימן קנד סעיף ג) שבמריבות שבין בעל לאשתו הנעשות בביתם אי אפשר לברר את מהות העניין ומיהו הגורם אלא על ידי שיושיבו אדם ביניהם שיוכל לעמוד על הדברים בשעת התרחשותם ולברר לבית הדין מי הוא הגורם למריבות. ויש להקל אף בלא עדות גמורה, וכמו שכתב החתם סופר בתשובתו (בחלק ה [חושן משפט] – השמטות סימן רג) וזו לשונו:

ואשית לטענת בעלת קטטה, כי נראה לי [ד]לזה סגי בעדים אפילו שלא בפניה ואין צריך לזה עדות גמורה והווי ליה כמו 'אשתמודענהו' ([יבמות] פרק החולץ לט ע"ב) דמסקינן והלכתא גילוי מילתא בעלמא הוא ואפילו קרוב ואפילו אשה ומשמע דכל דיני עדות לא בעינן [...] מכל מקום נראה בעינין זה כולי עלמא מודים דלא תהיה שמיעה גדולה מראיה, כיון שמפורסם כולי האי לכל באי שער עירה שאי אפשר לדור עמה ממש הוא כראיה ולא הוה אלא גילוי מילתא בעלמא.

חזינן מדבריו שאף שהקל וסבר דלא בעינן עדות גמורה המעידה שהאישה היא 'אשה רעה', על כל פנים בעינן שהדבר יהיה ברור לבית הדין בדרך כלשהי. ולפי זה במקרה שאין לנו אלא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

טענות הצדדים והדבר לא נתברר לפני בית הדין, אין בית הדין יכול ליתן לה דין 'אשה רעה' שמצווה לגרשה, וממילא כל עוד לא הוכח אחרת יש לקבל עקרונית תביעתה לשלום בית. וקל-וחומר שאין לחייבה להתגרש.

ג. אין ספק שההשתדלות לעשות שלום בית בין איש לאשתו היא מצווה וכדשנינו בפאה (פרק א משנה א): "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא: כיבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום בין אדם לחבירו [...]"

ועיין בתוספות (סנהדרין ו, ב) שפירשו: "אבל אהרן – פירוש: כיוון שלא היה דיין, ולא היה הדין בא לפניו אלא לפני משה, ודאי לדידה שרי."

וביאור הדברים דדעת רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי (בגמרא שם) היא שלדיין אסור לעשות פשרה אלא חייב לדון דין אמת, וכך הייתה מידת משה שהיה דן ופוסק, אבל אהרן שלא היה דיין לו היה מותר ומצווה לעשות פשרה, שעל ידי הפשרה ישרוד השלום בין שני בעלי הדין, דהבאת שלום היא מצווה ומוטלת על כל אחד ואחד מישראל. ולפיכך מי שאינו דיין ולא חלה עליו החובה לדון, עליו מוטלת המצווה שאין לה שיעור ואדם אוכל פרותיה בעולם הזה ובעולם הבא – הבאת שלום בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו.

אומנם באיש ואישה שבאים לדון, ודאי שגם דיין – אם רואה הדיין שיכול לעשות שלום בית, אין הוא צריך לפסוק את הדין ולגרור לפירוד, אלא אדרבה, חובה עליו להשתדל לעשות שלום בית, דשלום בית לעולם לא יהיה עיוות הדין, שהרי משיהיה שלום בית, ותיבטל הסיבה – המריבה בין הצדדים, יתבטל המסובב – התביעה. ודיין היושב בדין לא פקעה ממנו המצווה המוטלת על כל אדם מישראל וכשביכולתו לעשות שלום בית בין איש לאשתו חייב לעשות כן.

ונראה לומר דהוא הדין אם הצד הטוען שרוצה שלום בית לא עשה דבר ולא פנה לגורם כלשהו, אין זה מורה על חוסר הכנות ברצונו לשלום בית. שהרי הרבה אנשים אינם בעלי יוזמה לעזור לעצמם. יש שהם פגועים וישנם מי שהם חסרי אונים בסיטואציה שאליה נקלעו ולכן אין הם עושים דבר, או מפני שיודעים [או חושבים] שבנסיבות העניין אין בכוחם ולא בכוח רב או יועץ כלשהו להביא מזור למשבר ולהחזיר הצדדים לשלום בית. ומשכך יש לומר שהתנהלות זו אינה פוגעת בכנות רצונם לשלום בית ואין אפשרות לבוא אל הטוען לשלום בתביעה מדוע לא פעל לשתף גורמים חיצוניים או לשכנע את הצד השני לחזור לשלום בית.

ולפיכך אף אם המשבר בין בני הזוג הוא עמוק, אחד הצדדים עזב את הבית, או שהבעל קשר קשר עם אישה אחרת, אין בהימנעות הצד השני מלהגיש תביעה לשלום בית כדי להוכיח שאין הוא מעוניין בשלום בית, שהרי יכול להיות שהוא מעוניין ורצה בשלום בית, אלא בהכירו המציאות החליט שלא תהיה תועלת בהגשת תביעה לבית הדין ואין הוא רוצה או צריך לעשות דבר ללא תועלת ותוחלת.

ולפיכך חובה עלינו להבין מהי מהותה של התביעה לשלום בית, שהיא אחת מהתביעות שלבית הדין כבית דין יש סמכות ויש חובה לדון בה, ומה התועלת שתבוא לאדם מהגשת תביעה זו, שהרי עניינה של התביעה בבית הדין היא פנייה לדיינים כדי שיפעילו סמכות שיפוטית, ומהו הדבר המוטל על בית הדין, בתפקידו כבית דין, בדונו בתביעה זו.

ד. ונראה לומר דעצם התביעה לשלום בית היא בעיקרה תביעה הצהרתית, הגוררת בעקבותיה השלכות ממוניות לגבי קביעת מעמדם של הצדדים כמורד או כמורדת ועוד עניינים. ברור שאת שלום הבית צריכים לעשות הצדדים בעצמם. בית הדין לא ייתן החלטה המחייבת את אחד הצדדים לחזור לשלום בית, שהרי הדברים תלויים בדברים שבלב ואין אפשרות ותועלת בכפיית האדם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לעשות מה שבאמת אין הוא רוצה בו (ודווקא לעניין קיום מצווה מעשית כפינן וכטעמו הידוע של הרמב"ם סוף פרק ב מהלכות גירושין). אין ספק ששום שלום בית לא יצלח בעקבות החלטה שיפוטית גרידא, אומנם מצווה לשמוע דברי חכמים, אך אין בדבר זה כדי לשנות את ההרגשות שבלב שעליהן יקום ויפול שלום הבית, (וכבר האריכו המפרשים בביאור השאלה איך ציוותה התורה "לא תחמד" והלוא הדברים תלויים בלב, ואין כאן מקום להאריך).

אומנם תביעת שלום הבית יכולה להועיל, אם תתקבל התביעה, שלא לאפשר לאחד הצדדים לחבל בחזרה לשלום בית. ואף שתביעת האישה ובקשתה היא לכופף את הבעל לחזור לשלום – דבר זה אינו אפשרי, אלא שהתביעה והבקשה בנויה על ההנחה והתקווה שהבעל יתעשת ויחזור לחיות עם אשת נעוריו, ולפי זה ודאי יש זכות לתובע תביעת שלום בית, אם תתקבל תביעתו, לבקש סעדים מעשיים כדי למנוע מהנתבע לחבל יותר בשלום הבית ולעשות מעשים שימנעו ויקשו על החזרה לשלום בית. ולפיכך ודאי חובה על בית הדין לתת סעדים אלו שהם ציווי עשה ואל תעשה כדי לממש את תביעת התובע אם תוכר כצודקת.

יש לומר שהתביעה להוציא צו למדור ספציפי היא אחד מהסעדים שיכול התובע לתבוע כדי לאפשר שלום בית, שהרי באין בית אין אפשרות לעשות שלום בית. ולפי זה אם נקבל את תביעת התובע שלום בית, הרי עלינו לאפשר לצדדים לעשות שלום בית, ואפשרות זו אינה יכולה להיעשות אלא אם יהיה בית. אין ספק שבהימכר הבית קטנים הסיכויים לשלום בית, דהרי אין לצדדים מקום לעשות שלום זה, ולפיכך יש כוח לבית הדין להוציא צו כנגד הנתבע המונע ממנו להפר יותר את שלום הבית (שכבר הופר עם עזיבתו) על ידי יצירת עובדות מוגמרות בשטח המונעות חזרה לשלום בית. ולפיכך צו המונע מהנתבע מכירת דירת הצדדים והפיכת האפשרות לשלום בית לבלתי ישימה הוא סעד חוקי ומתבקש במקום זה, וזאת כדי לאפשר לתובע לממש תביעתו ולמנוע מהנתבע סיכול ההחלטה שתתקבל.

והנה המחוקק נתן סמכות ייחודית לבית הדין הרבני בענייני נישואין וגירושין, ובכלל עניינים אלו כלולה גם התביעה לשלום בית. ומעתה אם לפי ראות עיני בית הדין התביעה לשלום בית היא תביעה צודקת, חובה על בית הדין להוציא צווים למימוש החלטתו. ונהי דמאידך גיסא המחוקק רואה את השותפות הממונית בין בני הזוג כשותפות עסקית גרידא, ולכן אפשר המחוקק הגשת תביעה לפירוק השיתוף הממוני, ואם כן יוכל הנתבע לטעון "אינכם יכולים לפגוע בזכות הקניין שלי" – אין הדברים כן, אלא: במקום שלפי ראות עיני בית הדין השארת המצב של רכוש משותף היא תנאי לקיום הנישואין או הריסתם, ממילא יש סמכות לבית הדין להוציא צווים שיעזרו לקיום ההחלטה, שהרי הדבר במסגרת סמכויות בית הדין הרבני ויסייע לצד התובע למנוע את הפרת פסק הדין שהתקבל לטובתו.

זאת, כאמור, מפני שבדרך כלל פירוק השותפות ומכירת מקום המגורים של הצדדים גורמת לסתימת הגולל על הניסיון לשלום בית, וממילא משהכיר בית הדין בצדקת התביעה מוטל עליו לתת את הסעד המבוקש לביצוע ההחלטה.

הקביעה שהאפשרות לשלום בית ריאלית ושיש אפשרות שהצדדים יחזרו זה לזה אינה דבר שאי אפשר להעלותו על הדעת, גם אם לכשיחזרו הצדדים לחיות יחד, לא יהיו חיי הנישואין מושלמים, ובוודאי לכל הפחות בתקופה הראשונה עד שיישכך הכעס על הפירוד או על המעשים שהביאו לפירוד. חיייהם יהיו כמו חיייהם של זוגות אחרים הממשיכים לנהל חיי נישואין אף שהאהבה הראשונית ביניהם כבר פרחת ואין 'אהבה ואחוה שלום ורעות' ביניהם, אלא הם ממשיכים בחיי הנישואין מפני שהתועלת לשני הצדדים בהמשך חיי נישואיהם רבה על הרווח שירוויחו (אם ירוויחו) מן הגירושין. כדי שיתקיים שלום בית זה, ודאי יש צורך שדירת הצדדים לא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תימכר, שהמגורים בבית זה ימנעו חיכוכים נוספים בין הצדדים הנגרמים ממגורים בדירה קטנה שבה רבים החיכוכים בין בני הבית.

עניין המדור הוא עניין מהותי בבניית הבית דהרי אמרו חז"ל בסוטה (מד, א) "למדה תורה דרך ארץ שיבנה אדם בית ואחר כך ישא אשה", הרי שבניית הבית קודמת לנישואין דהיא התנאי לקיום הנישואין, וממילא ברור שפירוק השותפות בבית ומכירתו הם שלב נוסף בהרס הנישואין, וממילא צו מניעה המונע מכירת הבית הוא סעד חיוני בתביעה לשלום בית.

יש לומר עוד דעצם חיוב המדור שחייב אדם לאשתו נפסק להלכה בשולחן ערוך וצריך שהמדור יהיה באופן שיוכל להיות שלום בית ביניהם ולא יהיו מריבות מצויות. משכך מובן שתביעה לשלום בית גוררת סעדים שיבטיחו את אפשרות קיום הפסיקה בתביעה, דהיינו שלא להמשיך בהרס הבית ולכפות את הצד השני לגירושין. דבר זה בוודאי צריך להיות על ידי תביעה בבית דין וזוהי חובתו של בית הדין לבחון הדברים ולהוציא פסיקתו. ועיין מה שהארכתי בפסק דין בתיק (נתניה) 872663/1 הנ"ל, להוכיח את הדברים מש"ס ופוסקים. לפיכך הגשת התביעה לשלום בית היא כדי להביא לידי תוצאות מעשיות, ואין חיסרון במה שלא הוגשה תביעה לשלום בית מייד עם עזיבת הבעל את הבית, שכל עוד לא עשה הבעל מעשים המפסידים את זכויותיה והגורמים להעמקת הפירוד בין הצדדים לא היה צורך ולא הייתה תועלת בתביעה זו ובפסק דין הצהרתי של בית הדין. ולפיכך אין לבוא אל האישה בתביעה למה לא הגישה תעצומותיה לפני בית הדין מייד עם עזיבת הבעל. אכן משהגיש הבעל תביעה לפירוק שיתוף שוב יש תועלת מעשית בהגשת תביעה זו, כדי שבית הדין יוכל ליתן החלטות מעשיות בתביעה זו.

לכשנמצא את דברינו: **תביעה לשלום בית אינה מוגשת כדי להביא שלום בית בפועל, ומטרתה – להקנות זכויות המגיעות לצד הנפגע מפעולתו של הצד השני הפועל לגירושין והרס הבית.**

בפרפראזה על אמרתו הידועה של קלאוזביץ "הפוליטיקה היא המשכה של המלחמה בדרכים אחרות": **אף תביעה לשלום בית היא המלחמה על הבית בדרכים אחרות, והיא דרך מהדרכים במאבק בין בני הזוג, שלעת עתה הם בעלי רצונות שונים – צד אחד מעוניין בפירוק הבית, והצד האחר בתביעתו לשלום בית נלחם להשאיר את ביתו שלם.**

ומעתה מכיוון שביארנו שהתביעה לשלום בית מטרתה **למנוע מהצד השני לפעול באופן חרד צדדי ולפרק את הבית**, אין בעצם הגשת התביעה כשלעצמה – דבר שלכאורה מלבה את המשבר בין הצדדים – משום חוסר תום-לב, שהרי תביעה זו מוגשת בדרך כלל כשהצד השני נקט גם הוא בפעולות חרדיות, תביעה לגירושין, לפירוק שיתוף או לשניהם. ולפיכך התביעה לשלום בית, המונעת התקדמות חרדית לפירוק הבית, יש בה כדי לעורר את הצד השני לחזור ולבחון ניסיון לשלום בית. אין ספק שגם תביעה זו חייבת להיות בתום לב. ולפיכך כשהתובע שלום בית נוהג סחבת בבירור תביעתו – דבר זה כשלעצמו מורה על חוסר כנות.

אומנם על אף האמור, גם אם הצד השני עדיין לא נקט פעולה כלשהי בכיוון גירושין, אין בעצם הגשת התביעה ריעותא, אף שכוונת הגשתה היא להבטיח את הזכויות הרכושיות של הצד המגיש אותה.

אמור מעתה: אין בהימנעות הצד התובע מהגשת תביעתו עד שהצד השני הגיש תביעה לגירושין או לפירוק שיתוף, משום ראייה לחוסר תום לב. שהרי כפי שכתבנו לעיל, עשיית שלום הבית בפועל אינה חלק ממהותה של התביעה ואינה חלק מתפקידי בית הדין, וכל עיקרה של התביעה היא קבלת סעדים משפטיים כשהצד השני נוקט צעדים חרדניים. ולכן כל היכא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שהתובע שלום בית השתהה בהגשת תביעתו לשלום בית, אף שהקרה בין הצדדים נמשך זמן רב, אין בשיהוי כדי להורות על חוסר כנות או תום לב, אם טרם נעשו מעשים פוזיטיביים מהצד השני, דזמנה של תביעה זו היא עם שינוי הסטטוס קוו ונקיטת צעדים לפירוק הבית מצד אחד מבני הזוג.

כמו כן אין בפיצול תביעותיו של התובע שלום בית ובהגשת תביעותיו האחרות בערכאה אחרת משום הוכחה שתביעתו לשלום בית אינה כנה, שהרי גם אם רצונו בשלום בית אין זה מחייב אותו לוותר על זכויותיו, או על מה שנראה לו כזכויותיו. ואם על פי דעתו, או על פי הרוח הנושבת ברחוב או בעצת בא כוחו, בחר להגיש את תביעותיו האחרות בבית המשפט מפני שחושב ששם יגיע להישגים רכושיים טובים יותר משיוכל להגיע בבית הדין הרבני (ואף שבמקרים רבים אין זו האמת) – אין בדבר בהכרח כדי להורות על חוסר כנותו בתביעה לשלום בית שהיא תביעה העומדת בפני עצמה, ואם בית הדין מתרשם שצד מן הצדדים כן ברצונו לשלום בית, אין זה מגרע מכנות תביעתו. אכן פיצול התביעה בערכאות שונות מקשה ומסרביל פתרון הבעיות שבין בני הזוג, אך אין בעובדה זו כשלעצמה כדי להורות על חוסר כנות.

ולפי מה שכתבנו אין לקבל גם את תביעת האישה שבית הדין ישלח הצדדים ליעוץ זוגי, שהרי אין מטרתה של תביעה זו להשיג שלום בית בפועל, שהרי אין זה תפקידו של בית הדין בכובעו השיפוטי, ואף שבית הדין כאמור לא יימנע מלהשתדל בעשיית שלום בית כשאר אדם, חיוב אחד הצדדים להליכה ליעוץ זוגי – אין הוא ממהותה של תביעה זו.

ה. והנה ראיתי שדיינים רבים סבורים שכשאינן סיכויים לשלום, ואף אם מפני חוסר רצונו של צד אחד, יש לדחות את התביעה. אלה מסתמכים על המושג המיוחס לגר"ש דיכובסקי – 'מות הנישואין' ועל ההנחה שמציאות שכזו מחייבת גירושין, וכפי שיתבאר יש התולים קביעה זו בדעת רבנו ירוחם שתוזכר להלן.

ובאמת לא זו הדרך, לא בתביעה לשלום בית ואף במקום שנראה לבית הדין ששני הצדדים מעוניינים בגירושין, מפני שאף במקרה כזה נצרכים בחינת הסכסוך ופתרון המחלוקות בין הצדדים, לפני הגירושין בפועל, תוך שימת דגש והקפדה שמי שהולך ביושר ולא בדרכי עקלקלות לא יפגע בשל כך, וכפי שיבואר.

בתביעה לשלום בית עלינו לבחון את התביעה כשלעצמה, אם התביעה צודקת או אינה צודקת ורק אחר כך עלינו לבחון אם יש סיכויים שיהיה שלום בית במקרה הנידון לפנינו. נחרצות הצד המתנגד לחזור לשלום בית בדעתו שלא לשוב לשלום בית אינה מעלה ואינה מורדת לעניין עצם הקביעה אם התביעה לשלום בית צודקת, ואם נקבע שהתביעה לשלום בית צודקת היא תישאר צודקת למרות סירוב הצד השני להענות לתביעה זו.

כך אף אם הבעל עזב את הבית והלך לגור עם אחרת – דבר המשים את האישה ללעג וקלס בעיני כל מכריהם, והאישה יודעת שמטרתו לגרשה ולסלקה מהבית, ואף שהבעל אומר שרוצה להתגרש באופן הוגן ולאפשר לה לקנות דירת ראויה אך קטנה יותר. וכמו כן כשאין ספק שהאישה פגועה מאוד מהמחשבה שתישאר לבד בדירה קטנה או תישאר ללא דירה ותצטרך להמשיך בטיפול בילדים – דבר שבוודאי מביא אותה לידי מרירות, התרסה, קללות ומריבות עם הבעל, לתלונות במשטרה, בין מוצדקות ובין שאינן, שהרי אין לדון אדם על מעשיו בשעת צרתו ובפרט שכן זוג פוגע בו פגיעה אנושה, מבזהו, ומעמיד אותו במצב של חוסר אונים. אין ספק שתגובה זו היא תגובה טבעית הגיונית, וייתכן שהיא צודקת אף שלא נוכל לקבוע שהיא חכמה.

לצורך הכרעה בעניין זה, יש לנו להכניס עצמנו למצבה ולהרגשה של האישה שהבעל רוצה לזרוקה והוא ימשיך את חייו עם אישה אחרת בנוחיות וללא דאגות, וודאי שבמרירות ליבה תאמר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

על הבעל כל מיני דברים. זו דרך העולם שאדם חושב שבהשפלת האחר הוא יתעלה. לפיכך אין בדברים שנאמרו במריבות עת התגלע הסכסוך וכן בעת בדיונים המשפטיים על הגירושין כדי לקבוע מה היה המצב לפני שהתחילו המאבקים, ואף שדיבורים כאלה ודאי לא יכולים לעזור ולהועיל לשלום בית – זהו טבעו של עולם שבמאבקים בין בני זוג הם עושים מעשים שמזיקים גם לעצמם. עם זאת במקרים שכאלה אין לבוא בטענות אל האישה.

לפני שנמשיך בביאור העניין שלפנינו חובתנו להזכיר את מה שכתבתי בפסק דין אחר בעניין תשובת התשב"ץ (חלק ב סימן ח), תשובה שנזכרה רבות בפסיקת בתי הדין.

וזאת למודעי כי תשובה זו היא היסוד המוסד להנהגת כל היושב על מדין כלפי נשים הבאות לדין לפנינו ומתלוננות על צרת נפשן, שלא להעלים עין ושלא להתנהג במורך ולהתעטף באצטלה של צדקות ויראת הוראה במקום שבו נצרכת דווקא התקיפות בדין, וחובה על הדיין להתבונן בצרתה של בת ישראל כאילו הייתה בתו. דבריו הם קילורין לעיניים וחובה לדקדק בהם ולהתנהל על פיהם. וזו לשון התשב"ץ:

עוד שאלת: אשה שבעלה מצער אותה הרבה עד שמרוב הצער היא מואסת אותו, והכל יודעים בו שהוא אדם קשה הרבה, והיא אינה יכולה לסבול אותו לרוב הקטטות והמריבות, וגם שהוא מרעיבה עד שהיא שנאה את החיים, והיא אינה יכולה לבא לבית דין מפני שאחד מבעלי ההוראה הפחידה שאם תשאל כתובתה בבית דין שתפסיד אותה – הודיענו מהו הדין בזה.

בשאלה שנשאל התשב"ץ מדובר באישה שבעלה מצערה, לא הוזכר כלל שהוא מכה אותה אלא שיש קטטות ומריבות ושמע מינה שמצערה בדברים אחרים ולא בהכאות, ומיירי גם שהוא מרעיבה – התשב"ץ לא ביאר האם ההרעה היא מניעת מזונות סתמא או בשל הקטטות, ונראה שאין זה מעלה ומוריד. בשל התנהגות זו קצה האישה בחייה. בעובדה זו לא הובאו עדים על יחסו של הבעל, שהרי האישה לא הגישה תביעתה לבית דין, אלא ששאל השואל ותיאר שהכול יודעים שהוא אדם קשה. ובאמת אין זו אלא ידיעה כללית, ואולי איש זה קשה לכל העולם ולא לאשתו, ונראה ברור שאם תבוא לבית דין תצטרך להביא ראיות על יחסו, אם יכחיש את דבריה, דתביעה ללא הוכחה לאו מילתא היא. ויסוד מוסד הוא דאמרין לתובע "ברר דברין" כדאיתא בחושן משפט (סימן עה סעיף א).

והנה השואל כתב שמורי הוראה אמרו לאישה שאין טעם שתלך לבית דין וכי אם תתבע גירושין וכתובה תפסיד את כתובתה, שהרי הגירושין יצאו ממנה, וכלשון העם היום "חבל על זמנך". מסיבה זו נמנעה האישה מלהגיש את תביעתה. (לצערנו זה מצב מצוי גם בימינו בחו"ל, שאין לבתי דין סמכויות חוקיות, שבני זוג שומרי מצוות נמנעים להגיש תביעת גירושין – בין תביעה אזרחית ובין תביעה לגירושין כדת משה וישראל בבית הדין – משום שיודעים שאף אם הם צודקים, תביעתם לגט פיטורין כדת משה וישראל לא תוכל להתממש ושב ואל תעשה עדיף.)

וזאת למודעי שגם התשב"ץ סבר כדעת הראשונים דהיכא שיצאו הגירושין מן האישה אין לה תוספת, אלא דהיכא שהבעל חייב לגרש ואולי אף היכא דהווי רצון שניהם – משלם לה את התוספת, ועיין עוד בדברי התשב"ץ (חלק ב סימן רצב) בביאור תקנות אלגאזיר בתיקון השלישי, במה שכתב לחלק בין התוספת שמוסיפים על פי התקנות לתוספת שמוסיף מעצמו בהתאם לתקנת חז"ל המאפשרת לו להוסיף, ואין כאן מקומם של הדברים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

התשב"ץ (חלק ב סימן ח הנ"ל) דחה ושלל את גישתם של מורי ההוראה הנ"ל, וזו לשוננו:

תשובה: קרוב הדבר בזה שיוציא ויתן כתובה, דקיימא לן "לחיים ניתנה ולא לצער" דנפקא לן מקרא דכתיב "כי היא היתה אם כל חי" – בפרק אף על פי (כתובות סא ע"א). ואפילו במדיר את אשתו בדברים שאין לה צער כל כך אמרינן "יוציא ויתן כתובה" כדאיתא בהמדיר בהרבה מקומות (שם ע"א, ע"א ע"ב), דוק ותשכח, כל שכן בצער תדיר שיש לנו לומר "יוציא ויתן כתובה" לפי "שאיין אדם דר עם נחש בכפיפה". ואף על גב דבאומר "איני זן ואיני מפרנס" פסק הרי"ף ז"ל דלא יוציא ויתן כתובה – התם היינו טעמא משום דאפשר בתקנה: עד שיכפוהו לגרש יכפוהו לזון, אבל הכא "מעוות לא יוכל לתקון" הוא. ומקרא מלא דבר הכתוב "טוב פת חרבה ושלוה בה מבית מלא זבחי ריב", ועוד כתוב "טוב ארוחת ירק ואהבה שם משור אבוס ושנאה בו", הרי שיותר קשה היא מריבה מחסרון מזונות, ואיזו טובה יש לאשה שבעלה מצערה במריבה בכל יום ויום? ואפילו לכופף אותה להוציא יש לדון מקל וחומר דבעל פולפוס (שם עז ע"א), דהשתא: מפני ריח הפה כופין, מפני צער תדיר שהוא מר ממות לא כל שכן? וכיוצא בזה הקל וחומר הזכירו בירושלמי (כתובות פרק ה הלכה ז) על "איני זן ואיני מפרנס". וגם יש פוסקין באומר "איני זן ואיני מפרנס" – כופין אותה להוציא, ואם זה מרעיב אותה הרי הוא בכלל זה.

והפרש שיש בין "יוציא ויתן כתובה" ובין "כופין אותה להוציא" הוא שכשאמרו במשנה "יוציא ויתן כתובה" הוא אין כופין אותה לגרש, אלא מגבין אותה כתובתה, ואם גירש מעצמו – מוטב, ואם לאו – קרינא ליה "עבריינא", וכשאמרו "כופין" עושין בו כפייה אפילו בשוטי. הכי מוכח בירושלמי וכן כתבו המפרשים ז"ל. זהו הנראה בזה.

ואף על פי שיש בתשובת גדולי האחרונים ז"ל שאין כופין בזה כלל, אנן לאו קטלי קני באגמא אנן, ומלתא דתליא בסברא אין לדיין אלא מה שענינו רואות. ואפשר שלא אמרו כן על כיוצא בזה הצער הגדול, וכל שכן אם מרעיב אותה ואלו הות דידהו לא הוו אמרי הכי. והרשב"א ז"ל כתב בתשובה כדברינו.

ומכל מקום אם היא מרוב שיחה וכעסה הולכת לבית דין ותובעת כתובתה – לא הפסידה כלום, ורחמנא ליצלן מעלבון העלובות "וכי כך עונין אל המעיקות?" וכמו שאמרו בבראשית רבה על יעקב. וראוי לבית דין לגעור בו ולקרא עליו המקרא הזה "הרצחת וגם ירשת?" שזה יותר קשה ממות הוא שדומה לארי שדורס ואוכל כמו שאמרו פרק אלו עוברין (פסחים מט ע"ב)

ורבי ישמעאל – קראו עליו כשמת "בנות ישראל אל רבי ישמעאל בכינה" מפני שהיה מחזר אחר זכותן ומאהבן לבעליהן, כדאיתא בנדרים בפרק רבי אליעזר (סו ע"א). והדיין הכופה לחזור לבעלה אם מרדה, כדין הישמעאלים – מנדין אותו. ושלום, והטוב והישר בזה שיעשו דרך בקשה כמו שאמרו בנדרים בסופו (צ ע"ב) על "השמים ביני ובינך".

לימוד גדול לימדנו התשב"ץ, שאם בדברים שאין לה צער גדול כדאיתא במשניות דפרק המדיר אומרים "יוציא ויתן כתובה" קל וחומר במצער את אשתו צער גדול, ש"אין אדם דר עם נחש בכפיפה", והוסיף שאי אפשר לדרוש

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מאישה לחיות בבית מלא מריבות, שאין טעם לאישה בחיים שכאלה, והוסיף שיש לדון אף לכופו דחמיר מ'ריח הפה' דכופין. הרי דאזיל בשיטת הרשב"א (שאת תשובתו גם הזכיר) והאגודה שההלכות שנאמרו בדברי חז"ל לעניין חיוב וכפייה אינן 'רשימה סגורה' אלא רשימה שהרחבתה לדברים הדומים לאלו שבתוכה תלויה בשיקול דעת הדיין, וחייב הוא לדמות מילתא למילתא. וביאר עוד את החילוק בין "יוציא" ל"כופין", שאפילו במקום שאין כופין אנו אומרים לו שחובתו להוציא, ואומנם אין כופין אך אף אם אינו מוציא – מגבים לה כתובתה. והוסיף עוד שאף שגדולי האחרונים כתבו שאין כופין בזה כלל – ועיין מה שכתב הבית יוסף (סוף סימן קנד) לגבי בעל המכה את אשתו – "אנן לאו קטלי קני בעלמא". לעולם אל יקטין הדיין את עצמו, (ואם רצונו להקטין עצמו אינו צריך להיות דיין, דעבדות היא ולא שררה). הדברים תלויים בסברה (ומי שאינו בעל סברה ואינו מסוגל לדמות את הצער שיש לאישה להני עובדי שהזכרו במשניות בכתובות – גם הוא לא ראוי להיות דיין), וחובה על הדיין לבחון את עומק הצער שיש לאישה בזה. והוסיף התשב"ץ להזהיר שלא יסתכל הדיין על האישה כעל אישה זרה ועל צרתה כעל עניין שאינו נוגע לו, אלא יבחן כיצד היה נוהג ומה היה טוען אילו היה הדבר נוגע לו אישית, לו הייתה זו בתו, אם גם אז היה מתייחס בשוויון נפש ומחמיר חומרות – ברור לתשב"ץ שלא היה הדיין, או אותו מורה הוראה שהורה לאישה כאמור, נוהג ואומר כך אם היה הדבר נוגע לו. (וזה לימוד גמור לכלל תפקידו של דיין, שלפני שבא לפסוק את הדין צריך לצייר לעצמו תחילה את הרגשתם של בעלי הדין, כחלק מבחינת המציאות, ורק אחר כך דיון).

וסיים התשב"ץ שאישה כזו, שמחמת הצער תובעת כתובתה בבית דין – ודאי לא תפסיד, ולא יאמרו לה כשהבעל מסכים לגירושין ואולי אף תובע אותם: "מכיוון ששניכם רוצים להתגרש אין לך כתובה, דאדעתא דהכי לא התחייב לך" – ישתקע הדבר ולא ייאמר! וסיים "וכך עונים את המעוקות?" וכתב שראוי לגעור בבעל בכהאי גוונא (וגם במקלין בצערן של בנות ישראל), והוסיף שזו הייתה מעלתו של רבי ישמעאל שדאג לצערן ולרווחתן של בנות ישראל, וחתם דבריו באזהרה לדיינים שהדיין האומר לאישה לחזור לבעל המצער אותה, כמנהג הישמעאלים, מנדים אותו.

הארכתי בדברי התשב"ץ האמורים להיות לפני עיני הדיין יום יום בשבתו לדון ולהפעיל שיקול דעת בבואו ליתן פסק דין, חובת הדיין הכוללת את בחינת המציאות האמיתית בזמנו, במקומו ובבני הזוג הניצבים לפניו, ואחרי בחינת המציאות יש לו לבחון בסברה ולדמות מילתא למילתא מתוך ידיעה שהדבר בנפשו וכאילו נוגע לו אישית, וכדברי הגמרא (יבמות קט, ב): "דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: לעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין יריכותיו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו."

ואין לומר שאין לומר דבר שאינו נשמע – והיינו היכא שבית הדין רואה שבפועל אין סיכויים לשלום בית, וכמו שרגיל בית הדין לשאול תמיד את הצד התובע "האם נראה לך שיש סיכויים לשלום בית במצב שנוצר?" וכל שכן לאחר שהבעל מצא אחרת ואחרי ששמענו דברי הצדדים שיש לומר ששוב אין סיכויים שיחזור לאישה – ולא היא, דהנה כפי שכתבנו יש לברר את הדבר משני פנים: א. אם התביעה לשלום בית היא אמיתית; ב. אם יש סיכוי שתתממש.

ו. וראיתי בכמה פסקי דין שדיינים מסתמכים על דבריו של הגר"א אטלס זצ"ל אב"ד חיפה שהובאו בדברי משפט, ובשורת הדין (חלק ה עמ' קמא) דהיכא שהבעל בגד באישה, התביעה לשלום בית המוגשת על ידה היא תביעה שהוגשה בחוסר תום לב, שהרי גם התובעת אינה רוצה בשלום בית – לדבריו, מפני שאין אישה מוכנה לחזור ולחיות עם בעל שהלך לחיות עם אחרת. ושם הוכיח דין זה מדין 'רועה זונות' שנעשה שנוא ומאוס על האישה, וכן כתב שם שאישה האומרת "אני

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

רוצה את בעלי ואני אוהבת אותו, שטענה זו עומדת בניגוד מוחלט לשכל הישר של האדם ולנורמות של חברה בעלת תרבות.

ואחרי העיון בדבריו ובקשת המחילה, נראה לי שהדברים שכתב כקביעות ודאיות אינם עומדים במבחן המציאות כמעשים הבאים יום יום לפנינו בבית הדין, דוודאי יש נשים שאינן יכולות לסלוח ולמחול לבעל אם זינה עם אחרת וקליוחומר אם הלך לגור עימה בקביעות, ולהכי אם תובעת האישה גירושין מחייבים אותו לגרשה מדין 'רועה זונות' (שלחלק מהפוסקים הוא מטעם שמאוס עליה), וכבר כתבתי בזה בכמה פסקי דין ואין כאן מקום. **אומנם דברים אלו הם בדווקא אם האישה טוענת ודורשת להתגרש, אך אין אנו יכולים לומר שכלל זה נכון בכל הנשים, ויש הרבה נשים שאומרות שעל אף הפגיעה שנפגעו מהבעל בעקבות בגידתו, בעשותן את החשבון הכללי, אין הן מעוניינות לפרק את הבית ומוכנות לסלוח לבעל על מעשיו. יש לבדוק בכל מקרה ומקרה לגופו ולא כולי נשי בחדא מחתא מחתינן להו.**

ומה שכתב שזה עומד "בניגוד לשכל הישר של האדם ולנורמות של חברה בעלת תרבות" – אין הדברים ברורים כלל, שהרבה פעמים 'השכל הישר' של האישה גורם לה למחול, למען שלום הבית, שלום הילדים ושלומה. **ומה שכתב שזה כנגד הנורמות של חברה בעלת תרבות, אינני יודע לאיזו חברה בת תרבות הוא מתכוון – האם לחברה בעלת תרבות דתית? האם לחברה הישראלית? האם לחברת התרבות המערבית? וכי הדברים אחידים ברורים וחתוכים בכל חברה וחברה? והלא הדברים ידועים לכל מי שעניו וליבו פתוחים, שלצערנו הזנות פשטה ונעשתה כמעט כהיתר בחברה המערבית ובעקבותיה כתופעת חיקוי גם בחברה הישראלית, והרבה נשים סולחות לבעליהם על בגידותיהם (וכן המצב גם כשהאישה מזנה, שהרבה בעלים סולחים לנשותיהם על בגידתן, אף שמבחינת ההלכה לא מועילה סליחה בדבר זה, וממשיכים לחיות עימן). ופוק חזי שהרי נשיא ארצות הברית (ולא נשיא אחד) שעשה מעשים אשר לא ייעשו, והדברים נתפרסמו בכל העולם, ולא רק לאשתו, וברור שבמקרה כזה הפגיעה היא כפל כפליים, ולא מצינו שנמאס עליה, והרי הם ממשיכים בחייהם המשותפים כאילו דבר לא קרה. ואין ברצוני לאזכר התנהלות דומה של חלק ממנהיגי המדינה שעשו מעשים שלא ייעשו ונשותיהם מחלו להם, ולצערנו ולבושתנו הדבר נעשה גם על ידי "רבנים", ונשותיהם סלחו להם, ועל כל פנים הדבר לא הביא לפירוק הבית. משכך ברור לכל מי שעניו בראשו וחי במדינת ישראל שאין אפשרות לקבוע שמחילת האישה במקרים כאלו עומדת בניגוד לשכל הישר.**

ואם כן, מי יהין לומר שבחברה הישראלית המתימרת להשתית תרבותה על התרבות המערבית, והמייבאת כמעט כל דבר מהתרבות האמריקאית, ולצערנו לא מנסה להשתית תרבותה על המסורת היהודית השורשית, נוכל לקבוע שתופעה שכזו, ודאי גרמה להמאס את הבעל על האישה, ובוודאי שתביעתה אינה תביעה כנה? שהרי לא רחוק לומר שלפי האווירה ברחוב הישראלי עניין זה של בגידת בן הזוג נעשה קל בערכו וממילא מאפשר לאישה ביתר קלות לסלוח לבעל (ועיין ביומא כג, ב שהגמרא מסתפקת אם רציחה הוקלה או הטהרה הוחמרה).

כל מה שכתבנו אינו אומר שהאישה לא נפגעה פגיעה עמוקה, ואין לנו להסיק שגם אם יחזרו לשלום בית תהליך החזרה לשלום בית יהיה תהליך קל, דאין ספק שבעקבות עזיבת הבעל והחלטתו לגור עם אישה אחרת התהליך יהיה ממושך קשה וכואב.

כל מה שאנו אומרים הוא שאי אפשר לקבוע שהתביעה לשלום בית אינה כנה, שוודאי יש מקום לומר שאישה זו אם תתגרש תצטרך לגור בדירה ממוצעת רגילה, ואין 'אביר על סוס לבן' הממתין לה מעבר לפינה, וממילא תביעתה לשלום בית יכולה להיות תביעה כנה מפני שלמרות המצב שנוצר בין הצדדים בעקבות עזיבת הבעל – המשך החיים המשותפים עם בעל נעוריה,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אפילו כשהחיים ביניהם אינם חיים של אידיליה, הוא הבחירה העדיפה בעיניה. וממילא מכיוון שאפשר לומר שתביעה כנה, מהיכי תיתי לומר שהיא אינה כזאת? ומכיוון שכך, אם לא יוכח לבית הדין שהאישה היא האשמה בהפרת שלום הבית, יש לקבל תביעתה לשלום בית.

ז. ולעניין מה שרוצים חלק מהדיינים לבחון את התביעה לשלום בית על פי הסיכוי המעשי לקיומו בבני הזוג הספציפיים:

כאמור לעניין עצם קבלת התביעה אין זה מעלה או מוריד אם יש סיכוי או אין סיכוי, דהרי בתביעה עסקינן וחובה עלינו לפסוק בתביעה שהוגשה לפנינו אם היא צודקת או שדינה להידחות, ואף שאין אפשרות לממש ולאכוף את פסק הדין (ועיין לקמן) חובה עלינו להביע דעתנו, והשומע ישמע והחדל יחדל.

אך מלבד זאת נראה גם שאי אפשר לקבוע בוודאות שאין שום סיכוי שהבעל יחזור לשלום בית, שהרי אף שמצהיר לפנינו שהוא משוכנע שאין הוא רוצה להמשיך לחיות עם אשתו ולעולם לא יחזור אליה – הצהרה שכזו אינה בהכרח מורה על המציאות האמיתית, שהרי מה מצופה ממנו שיצהיר? משהגיש תביעה לפירוק שיתוף וכשהאישה תובעת שלום בית והוא אינו מעוניין כעת בשלום בית ודאי שזו תהיה הצהרתו.

בית הדין אינו יכול לקבוע כדבר ברור שאם יסתיימו קשריו עם אישה אחרת תהיה מניעה מצד הבעל לחזור לאשתו לשלום בית, ובפרט אם הוא מתגורר בבית אותה אישה, ואם יצטרך לעזוב, אי אפשר לומר שיהא זה לא סביר שיחזור לביתו ולאשתו, והוא הדין בעזוב וגר בגפו, שלפעמים זו רק טקטיקה להציג לעינינו את רצונו הנחרץ.

יכול גם להיות שעצם תקוות הבעל והאישה שעימה הוא מתגורר שהבעל יוכל לפרק את השיתוף ובעקבותיו להכריח את האישה להתגרש, וממילא יוכלו הם להינשא זה לזה, היא המזינה את הקשר ביניהם. אם יתברר להם שתביעת האישה לשלום בית התקבלה ואין לו סיכויים לגרום לאשתו להתגרש נגד רצונה, ממילא יקיץ הקשר שלו עם האחרת כשיהיה קשר שלא יוכל להתממש לנישואין, וממילא משיסתיים קשר זה, אין זה מן הנמנע שהבעל יחזור לחיות עם אשתו. ומכיוון שאין הדברים ברורים לנו כל צורכם אי אפשר לקבוע שאין סיכויים שהצדדים יחזרו לשלום בית, ויש לקבל התביעה לשלום בית. והרי אנו רואים מקרים רבים שבהם הבעל נתן עיניו באחרת, עזב את הבית ואף על פי כן בסופו של דבר חזר לאשתו וילדיו.

חובתנו להתייחס להתנהלות לא ראויה של הנותנים עיניהם באחרת ויודעים שאין להם עילה לגירושין, שאחרי עבור זמן דרכם להגיש תביעתם לגירושין ולהסתמך על דברי הגר"ח פאלאג'י, שהיוצא מדבריו שהיכא שאין סיכויים לשלום בית יש לכפות הצדדים להתגרש. ונעתיק כאן את שכתבתי בפסק דין אחר (תיק 256799/1, מס' תיק ישן 9442 [ונשנה בתיק (נתניה) 872663/1 הנ"ל, שכאמור על האמור בו מתבסס גם האמור כאן, וכן בתיק 289554/10 (פורסם)]:

ידועים דברי הגאון רבי חיים פאלאג'י בספרו חיים ושלום (חלק ב סימן קיב) וזו לשונו:

בדרך כלל אני אומר: כל שנראה לבית דין שזמן רב נפרדים ואין להם תקנה, אדרבא צריך השתדלות הרבה להפרידם זה מזה ולתת גט כדי שלא יהיו חוטאים חטאים רבים [...] וידעו נאמנה כי כל הבא לעכב מלתת גט בענין זה כדי להנקם זה מזה מחמת קנאה ושנאה ותחרות [...] שלא לשם שמים גם בזה לא בחר ה' ויש עונש מן השמים [...] והנני נותן קצבה וזמן לדבר באם יארע איזה מחלוקת בין איש לאשתו וכבר נלאו מתווכי השלום ואין להם תקנה ימתינו עד זמן ח"י חדשים, ואם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בינם לשמים נראה לבית דין שאין תקנה לשום שלום ביניהם, יפרידו הזיווג ולכופם לתת גט עד שיאמרו "רוצה אני".

מבואר מדבריו שהיכא שנראה לבית הדין שאין סיכויים לשלום בית, והמניעה לגירושין אינה מחמת שצד אחד רוצה בחברו אלא מסיבה צדדית, חובה על בית הדין להשתדל שיתגרשו זה מזו, כלשונו:

כי כל הבא לעכב מלתת גט בענין זה כדי להנקם זה מזה מחמת קנאה ושנאה ותחרות [...] שלא לשם שמים גם בזה לא בחר ה' ויש עונש מן השמים [...]

ומבואר עוד מדבריו שהצד המעכב את הגירושין חוטא ועתיד ליתן את הדין על שגורם לצד השני לחטוא מחמת הפירוד ביניהם.

וביאור הדברים, דבשלמא כשהוא מעוניין בהמשך הנישואין ואין סיבה לחייב בגירושין – הוא נוהג כדין, אך היכא שהוא בעצמו אינו מעוניין בעצם הנישואין ורק מסיבה צדדית אינו מסכים לגט פיטורין – מקרי מחטיא את חברו. ומה שכתב "ויש עונש מן השמים" נראה לכאורה, דמקורו משבת (קמט, ב): "כל שחברו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא." ומשמע שהגורם לחברו לחטוא נענש מן השמים על מה שעשה. ויש להאריך בזה עוד, ואין כאן מקום.

ובאותו פסק דין כתבנו לבאר היטב את דברי הגר"ח פאלאג'י, ואין כאן מקום להאריך. ולפי זה במקרה שהאישה עומדת בתביעתה לשלום בית, והבעל לא העלה עילות שיש בהן כדי לחייב את האישה להתגרש, ואף שלטענתו מניעה הם הרצון להשיג הישגים רכושיים, האישה מכחישה את הדברים, ולא הוכח לבית הדין שכך הם פני הדברים – אף לגר"ח פאלאג'י מהיכי תיתי שיש לחייב את האישה להתגרש?

ובאמת במה שכתב הגר"ח פאלאג'י, וכתב שכך נוהג הלכה למעשה, לכפות את הצדדים לגירושין כשאין סיכויים לשלום בית – לא כולי עלמא מודו ליה. ועיין שו"ת דברי מלכיאל (חלק ג סימן קמד) שנשאל במי שנשא אישה ודר עימה כמה שנים, ואחר כך נמאסה בעיניו וברח ממנה למדינה אחרת וחשב שתדרוש ממנו גט והאישה לא דרשה, ומכיוון שהיה צעיר יצא לתרבות רעה, ואינו יכול ליתן כתובה לאישה. ורצה הרב השואל להתירו לשאת אישה שנייה או לגרשה מבלי לתת כתובה כדי שלא יצא לתרבות רעה, וכתב הדברי מלכיאל שאף שמצינו שהתירו איסורים כדי שלא יצא לתרבות רעה, ואף כאן לכאורה נימא הכי, בכל אופן בנידון זה אין לומר כן וזו לשונו:

אבל באמת אם נבוא לדון בסברות כאלה, נבוא לעשות ח"ו כל איסורי תורה כהפקר, וכל הרוצה לעשות דבר עבירה יאמר שעושה זאת כדי להנצל מחמורה ממנה שמרגיש שיצרו מתגבר עליו לעשותה וכעין זה ימצא לו היתר [...] אבל להתיר לחוטא למלא תאות נפשו כדי שלא יעבור על איסור חמור מזה אין להתיר לו [...] ועיין חתם סופר (סימן שכב) שהעיקר שאין לחוש שיצא לתרבות רעה [...] ועוד נראה שאף במקום שהותר להקל באיזה איסור בשביל להציל חברו שלא יצא לתרבות רעה – לא הותר רק בדבר שבין אדם למקום, אבל דבר שבין אדם לחבירו לא הותר, דהא אף בפקוח נפש אסור להציל את עצמו בממון חבירו [...] ובנידון דידן כיוון שתיקן רבנו גרשום מאור הגולה לטובת האשה איך אפשר לנו לוותר על זכותה בשביל שיצא הוא לתרבות רעה? ואין שייך בזה 'זכות' דודאי לא תתרצה לזה, ובאמת עסק קידושין וגירושין שבין איש לאשתו לא גרע משארי קנינים, ורק כל המקדש והמתקדשת דעתו שיהא כדיני התורה [...] אבל אם התנתה אשה בפירוש בשעת קידושין שלא יוכל

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לגרשה בלי רשותה, ודאי שאינו יכול לגרשה בעל כרחו אף במקום שלא פשטה תקנת רבנו גרשום מאור הגולה, דאדעתא דהכי נשתעבד לה בכל קניני אישות שלא יוכל לפטור את עצמו ממנה בלי רשותה [...] ובפרט שעיקר תקנת רבנו גרשום מאור הגולה נעשית בשביל זה שלא יהיו בנות ישראל הפקר כמו שכתבנו לעיל. ומכל שכן בעתים הללו אשר כל מי שרוצה לעבור על חרם דרבנו גרשום נוסע לאמריקה כדי לעגן את אשתו ולכופה על ידי זה לקבל גט, וחלילה לנו לסייע עוברי עבירה ולהתיר לו. ועלינו להעמיד הדת על תילה.

ועיין שם עוד (בסימן קמה) שנשאל:

על דבר אחד שמאס באשתו אחרי היות עמה כחמשה חדשים באומרו שהיא אשת מדנים ומקללת אותו ואת יולדיו ומבזה אותו, וכבר עברו י"ד שנה ואי אפשר לעשות קירוב ביניהם והאיש חפץ לתת לה כתובה ותוספת ולבד זה עוד אלה רובל כסף, והיא אינה חפצה להתגרש בשום אופן [...]

ועיין שם מה שהאריך לסתור טענות הבעל וסיים:

וחלילה להתיר חרם רבנו גרשום מאור הגולה בענינים כאלה דאם כן יהיו בנות ישראל הפקר ובשביל זה עצמו תיקן רבנו גרשום מאור הגולה [...] ובשביל חשש הרהורין אין להתיר כלל וכבר נתבאר זה בסימן הקודם והרי הוא כמזיד כי הלא יכול לדור עם אשתו ככל אדם וינצל מהרהורים, וביותר צריך להזהר בעתים הללו אשר בעוונותינו הרבים קלי הדעת נתרבו המואסים בנשותיהם על לא דבר [...] וגם כתבנו בסימן הקודם שזה הוי כדיני ממונות דהוי כאילו התנה עמה שלא ישא אחרת וכן קיימא לן באבן העזר (סימן א סעיף ט) דבמקום שיש מנהג שלא לישא אשה על אשתו הוי אילו התנה, ואף שיש מקום לחלק בין מנהג לחרם רבנו גרשום מאור הגולה אבל זה אינו [...]

מבואר מדברי הדברי מלכיאל שאף במקום שאין סיכויים לשלום בית אין מחייבים את האישה לקבל גט ואין מתירים לבעל לשאת אישה שנייה, וכתב עוד שאפילו במקום שיש חשש שהבעל יצא לתרבות רעה אין זו סיבה לחייב את האישה לקבל גט. וקצת משמע שלא חש לסברת הגר"ח פאלאג'י, דהיכא שמניעת הגירושיין גורמת לחטאים יש לכפות הצד המסרב לגירושיין. ועוד משמע מדבריו דלא מיבעיא היכא שנוהג חרמו של רבנו גרשום, שאין להתיר מחמת הנימוק שיצא לתרבות רעה ואין סיכויים לשלום בית, שהרי על מקרים כגון אלו תיקן רבנו גרשום את חרמו, אלא אף במקום שאין חרמו נוהג אלא שהמנהג שלא לשאת אישה על אשתו ושלא לגרש בעל כורחה. ולא מיבעיא היכא שמתחייב בשעת הנישואין בשבועה, וכמנהג עדות המזרח להוסיף בכתובה שנשבע שלא לשאת אישה עליה, אלא אף במקום שזהו רק מנהג המדינה, יש לומר דאדעתא דהכי נישאת לו. וכיוון שהמנהג במדינת ישראל שאין מגרשים אישה בעל כורחה, אם כן אישה נישאת על דעת המנהג ואי אפשר לגרשה בעל כורחה.

אך עדיין יש לומר שאין הכרח בדברי הגר"ח פאלאג'י יסתרו לגמרי לדברי הדברי מלכיאל, דנהי דמשמעות דבריו דהגר"ח פאלאג'י היא שדיבר בכל מקרה שיש עיכוב מצד האיש או האישה בין, שהאשם הוא במעשיו של האיש בין שהאשם הוא במעשיה של האישה – כיוון שבפועל הגיעו למצב שאין סיכויים לשלום בית, הדין נותן שיכפו את שני הצדדים לסדר גט פיטורין – אין הכרח לומר כן, ויש להשוות דבריהם מכיוון שברור דדברי מלכיאל הם במקרים שבהם הבעל נהג שלא כדין ועזב את אשתו ורוצה שיתירו לו מחמת הזמן הרב שעבר ומשום שאין סיכויים לשלום. ויש לומר שעל זה פסק שכיוון שהשריש בחטא ומחזיק במעשיו הרעים, אין בטעם של חוסר הסיכויים לשלום בית כיוון שאינו רוצה לחזור לאשתו כדי להתיר לו, אומנם במקרה שידוע לנו שלא הייתה פשיעה מצד אחד מהצדדים, או אף שלא ידוע לנו שלא פשע אחד

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מהם אלא שאין לנו ידיעה הפוכה, שאחד מהם נהג שלא כדין וגרם למצב זה, אלא שהצדדים הגיעו למצב שבו טוב אינם יכולים לחיות יחדיו ואין סיכויים לשלום בית, יש לומר שבכחאי גוונא יודה גם הדברי מלכיאל שיש לחייב את שני הצדדים להתגרש ולא יחלוק על סברת הגר"ח פאלאג'י.

ולפי זה במקרים שבהם הבעל עזב את אשתו והלך לחיות עם אישה אחרת, והוא מתעלם מפסק דינו של בית הדין שקיבל תביעת האישה לשלום בית, אין בהיות הבעל משריש בחטאו וממשיך לחיות עם האישה האחרת ואינו מעוניין לחזור לאשתו כדי לקבוע שעל הצדדים להתגרש. וקל-זחומר שאין לחייב האישה להתגרש, דבמקרה שכזה יש לנו לילך בתר סברת הדברי מלכיאל, שלעניות דעתי גם הגר"ח פאלאג'י יודה לו, שאין בהיות הבעל ממשיך להחזיק ברשעו כדי לקבוע שיש לחייב את האישה להתגרש ואף לקבוע שעליהם להתגרש זה מזו, ולפיכך יש לדחות את תביעת הבעל לגירושין. כאמור הדברים הם לעניין פסיקה וחיוב, אף שלעניין מתן עצה טובה, יש מקום ללכת בדרך אחרת כפי שיבואר.

ח. כפי שכתבתי בראש הדברים, בשנים האחרונות התפשטה בבתי הדין הפסיקה על פי הלכתו של רבנו ירוחם שכששני הצדדים אינם רוצים זה בזה יש לחייבם להתגרש, ובמקרה כזה מכיוון שהאישה גם היא לא רוצה בבעל, היא מפסידה תוספת כתובה. עילה זו היא, כאמור לעיל, העילה הנפוצה ביותר כיום בבתי הדין לחיוב בגירושין.

לדעתי בתי דין רבים מגלים פנים שלא כהלכה בהלכתו של רבנו ירוחם, מרחיבים אותה לדברים שהוא לא שיערם, וגורמים בכך עוול לבנות ישראל, הן בחיובן להתגרש הן בהפסדת זכויותיהן מן הנישואין והן בהפסד תוספת כתובה. במקרים רבים אנו נוכחים בפסקי הדין שבית הדין חותר היבשה לסיים את התיק (דבר הראוי מצד עצמו) במציאת דופי בהתנהגות והתנהלות האישה, דופי המורה לדעתם שהאישה רוצה בגירושין אף שהיא צווחת ככרוכיא "שלום בית אני רוצה", וקובע שהתביעה לשלום בית אינה כנה. משכך מתגלגלת קביעה זו ששני הצדדים אינם רוצים זה בזה למסקנה שהאישה חייבת להתגרש, ומייד אין לה מזונות, ואף אם היא תובעת להכריע בכל העניינים תחילה ולסיימם, הקביעה היא "קודם תתגרשי כהלכתו של רבנו ירוחם ואחר כך נדון בכתובה, בחלוקת הרכוש ובכל מה שתרצי".

ואין זו הדרך גם אפילו אי נימא שתנהג הלכתו של רבנו ירוחם, מפני שחובה לסיים את העניינים שבין הצדדים קודם. אך יותר מכך: אי אפשר להתייחס למעשים ואמירות של האישה (והוא הדין לשל הבעל), בהתעלם מההקשר שבו נאמרו. ונבהיר דברינו:

במקרים רבים שבהם הבעל בוגד באשתו או מתנהג אליה בצורה לא יפה – דבר הפוגע בה נפשית באופן קשה, תגובת האישה הפגועה מתבטאת במעשים שאכן לא תמיד ראוי שיעשו – בין בהגשת תלונות במשטרה, בין באמירה "תעזוב את הבית" או "תצא מחדר השינה", בין בהימנעות מעשיית דברים שאישה עושה לבעלה בין בקיום יחסי אישות ובין בדברים אחרים, ובין באמירות שונות, "הנישואין נגמרו", "אני אעשה מה שברצוני" – בין שעושה כן בפועל ובין שמכריזה על כך ביציאה מהבית, בין בגפה ובין עם הילדים. כל אלה תופעות המורות במבט שטחי שמצידה של האישה תמו חיי הנישואין. אך ברור שהדברים אינם חד-משמעיים וצריכים להיבחן בכל מקרה לגופו.

נרחיב בכיזור הדברים באופן כללי ואחר כך נבאר את הדברים בנוגע לאופן התנהלות בית הדין בכל מקרה באופן פרטני:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הדברים שייכתבו ייכתבו לגבי תביעה שהוגשה על ידי איש כנגד אשתו. אך הם נכונים גם במקרים שבהם המצב הפוך, כשהאישה מגישה תביעה כנגד הבעל והוא מסרב. והנה כשאישה מגישה תביעה כנגד האישה לגירושין, ובתגובה האישה מגישה תביעה לשלום בית – וכאמור לעיל, אף אם אינה מגישה – במקרים אלו על בית הדין לבדוק תחילה אם מגיש תביעת הגירושין בא בידים נקיות ואין לתלות רת התנהגות האישה בתגובה להתנהגותו. הגע עצמך: בעל מגיש תביעת גירושין, והאישה טוענת שהסיבה להגשת התביעה הוא מפני שנתן עיניו באחרת ולכן הוא רוצה להיפטר ממנה, עזב את הבית ללא סיבה ואף למטה מכך; האישה מגישה תביעה כנגד האישה בגין התנהלותה כלפיו, והאישה טוענת עליו שהוא לא מקיים חיוביו כלפיה כגון שאינו זן ומפרנס או מתעלם ממנה, חי את חייו כרצונו ואף שמקיים חיוביו כלפיה, היחס שמפגין כלפיה הוא יחס מחפיר – חובת בית הדין לבדוק תחילה אם תביעת הגירושין שהוגשה בגין מעשי האישה, הוגשה אף שהבעל התנהג עימה כראוי או אף באופן סביר. במקרים שכאלו תהיה חובה על בית הדין לבחון עילות הבעל לגירושין ולקבוע את חיובה או את אי-חיובה של האישה בגירושין. אך במקרים שהאישה טוענת על התנהגות הבעל כלפיה בפרט או התנהגותו באופן כללי, יש לבחון תחילה את הדברים, ורק לאחר מכן יוכל בית הדין לבחון את התנהלות האישה.

ונסביר את הדברים: בעל שבגד באשתו עם אישה אחרת או שמתייחס אליה באלימות – בין אלימות פיסית ובין אלימות מילולית שהיא לעתים קשה יותר; לא זן ולא מפרנס; מונע חיי אישות או דברים אחרים – אין ספק שכל אחד מהדברים הללו פוגע מאוד באישה שהיחס הנדרש והמצופה כלפיה יהיה כקביעת חז"ל בסנהדרין (עו, ב) "האוהב את אשתו כגופו, והמכבדה יותר מגופו" וכדברי הרמב"ם שהביאה (הלכות אישות פרק טו הלכה יט) והוסיף "ואם יש לו ממון מרבה בטובתה כפי הממון, ולא יטיל עליה אימה יתירה ויהיה דיבורו עמה בנחת ולא יהיה עצב ולא רוגז". אף שזהו היחס הראוי, פוק חזי מאי עמא דבר: הרבה פעמים היחס של הבעל לאשתו ודאי אינו יחס התואם את דברי חז"ל אלא יחס מחפיר, ולא מעטים הבעלים הפוגעים בנשותיהם במידה גדולה בבגידה, באלימות או בדברים קטנים יותר. וכבר ציוו לנו חז"ל (בבא מציעא נט, א): "אמר רב: לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו, שמתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה."

במקרים כאלו, שהבעל פגע באשתו וכוודאי "דמעתה מצויה", גם תגובתה יהיו בהתאם (אף אם לכאורה היא קרתרוח ואינה בוכה), ואין מקום לדרוש ממנה "הבליגי על הפגיעה שנפגעת" – אולי לפעמים יש לייצץ לה לטובתה "הבליגי על הפגיעה", אך לא ברור שעצה כזו היא בהכרח עצה הוגנת. במקרים שכאלו ובעיקר בפגיעה קשה שבאה בהפתעה, התגובה הספונטנית של האישה היא "תן לי גט", "בוא נתגרש", וכדאמרינן ביבמות (קטז, א):

היכי דמי קטטה בינו לבניה? אמר רב יהודה אמר שמואל: באומרת לבעלה "גרשיני". כולהו נמי אמרו הכי! אלא, באומרת לבעלה "גירשתני". וליהמנה מדרב המנונא, דאמר רב המנונא: "אשה שאמרה לבעלה 'גירשתני' – נאמנת"? חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה! באומרת "גירשתני בפני פלוני ופלוני", ושאלנא, ואמרו "לא היו דברים מעולם".

משמע שהאמירה "תגרש אותי" לא הוויא בכלל 'קטטה' (ההלכתית האמורה שם), שזו דרך מריבה, ואין באמירה זו משום כוונה אמיתית. לדברי הגמרא רק אמירת "גרשתני" שנמצאת שקרית הוויא בכלל 'קטטה'. ועיין בדברי התוספות שכתבו דמיירי "בארגיל איהו קטטה", שעל אף הקטטה אינה שונאתו מה שאין כן ב"הרגילה איהי קטטה" דהוויא בכלל "שונאתו". ועיין עוד בתשובת נודע ביהודה (מהדורא קמא סימן מו) שכתב שאפילו התפשרו והסכימו לגירושין לא מיקרי קטטה לעניין הך דינא (דהסוגיא דהתם) שלא תאמן לומר "מת בעלי".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ט. משכך ברור שצריכים לבחון היטב את הנסיבות שבהן אירע המקרה או המקרים כדי להבין מהות האמירה או האמירות. הוא הדין כשהאישה מגישה תלונה על הבעל במשטרה, מסלקת אותו מהבית או מהחדר או לא עושה לו מה שאישה עושה לבעלה: אין בדברים אלו כשלעצמם הוכחה מוחלטת שאין היא רוצה בבעל, ואפילו הדבר נעשה לא פעם אחת או במשך תקופה. חובת בית הדין לבדוק היטב את הנסיבות לפני שיגיע למסקנה שאכן אין האישה רוצה בבעל. ידועים הם דברי הרשב"א (בתשובה) שהביא הבית יוסף (סימן עז) ופסקם הרמ"א (סימן פ סעיף יח) וזו לשון הרשב"א:

[...] על אשה שהניחה בעלה בבית אביו והלך חוץ לעיר וחלתה והלכה לבית אביה [...] ולפי שלא נתבאר לי מלשון השאלה מה שהיא טוענת שתשוב לבית בעלה [...] על כן אני אומר שאם מחמת שהוא אינו רוצה להביאה ולקרוא לה – מסתברא שאינה מפסדת על זה כלום, לפי שהוא אינו רוצה בשימושה, כי שמא בושה ממנו אחר שלא הראה לה פנים בעוד שהיתה חולה ואחר שנתרפאת מפני שיצאה שלא ברשות. ואין כאן מרד כלל, לא מתשמיש ולא ממלאכה, ועוד שאם יבוא הוא אצלה אינה מונעתו מכלום. אבל אם היא מעכבת אף מחמת פרעון מה שלותה – בזה יראה שאינו חייב לזונה, דקרוב הוא בעיני לומר שזה אחד מדרכי המורדת באומרת "בעינא ליה ומצערנא ליה" דכל האומרת כך טענה יש לה על הצער שהיא רוצה לצערו, וגם זו – עילה מצאה לצערו ותולה בפרעון מה שלותה.

ומבואר מדבריו שאף במקרה שהאישה עזבה שלא כדין או אם עזבה כדין אך אינה רוצה לחזור אלא אם יקרא לה, בין מפני שהיא בושה ממנו מפני היחס שהפגין כלפיה בזה שלא דאג לה בימי חוליה ובין משום שכועס עליה על שיצאה מביתו מבלי לשאול אותו – אף בזה בעינין שיקרא לה ויגלה רצונו שרוצה בה, שכל עוד אינו עושה כן אין ליתן לה דין מורדת. עם זאת אם היא מעלה דרישות לחזרתה, אף שיכול להיות שדרישותיה צודקות ומחמת זאת אינה חוזרת שוב היא בכלל מורדת. ועבדינן לה דין מורדת. כאמור, הרמ"א פסק דין זה להלכה. ושמענין מיניה שאף אם האישה נהגה שלא כדין אמרינן לבעל שללא קריאה אליה לשוב לא יהיה לה דין מורדת.

ומעתה יש ללמוד מיניה בקל־זחומר דהיכא שהבעל פשע כנגד האישה ודאי חייב לפייסה, ואם אינו עושה כן אין לתת להתנהגותה דין מורדת, ובוודאי אין ללמוד מהתנהגותה, אף אם תהא מתריסה כמה שתהא, שום גילוי וראיה על היחס האמיתי של האישה לבעל ועל כוונותיה בנוגע למערכת הנישואין, דהיכא שפשע נגדה – הגיוני שתהיה בסערת רוחות, ולכן חייב לפייסה, ורק אם מפייסה באופן שיראה לבית הדין שעשה כל צורכו, ואינה מתפייסת – נצטרך לבדוק מה מורה התנהגותה, אם התנהגותה מראה שרוצה להתגרש ואינה מעוניינת בבעל, או שנפרש את התנהגותה באופן אחר, היינו שעדיין לא התפייסה, אך אם יהיה פיוס הראוי לדעתה אכן תרצה שלום בית (אך ברור שעניין זה תלוי באומדנת בית הדין ולא יכולה להתנות "על מנת שיעלה לרקיע"). ודין זה ילפינן מהאמור במשלי (ו, א–ג) ונדרש ביומא (פז, א; ובשינוי בבבא מציעא קטו, א ובב"ב קעג, ב):

אמר רבי יצחק: כל המקניט את חברו, אפילו בדברים – צריך לפייסו, שנאמר "בני אם ערכת לרעך, תקעת לזר כפיך, נוקשת באמרי פיך [נלכדת באמרי פיך], עשה זאת אפוא בני והנצל כי באת בכף רעך לך התרפס ורהב רעיך": אם ממון יש בידך – התר לו פסת יד, ואם לאו – הרבה עליו רעים.

ועיין במפרשים. ושמע מינה שהמקניט את חברו צריך לפייסו, וקל־זחומר לאשתו. והנה לגבי כפרה על החטא צריך לפייסו שלוש פעמים [עייין יומא שם, אורח חיים סימן תרו סעיף א], ויש לדון בגדרי הדברים. ועל כל פנים הדרישה לפיוס היא דרישה מינימלית, שללא פיוס שכזה אין להוכיח מהתנהגות האישה הפגועה על רצונה האמיתי, שיש לתלות את הדברים בפגיעה שנפגעה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אין אנו צריכים להצדיק גם התנהגות כזאת מידי הנפגעת, אך ודאי שאין להאשימה, ואף שמנהגנו לשאול אף את הצד הנפגע "מה עשית בשביל השלום?" אין באי־הפעולה מצידה בניסיונות פיוס משום ראייה שאין רצונה בשלום בית. הדבר ברור כשמש שאין לדרוש מאישה פגועה מהבעל לומר לו כעין הנוסח בהתרת נדרים "הכול יהיה מותר לך, הכול יהיה שרוי לך הכול יהיה מחול לך, אין כאן דבר אסור ושאינו ראוי אלא אדרבה יש כאן מחילה, סליחה וכפרה", וברור שאין לומר שאם לא תעשה כן הרי היא מבקשת שלום בית שלא כדין ובחוסר תום־לב ושבאמת היא רוצה להתגרש. הן אמת ייתכן שבנסיבות העניין שורת ההיגיון שתעשה כן אם היא רוצה להגיע למטרה המבוקשת, שלום בית, אך אם לא עשתה כך מחמת שהיא פגועה – אין להאשימה, והדבר לא יעמוד לחובתה.

העולה מכל האמור הוא שלא תמיד היחס שמפגינה האישה כלפי הבעל שנהג עימה שלא כשורה הוא שיגלה את רצונה האמיתי. אם אפשר לתלות את היחס בנסיבות העניין, הדבר לא יהיה ראייה, עם זאת אין הכרח שאמירתה "אני רוצה בשלום בית" כשלעצמה מורה על רצונה האמיתי, ואכן הדבר צריך בדיקה בכל מקרה לגופו.

י. הבדיקה האמיתית במקרים שכאלו היא מה יהיה רצון האישה, אחרי שהבעל יחזור בו ממה שפשע כנגדה ויפייסה, אם במקרה שכזה עדיין לא תתפייס וברור לנו שהיא רוצה להתגרש. במקרה כזה, אכן ניתן לומר שינהג במקרים מסוימים דינו של רבנו ירוחם, דהיינו שאם הבעל אכן ריצה את האישה והוא אכן רוצה בה, אלא שהיא ממאנת, וכדמיון האמור בתשובת הרשב"א שהזכרנו (והיא מיירי במורדת ולכן בעיני קריאה גרידא). בכהאי גוונא נימא שמכיוון שאין היא רוצה בו, הרי ינהג בהם דינו של רבנו ירוחם וגם בזה בעיני לבחון, שאם הבעל נהג שלא כהוגן נגדה ולא פייסה ולא עשה דבר – בזה נימא שאף אם היא רוצה להתגרש, לא תפסיד תוספת כתובתה, שהרי הגירושין יצאו מיניה. אך אם אכן יעשה לה את כל הפיוס הראוי באופן שייראה לבית הדין שיצא ידי חובת הפיוס, ואף על פי כן אין היא מוכנה להתפייס – במקרה כזה חובת בית הדין לבחון את התנהלותה. ואם יגיע למסקנה שגם במצב זה האישה עושה מעשים כנגדו, המוכיחים את כוונתה שאינה רוצה בו – בזה ורק בזה, אמר רבנו ירוחם את דבריו [שמפסידה את תוספת הכתובה].

לכשנדייק את הדברים, בחינת כנות האישה בטענתה לשלום בית היא הבחינה איך תתנהג אם הבעל יחזור מכוונתו להתגרש, ישפר מעשיו וירצה בשובה אליו. במקרים כאלהו תיבחן תגובתה, שאם גם בכהאי גוונא לא תהיה מוכנה לשוב אליו, תביעתה לשלום בית אינה כנה. אך אם כשהבעל יעשה את המוטל עליו תסכים האישה לשלום בית. בכהאי גוונא תביעתה כנה אף שבמצב העכשווי היא מתריסה נגדו ואף עושה מעשים כנגדו.

חובתנו להעיר דבר נוסף: נשים רבות טוענות שרוצות שלום בית – בין שמגישות תביעה, בין שטוענות בפיהן ללא תביעה ובין שאומרות "לא התחתנתי כדי להתגרש". וראיתי בפסקי דין רבים שבמקרה שהבעל עשה מעשי עוול כנגד האישה, אין להאמין לאישה הטוענת דבר זה, מפני שטענתה אינה בתום־לב, והדברים מתבססים על דברי הגר"א אטלס בשורת הדין שהוזכרו לעיל. וכבר כתבתי לעיל שדבריו אינם נראים ונסתרים מהמציאות היומיומית המתגלה לפנינו. מניסיונינו ראינו מקרים רבים שבעל בגד באישה או נהג ונוהג כנגדה באלימות – בין באלימות פיזית ובין באלימות נפשית או מילולית – ואף על פי כן אם מוכן לשוב לאישה היא מקבלתו בזרועות פתוחות. הדבר אינו מובן לנו ואינו הגיוני, שמלבד שלא ברורה לנו המחילה על העבר, במקרים רבים חזקה שמי שהתנהל כך בעבר, לא הפנים רוע מעשיו ולא עשה תשובה, קרוב לוודאי שיחזור על מעשיו ככל שב על קיאו. ואם תבוא האישה להתייעץ עימנו או הייתה מי מקרובותנו,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ייתכן שנייעץ לה להתגרש. עם זאת לא ברור שעצה זו, אפילו במקרים אלו, היא עצה הוגנת. ובוודאי אם האישה דורשת שהבעל יחזור הביתה לשלום בית, או אפילו בלשון "לא התחתנתי בשביל להתגרש" – אין מזחיתין ואין מזניחין אותה, שאכן הגיונינו אינו מבין זאת וייתכן שלדעתנו הגיונה של האישה מוטעה, אך אין אנחנו יכולים לדחות ולסווג את טענותיה ובקשותיה כדרישות שקריות, שהרי חובה 'להיכנס לראשה ולמוחה' של הדורשת זאת ולהבין מה מניע את תביעתה. האם בהכרח הגיונו הקר (לכאורה) הוא הנכון, האם נוכל לומר בוודאות שרק קבלת הטבות כספיות עומדת מאחורי הדרישה? האם אי אפשר לומר איפכא, שלמרות חוסר הבנתנו זהו רצונה האמיתי ולא דווקא מחשבות זרות וכוונות להשגת הישגים מניעות אותה? האם ניתן לשלול את דרישת, אף שיתכן שדרישתה מוצדקת, שהרי אפשר לומר שהיא במצבה בוחרת להמשיך לחיות עם בעל רע מעללים משום שעל כל פנים על סמך הבנתה האישית מצב זה של נישואין עגומים אלו טוב לה מלהתגרש?

וזאת למודעי: כבר אמרו חז"ל "הכל יודעים כלה למה נכנסת לחופה", אך לא זהו הטעם היחיד לנישואין, ועיין רות (א, ט) "ומצאן מנוחה אשה בית אישה", והכוונה גם למנוחת הנפש ולביטחון הכלכלי שנותנים הנישואין לאישה, כולל שותפות הבעל – האב בעול הבית (ולהפך). כבר כתבה התורה בבריאת האישה "אעשה לו עזר כנגדו" ואמרינן ביבמות (סג, א):

כתיב "אעשה לו עזר", במה אשה עוזרתו לאדם? אמר ליה: אדם מביא חיטין, חיטין כוסס? פשתן, פשתן לובש? לא נמצאת מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו?

המציאות ששררה בעולם עד כמעט הדור האחרון הכריחה וקבעה שתפקידי האיש והאישה יתחלקו, האיש הוא 'שר החוץ' והוא הדואג לכל צורכי הבית, ועליו חל החיוב לדאוג לאשתו ולילדיו. ועיין בדברי רבנו חננאל שהביא רבנו בחיי (שמות טז, טז) על הכתוב "איש לאשר באהלו תקחו" וברמב"ן ריש פרשת משפטים (שם כא, ג). והאיש הנושא אישה מתחייב לה בשארה, כסותה ועונתה ועיין ברמב"ם (הלכות אישות פרק יב הלכה א) שמתחייב לה בעשרה דברים, ואין כאן מקום להאריך. והאישה היא 'שרת הפנים' וכל כבודה בת מלך פנימה, והיא הממונה ודואגת לכל צורכי הבית. זוהי הייתה חלוקת העבודה במשפחה בין האיש לאישה. כפי שהבאנו מסוגיא דיבמות, ואיש לא יכול היה לחיות ללא אישה שתדאג לצרכיו, וכן אישה לא יכולה הייתה לחיות ללא האיש שידאג לצרכיה. התלות ההדדית גרמה למיעוט מקרי גירושין, מכיוון שבעולם כזה אין קיום כמעט לאיש בלא אישה ולא אישה בלא איש. משכך אף אם בחיי הנישואין לא הייתה אהבה, הצורך והילדים המשותפים גרמו לבני הזוג להמשיך בחיי הנישואין אף שלכאורה לא טוב להם יחד, משום שכל אחד מבני הזוג היה שוקל היטב היטב את הריווח והתועלת שהוא מפיק מחיי הנישואין, ומה יהיה מצבם אם יתגרשו.

כאמור חיי נישואין – בסיסם היה צורך משותף, ואהבה כשלעצמה לא הייתה בהכרח הבסיס בין לנישואין ובין להמשך קיומם, וכדכתיב ביצחק "ויקח את רבקה לו לאשה ויאהבה" – לקיחת האישה קודמת ואחר כך באה אהבה מתוך דברים טובים שרואה בה ומתוך הדאגה והמסירות כלפיו. משכך אף משפרחה האהבה, כל עוד אין שנאה, בסיס הנישואין קיים היה, כאמור.

בדורות האחרונים, כשהנשים החלו לעבוד לפרנסתן והאנשים המתפרנסים יכולים לדאוג למילוי צורכיהם בכסף, תפקידי האיש והאישה בבית הפסיקו להיות מובנים, דבק זה כבר לא קיים, והיכולת להיפרד הוקלה. משכך, ללא אהבה התועלת לא תמיד מספקת, וזוהי הסיבה לריבוי הגירושין בדור שלנו (אף ללא קביעה שיפוטית מה מוטב, כשלדעתנו שלמות הבית וחיווקו עד כמה שאפשר עדיפה, ועיין גיטין צ, א), ויש להאריך בזה, ואין כאן מקום.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עם זאת גם כיום זוגות רבים אין מפרקים את חיי הנישואין, אף שהאהבה ביניהם פחתה או אף הלכה. הדברים המשותפים ביניהם, הילדים ושאר עניינים, והידיעה שלא כדאי ללכת אל הלא-נודע עדיין משאירים את הדבק בין בני הזוג, ואין ספק שזוהי תועלתם ותועלת ילדיהם. וכבר אמרו חז"ל שאין אישה "כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי" (סנהדרין כב, ב), וכוננת הדברים: הזוגיות שנוצרה בתחילה בקושי רב וב"לכתך אחרי במדבר" מהווה את הדבק לחיי הנישואין גם בהמשך, אם ששני בני הזוג מתנהלים באופן הגיוני. לכן על אף חילוקי דעות, אם אין משבר קשה, המשכם של הנישואין עדיף. ולכן אף יש סיבות רבות להמשיך להחזיק את הבית אף אם הסכסוך עמוק בין הצדדים.

יא. ופוק חזי, המשניות בפרק המדיר מונות עילות שבהן האיש או האישה יכולים לדרוש גירושין ונפסקו בשולחן ערוך, אך דין זה ינהג דווקא אם הצד נפגע דורש להתגרש עקב מעשי בן זוגו. אומנם לית מאן דפליג שאם צד אחד ינהג בחוסר הוגנות כלפי חברו כמוזכר במשניות, וחברו יאמר "אף על פי כן רצוני להמשיך בנישואין, שהם עדיפים על גירושין" וכי נימא שטענתו לא הגיונית? הלא כל ברדעת יאמר: "הנישואין הם מכלול, ואף שכן זוגי לא מתייחס אליי באופן נאות בחלק מסוים מחיי הנישואין, וכי דבר זה כשלעצמו הוא סיבה לפרק ולהרוס את הבית?" הדברים נכונים בכל מקרה, ובוודאי אצל מי שהקמת ביתו נעשתה בקשיים רבים. ועיין במשנה בכתובות עז, א שבנישאת לבורסי וקיבלה עליה, ומת "והיה לו אח בורסי, אמרו חכמים: יכולה היא שתאמר 'לאחייך הייתי יכולה לקבל, ולך איני יכולה לקבל'." ופירוש הדברים שאף שיכולה לסבול את הדברים בבעל שנישאה לו מתוך בחירה ועמו הקימה את ביתה ועברה את תהפוכות החיים אין היא מוכנה לחיות כך עם היבם שלגביו לא נוצר קשר עמוק. והוא הדין שיש לחלק בזה בין זיווג ראשון, נישואי נעורים, לזיווג שני.

לאור האמור: שיקולי כל איש ואישה בהחלטתם אם להמשיך את הנישואין או לפרקם הם שיקולים נרחבים הנובעים מבחינת החיסרון והתועלת, שהם סובייקטיביים לשני בני זוג אלו, ואין אנו יכולים להיכנס למעמקי ליבו של בן הזוג. ולכן אף שנראה שחיי הנישואין הם מרים ורעים, והדברים לא מובנים לנו, זכותו של כל בן זוג – ואולי חובתו – לבחון את הדברים במשקפיו וזכותו להחליט "אף שרע לי בחיי נישואין אלה, ואף שכל קרובי וידידי וכן האדם הסביר יאמר 'פרק נישואיך', אין הם יכולים לרדת לעומק הרגשותיי ולתועלות הצומחות לי ממה שנשאר מחיי הנישואין ולכן אני רוצה לפרקם". וכבר אמרו חז"ל (יבמות ק"ח, ב):

אמר ליה רבינא לרבא: המזכה גט לאשתו במקום קטטה, מהו? כיון דאית לה קטטה בהדיה זכות הוא לה, או דלמא ניחא דגופא עדיף לה? תא שמע, דאמר ריש לקיש: טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו. אביי אמר: דשומשמנא גברא, כורסיה כי חרתא רמו לה. רב פפא אמר: דנפצא גברא, תיקרי בסיפי בבא ותיתיב. רב אשי אומר: דקולסא גברא, לא בעיא טלפחי לקידרא.

ושמענין מינה שאף אם יש לאישה תועלת מזערית בנישואין אלו, ואפילו רק את השם 'נשואה' – עיין ברש"י שם – אין זו 'זכות' לה להתגרש, דמוטב לה להיקרא נשואה. ועיין בראשונים שהביאו מדברי הירושלמי בגיטין, וזו לשון המאירי שם:

ופירושה בתלמוד המערב שבמסכת גיטין פרק ראשון הלכה ה ובפרק התקבל הלכה א: אפילו היתה אשת מנוול ומוכה שחין, וכן אפילו היתה צוחת להתגרש – שמא חזרה בה.

ומבואר מדבריו שאפילו היא אשת מוכה שחין, שכופין אותו לגרשה, לא נימא דהוה הגירושין זכות לה ונימא שרוצה בגירושין, כל עוד לא תבעה גירושין במפורש. ואפילו צוחה שרוצה גט,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לא מזכין לה דילמא הדרא בה. ואי נימא דכל היכא שאמרה שרוצה גט, או שיש לדייק מדבריה כן, הרי זה רצונה העמוק והאמיתי ואולי יש לחייבה בגירושין, מדוע לא הווי לה זכות? אלא על כורחך שאין אנו יכולים לאמור את הדברים באופן אובייקטיבי. ועניין זה הוא עניין אישי של האישה, ואף אישה שרע ומר לה עם בעלה, ואף שאמרה בעבר שרוצה גירושין בגין מעשיו – אין הכרח שזהו רצונה. ואם אומרת "אני רוצה בבעלי למרות מעשיו", איך נאמר לה "את רוצה להתגרש" כשהיא צווחת שאין הדברים כן?

ועיין עוד בסוטה (מז, א): "אמר רבי יוחנן, שלשה חינות הן: חן מקום על יושביו, חן אשה על בעלה, חן מקח על מקחו." וברש"י שם: "חן מקום על יושביו – ואפילו הוא רע נראה להם טוב. חן האשה – תמיד על בעלה ואפילו היא מכוערת נושאת חן בעיניו."

שמענין מינה שעניין זה של מציאת חן אינו דבר אובייקטיבי אלא סובייקטיבי ותלוי בכל אדם לפי מה שהוא אף שלאחרים אין הדבר נראה. וכמו שביארו שם:

"ויאמרו אנשי העיר אל אלישע הנה נא מושב העיר טוב כאשר אדני ראה"
וגו' – וכי מאחר ד"מים רעים וארץ משכלת", אלא מה טובתה? אמר רבי חנין:
חן מקום על יושביו.

משמע שאפילו מקום שאובייקטיבית הוא מקום רע – בעיני יושביו נראה מקום טוב, והוא הדין לגבי אישה: אף שהיא מכוערת בין ביופי בין במעשים – בעיני בעלה היא מוצאת חן, והוא הדין איפכא. וזהו טעמם של בית הלל שלכל כלה שרים "כלה נאה וחסודה" – עיין כתובות (יז, א). ועיין עוד ביבמות (סג, א) במה שמסופר על גדולי האמוראים שהיו להם נשים רעות, ואפילו הכי בשל דברים טובים שהיה בנשותיהם לא רצו לגרשן, עיין שם בגמרא דקרי ליה "מר ממות" ו"מצוה לגרשה". ואפילו הכי דין זה הוא רק ברוצה לגרשה, אבל אם לא יעשה כן ברור שאין אומרים לו דבר, דהרבה מוכנים לסבול קשות בחיי הנישואין בגלל דבר טוב הנמצא בכך זוגם אף שהחיים איתו קשים ומרים.

נוסיף בזה את דברי הרשב"א הידועים בתשובה (חלק א סימן תקעג):

במה שהסתפקתם במה שאמרה היא 'מאיס עלי'. אם נחוש שענינה נתנה באחר מפני שהוא חזק ותקיף בחור כארזים. ואיש כזה אין בו שום דבר לתלות בו שיהיה מאוס עליה [...] ואם נפשכם לומר שאינה יכולה לומר 'מאיס עלי' אלא במה שאיפשר שיש לו דבר שהוא מאוס אבל לא על איש יפה תאר וחזק כמו שאמרתם. ועליו הוא מה שאמרו שאינו מוציא אלא לרצונו אינו זה. שאין החן והמאוס תלויים אלא ברצון הלב. וכמה אנשים מכוערים מוצאין חן בעיני בעליהן ובעיני נשיהם ויפים וטובים וסברי [צ"ל: וסרי] טעם בעיניהם.

מבואר מדבריו שטענת 'מאיס עלי', מדברת אף במקום שהבעל נראה לנו 'מושלם' שאין מקום למאוס בו, ואין הסבר לאמירה זו של האישה אלא אם נתלה שנתנה עיניה באחר. וכתב הרשב"א שטענה זו תלויה בעמקי הלב, הטענה היא סובייקטיבית ולא אובייקטיבית, ואף שאינה מובנת לנו, אין אנו יכולים לדחותה ולקבוע שאינה אמת. טעמו של דבר שלב האדם בוחר מה אהוב עליו ומה שנוי לו. ואף שאין כופין את הבעל, מפני שטענת 'מאיס עלי' אינה עילה לכפיית גט, עם זאת אין אנו אומרים שהאישה משקרת בטענתה. ומיניה לנידון דידן: אף במקרים שאובייקטיבית אין אנו יכולים להבין את דברי האישה שאומרת שרוצה בבעל, אין זה מעלה ומוריד ואיננו יכולים לקבוע שהדברים אינם כן, וטענה זו היא הערמה לצורך השגת דברים אחרים.

כאמור לעיל, כבר ראינו (וכל דיין היושב על מדין ראה) מקרים רבים שבהם הבעל בוגד באישה ומכה אותה, ו'אם ישוב' אליה 'מיידי תקבלו', ואין היא רוצה בגירושין דטוב לה בעל כלשהו,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ואולי תקווה קלושה שמא יחזור בעתיד. וכבר ראינו מספר רב של מקרים שהבעל חי עם אחרת והאישה ממאנת להתגרש ואומרת שהוא יחזור אליה כמו שחזר בעבר, ואין אנו יכולים לעמוד במקומה אף שבעינינו הדבר לא סביר. ועל כל פנים כל עוד לא הוכח לנו באופן שנעלה מכל ספק שהאישה אינה מעוניינת בבעל, בעיקר עקב מעשיה, ובדיבורים לא סגוי, אין לחייבה להתגרש על סמך ההנחה שזוה רצונה, ויש להאריך בדברים.

לכן כל בית דין בבואו להפעיל את הלכת רבנו ירוחם, עליו לבדוק את הדברים היטב היטב, כדי שלא יגרום ל'גט מעושה' [באיסור, אף שבנוגע לכפיית האישה אינו פסול] על ידי הכרחת אחד מהצדדים להתגרש נגד רצונו ואף שרצונו של צד זה אינו מובן להיגיון בית הדין. כל המצוי בעניינים אלו מכיר את הפעמים הרבות שבני זוג שמצבם היה ללא תקווה לראות עיני הדיינים חזרו לחיות יחד, אף שברור שאין שם 'אהבה ואחוה ושלוש ורעות', והוא הדין שבמקרים רבים בני זוג מתגרשים וחוזרים לחיות זה עם זה, ולא בגלל ביטול הסיבות לגירושין, אלא מפני שאחרי שהתגרשו הם מגיעים למסקנה "טוב לי אז מעתה". ומעתה מהיכתי תיתי שמי שמגיע למסקנה זו לפני שהתגרש לשוטה וחסר דעת ייחשב? אדרבה אולי עליו נאמר "החכם עיניו בראשו", "והכסיל בחשך הולך" הוא דווקא מי שבוחן רק את מצבו העכשווי.

סוף דבר: אף אישה שעושה מעשים המראים לכאורה שמאסה בבעל – יש לבחון היטב את הסיבות למעשיה, ואם עשתה כן בתגובה לפגיעתו בה. ובר מדין יש לשקול את אמירתה לאחר זמן שאין היא רוצה להתגרש, אם נותנת טעם. ואף שאיננו חושבים כמותה, אין ראייה ממה שעשתה על רצונה, ואדרבה נימא דמה שהוציאה בפיה הוא רצונה, ומהיכתי תיתי שעל פי אומדנא נימא איפכא, מכיוון שהדברים לא ברורים לנו, ונימא שרצונה להתגרש ורק מסיבות אחרות אינה מודיעה לנו את רצונה?

יב. ונחזור על הראשונות, למה שביארנו לעיל שתביעה לשלום בית, היא חלק מענייני הנישואין הנתונים לסמכותו הבלעדית של בית הדין, תביעה זו אינה תביעה הצהרתית או מדומה ("ווירטואלית") גרידא. לכך זכותו ואף חובתו של בית הדין לאכוף את החלטותיו באמצעות צווים מתאימים, אם ללא הטלת צווים אלו יוכל הנתבע לרוקן החלטת בית הדין מתוכנה. ומשכך אם הגיע בית הדין למסקנה, שפירוק השיתוף ישמיט האפשרות לשלום בית. חובת בית הדין להטיל צווים האוסרים על הבעל לעשות מעשיו לקדם פירוק השיתוף והריסת האפשרות לשלום בית על ידי קביעת מדור ספציפי, וכן יש בסמכות בית הדין להטיל עיקול על כספים שיתקבלו מפירוק השיתוף אם עיקול זה יכול להביא למימוש החלטת בית הדין. וודאי שאסור לבית הדין לפסוק על פירוק שיתוף או לפטור ממזונות, שבהחלטות אלו בית הדין מנתץ את הבית.

קביעה זו שעל בית הדין לנקוט צעדים מעשיים לצורך קיום פסק דינו חוזרת ונשנית בפסיקת בתי הדין. וכפי שציטטנו ארוכות בתיק (נתניה) 872663/1 הנזכר, וביארנו שם את המקור ההלכתי והדרכים לפעולות שחובת בית הדין לנקוט כדי למצות האפשרות למניעת הריסת הבית במזיד על ידי צד אחד הגורם לכפיית הצד השני להתגרש. ואין כאן מקום להאריך שנית.

והנה לעיל ביארנו דבתביעה לשלום בית, אין אפשרות לצוות על הבעל לחזור ולחיות עם אשתו, דהחיים המשותפים תלויים בדברים שבלב ולא יכולים להיעשות בצורה טכנית, וחיים משותפים הכוללים חיי אישות כשהבעל אינו רוצה באשתו יש בהם גם איסור וכמבואר בנדריים (כ, ב) ועיין בית שמואל (סימן עז ס"ק ד) גבי בני תשע מידות, ואין כאן מקום להאריך. ודאי שיש חיוב הלכתי על הבעל לשמוע בקול בית הדין ולקיים את חיוביו לאשתו, אך אין בכוחנו לנקוט אמצעים כדי להעמיד את הדת על תילה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כתבנו לעיל שמקבלת תביעת האישה לשלום בית ישנן תוצאות הלכתיות דנפקי מינה. האחת מהן היא קביעת דינו של הבעל כמורד אם אין הוא חוזר לאשתו, אך הנפקא מינה במקרה זה היא ממונית, וכדאיתא במשנה בכתובות (סג, א): "המורד על אשתו מוסיפין על כתובתה." מוכח ממחלוקת רבנן ורבי יוסי בראש משנה זו שדין זה הוא דין ללא הגבלת זמן, ולפיכך בבעל המורד באשתו יוסיפו על כתובתה סכום קבוע מדי שבוע כל עוד הוא עומד במרדו. ולא נימא שאחרי עבור זמן של י"ח חודש או אף מעבר לזה אין סיכויים לשלום בית ונחייב להתגרש, מפני שכל עוד האישה רוצה בבעל ודורשת שיחזור ממרידתו שמעינן לה ולא נימא שתביעתה היא תביעה שאינה כנה.

עם זאת במקרה שבית הדין מגיע למסקנה שאפסו הסיכויים לשלום בית בין הצדדים אין מקום להמשיך את הצו למדור ספציפי, שהרי פקעה תכליתו לאפשר קיום שלום הבית. לפיכך משהגיע בית הדין למסקנה שאין סיכויים שהבעל יחזור לחיות עם האישה (אף שהאישה צודקת בתביעתה) אין מכירת הדירה ועריכת פירוק השיתוף גורמות להריסת האפשרות לשלום בית, שהרי אנו יודעים מהתבוננות במציאות שלפנינו שאין סיכויים מעשיים לשלום בית, ואם כן מכירת הדירה או אימכירתה לא יעלו ולא יורידו לגבי האפשרות המעשית לשלום בית. משכך לטעם זה יש מקום לביטול הצו. אך עדיין אף ששלום הבית לא ייכון, אין בדבר כדי לחייב את האישה להתגרש ועלינו לבחון היטב שביטול הצו למדור ספציפי או החלטה אחרת שלנו לא יביאו לכפיית האישה לגירושין.

יג. יש לקבוע איך ינהג בית הדין במקום שבו קיבל בית הדין את תביעת האישה לשלום בית, אך הבעל לא שעה לקביעת בית הדין ולאחר זמן חזר והגיש תביעה נוספת לגירושין.

במקרים אלו, מאחר שלא התחדשו לבית הדין עובדות חדשות והבעל לא העלה ולא הוכיח כל עילות לחיוב האישה בגט, בית הדין אמור לדחות משפטית תביעה זו. אולם בית הדין בתוך עמו יושב, ובאופן מעשי נוכח הפירוד הממושך של כמה שנים וחוסר האמון שבין הצדדים, ואחרי שבית הדין רואה שעתה אין אפשרות סבירה ליישום שלום בית בפועל, אין מקום להמשיך את המצב הקיים המעגן הלכתית את שני הצדדים. לפיכך ראוי שבית הדין ימליץ לשני הצדדים להגיע להסכם גירושין הוגן תוך מתן פיצוי הולם לאישה.

והנה אף אם בית הדין קובע בפסק דין שלאור הפירוד הממושך וחוסר האמון שבין הצדדים, אין בית הדין רואה אפשרות סבירה לשלום בית – קביעה זו כשלעצמה לא מהווה עילה לחייב צד מן הצדדים להתגרש, וכבר צווח ככרוכיה מרן ראש הרבנים לישראל הגריא"ה הרצוג כבר לפני למעלה משישים שנה על תופעה זו, שבתי דין נוהגים להוציא פסק דין לחיוב האישה בטענה שאין סיכוי לשלום בית, ודבר זה חוזר ונשנה בפסקי דינו (שפורסמו בפסקים וכתבים שו"ת אבן העזר). נעתיק כאן את שכתב הגריא"ה הרצוג, וזו לשונו בפסקים וכתבים (אבן העזר סימן קלג):

עיינתי בתיק ובחוות דעת של מעלת כבוד גאון חבירי שליט"א והנני מעיר כדלקמן: צדק כבוד גאון חבירי שליט"א שאי אפשר לבית דין לחזור ולדון במשפט שהוא הוציא עליו פסק דין החלטי שקיבל כבר כל תוקפו, אלא אם כן נתהוו מסיבות חדשות, והבית דין במקרה זה לא ביארו מה נתחדש כאן. אפשר שחשבו שעצם העובדה שעברו כל כך שנים מאז ולא נעשה שלום בין הזוג מהווה יסוד לחזור ולדון. אני לא חושב כך כלל. הנימוק שאין שום סיכויים לחיי שלום – הוא לבדו איננו מצדיק לחייב את האשה בקבלת גט: הרי לא ביארו הבית דין במי האשם, ואם האשם הוא רק בבעל, עלובה זו מה פשעה? והרי נמצא חוטא נשכר שמפני שהתעקש התאמץ והתעצם באכזריותו על אשתו הוא זוכה לאחר מספר שנים שבית דין כופים את האשה החפה מכל

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

פשע לקבל גט, והוא ישמח באהובתו! ומעתה כל בעל ריק ופוחז שהוא כחומר ביד היצר של תאוות בשרים שנתן עיניו באחרת ימשיך ברשעתו בידעו שאחרי עבור מספר שנים – וגם זה לא קבוע בבתי הדין, פעמים שמספיק שלש ארבע שנים להחליט שאין סיכויים לשלום וכו', ופעמים יותר – יטילו על האשה חיוב לקבל גט ואם תסרב יפסיקו לה הכל ויתירו חרמו של מאור הגולה ז"ל, או שבועת עצמו שנשבע גם על דעתה.

לא תהא כזאת בישראל לעשות את בנותינו, את אחיותינו, הפקר ח"ו! חבירו הרבנים הגאונים בד"צ שליט"א שפסקו כנ"ל במקרה זה מבלי בירור ומבלי לנמק, על יסוד בירור, שהאשה אשמה על כל פנים בחלק גדול – ודאי שהיתה כוונתם לשם שמים, להציל את הבעל מיציאה לתרבות רעה, ועל כל פנים מהרהורי עבירה יום יום. אך לא עלינו מוטל להצילו, ש'סמייה בידיה', והוא לא הוכיח כלל שאשה זו רעה היא ואי אפשר לו לדור עמה ומזיד הוא, ואנחנו נציל אותו ונעשה עוול לחברתו ואשת בריתו אשר הוא בוגד בה.

וכעין זה כתב בפסק דין נוסף, עיין שם (סימן קלד):

התבוננתי בתיק ובחוות דעת של מעלת כבוד חברי הגאון הראשון לציין שליט"א וכבוד חברי הגר"מ ראטה שליט"א, והנני רושם כאן את השקפתי על הענין הכאוב הלזה:

לאשר את פסק הדין שצריכים להתגרש, אינני רואה עכשיו יסוד מספיק מחוץ לנימוק הידוע של "אין סיכויים לשלום". והנה מלבד מה שדעת הבית דין לא נתגלתה לנו כל צרכה ולא נתפרש שזהו הנימוק, הרי בדרך כלל אין דעתי נוחה כל כך מנימוק זה המצוי בפסקי הדין הבאים לפנינו. אם סיבת הקטטה והפירוד איננה באשמת האשה, באופן שאין לדונה למורדת או אשה שדיעותיה רעות, והיא טוענת שרוצה בשלום ולא בגט, והבעל דורש דווקא גט, הרי אנו נתקלים בחרמו של רבנו גרשום מאור הגולה ז"ל (סימן קיט סעיף ו), וכמה טרחות טרחנו לנעול את הדלת בפני בעלים הנותנים עיניהם באחרות, כידוע, ואנו ניתן יד להם? ! מה תאמר? שנסתמך על דעת הרא"ם ז"ל (בתשובה סימן ל) הידועה (עיין סימן עז בחלקת מחוקק ס"ק ג ובבית שמואל ס"ק ו) שאף במקום שנוהג חרמו של רבנו גרשום מאור הגולה ז"ל אם הבעל משליש גיטה וכתובתה נפטר ממזונות – נפרוץ פרצות, ח"ו, בחיי המשפחה בישראל, וכמעט לא הנחת בת לאברהם אבינו וכו' כי לא אכשר דרא, ודי לחכימא.

וכבר נהגו כל בתי הדין בישראל שלא לפסוק כמותו. ולא זו בלבד, אלא שטעות יש כאן ביד המסתמכים על הרא"ם, שאף הוא ז"ל לא אמר להתיר לבעל לישא אחרת במקרה משליש כנ"ל, אלא שמותר לבעל להשתמש באמצעי זה בכדי להביא אותה לידי קבלת גט, ואם בכל זאת תעמוד האשה בסירובה, לא אמר הרא"ם ז"ל להתיר לו חרמו של רבנו גרשום מאור הגולה ז"ל.

עם זאת, גם הגריא"ה הרצוג זצ"ל הבין שבמקרים כגון אלו טובת האישה היא סיום קשר הנישואין, מכיוון שבמצב זה אין תכלית לקיום הנישואין, ובית הדין ימליץ לאישה על גירושין אחרי שתקבל כתובה ופיצויים – עיין מה שכתב שם (בסימן קלג):

סוף דבר הנראה לי שלפי שורת הדין היה לנו להמשיך את פסק הדין על המזונות עד שישבר יצרו הרע ויכנע.

אבל שבתי והתבוננתי שגם בשבילה – אם תקבל איזה פיוס הוגן, מוטב להפרד מבן אדם זה בגט פיטורין כדת משה וישראל, אבל לא בדרך שפסקו הבית דין, שיהא חוטא נשכר. והנה טענת הדלות שהוא טוען איננה ברורה לי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לגמרי, ויש מקום לחשוב שהוא שותף במספרה של בעל הבית שלו (שלפי מה שנשמע מהאשה לפנינו הוא לגמרי לצדו בענין זה), אך זה עוד טעון בירור, ואולם עכשיו שנפלה לו ירושה מאמו, ולפי האומדן היא שוה אי אלו מאות ל"י, ובהיות שנתברר שהיתה לה הכתובה על סך יותר משלש מאות ל"י, הרי דעתי בהחלט שאנו חייבים לפסוק לה כתובה ופצויים, הרבה הרבה יותר ממה שפסקו לה הבית דין בדרגא א'. ויהי רצון שמי שהשלום שלו ישכין שלום ואהבה בכל בתי ישראל!

ועיין בפסק דינו השני הנ"ל (בסימן קלד) שבנסיבות אותו מקרה לא המליץ לאישה על גירושין אלא פסק שוב לנסות הניסיון לשלום בית:

ועתה נשובה לענין הנימוק המצוי של "אין סיכויים לשלום":

פעמים שאחרי שעברו כמה שנים בפירוד ונעשו נסיונות לשלום ונכשלו, ובאופן שאומדן דעתנו היא שאליבא דאמת עלולה האשה להתפייס במתן פיצויים הגונים, ותקבל את הגט תוך רצון פנימי, שבאמת במצב ובמסיבות הקיימים כדאי הדבר לה, למרות מה שתגיד מן השפה לחוץ, באופן שלא נהיה נתקלים בחרמו של מאור הגולה ז"ל, יתכן במסיבות ידועות להוציא פסק דין לגירושין תוך מתן פיצויים הולמים.

אבל במקרה דידן אין דעתי מתיישבת עלי שכבר נעשו כל המאמצים הראויים להחזרת השלום על מכונו ושהאשה תתרצה באמת לקבל גט במתן הפיצויים שנקציב כי סוף סוף, אף על פי שמצבו הכספי לא הוברר לנו, הרי על כל פנים אינו בסוג העשירים. ואין כאן סיכויים של הקצבת "תרקבא דינרי", שלכל היותר, אפילו לפי דברי בא כוח האשה, חלקו בחברת דן אינו אלא ארבעת אלפים לירות, ולפי דברי בא כוח הבעל אינו אלא שלשת אלפים לירות, ולא יתכן להציגו לגמרי ככלי ריק. ועל כן בשום לב לכל הנ"ל, דעתי שיש לנסות להשלים ביניהם. בדרך כלל, אינני זוכר שבא לפנינו פסק דין לגירושין על היסוד אין סיכויים לשלום לאחרי קטטה של רק מספר חדשים.

יד. במציאות שנוצרה במקרה שבו קיבלנו תביעת האישה לשלום בית ודחינו את תביעת הבעל לגירושין אך הבעל התעלם מקביעת בית הדין והמשיך בהליכי פירוק השיתוף, וברור שמטרתו היא דחיקת האישה לפנינו הדירה וסילוקה מבית הצדדים – דבר שיביא בסופו של דבר להכריח אותה לקבל גט פיטורין, שהרי ברור שאין בצע בהמשך המצב של היותה נשואה כשהאישה מגורשת מבית הצדדים ומנושלת מזכויותיה, והבעל ממשיך את חייו עם אישה אחרת. ומשכך הבעל במעשיו גורם לביטול פסקי הדין של בית הדין והפיכתם על פיהם.

והנה ידועה תקנתו של רבנו גרשום שהובאה ברמ"א (אבן העזר סימן קיט) שאין לגרש האישה בעל כורחה. תקנתיו בעניינים אלו הובאו בתשובות מהר"ם בר ברוך (דפוס פראג סימן תרכב), ופתיחת התקנות שהובאו שם היא כדלהלן "צץ המטה ופרח הזדון, והחמס קם למטה רשע, ואין נושע, וכבר אין השע, וקול שועת אומללה בת עמינו עלה באזנינו" וכו', ומבואר דמטרת התקנה הייתה למנוע מעשי נבלה, אף דהווי נבל ברשות התורה, ולכן גזרו שלא יגרש האישה בעל כורחה, עד שתתרצה לקבל את הגט, ובנידון דידן: הבעל בהפעילו הליך פירוק השיתוף גורם לכפות את האישה לקבל את גיטה.

והנה כבר כתבנו לעיל שפסק דינו של בית הדין בתביעה לשלום בית אינו רק עניין הצהרתי בלבד, ולכן ודאי שיש לנקוט אמצעים לאכוף קיום פסק הדין.

הטקטיקה הנהוגה במקרים רבים שנידונים לפנינו היא שהבעל מגיש תביעה לפירוק שיתוף, ולפעמים נמנע אף מהגשת תביעה לגירושין, ולשאלת בית הדין על התנהלות זו עונה הבעל:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"ידעתי שאין לי כל עילה לגרש את האישה, לכן נקטתי צעד של פירוק שיתוף להכריחה להתגרש. ועל דרך המליצה יש לומר שסעיף 37(א) לחוק המקרקעין, המקנה לכל אחד מבעלי המקרקעין המשותפים זכות לפרק השיתוף בכל עת, החל גם על דירה המשותפת לבני זוג, משמש ל'מטה הרשע ואין נושע' – לבעלים שאין להם עילה הלכתית וחוקית לגרש את נשותיהן – להשיג מטרה זו בדרך צדדית של פירוק השיתוף, וחובה עלינו לתת את הסעדים לצד הנפגע מפעולה חד-צדדית זו שעיקר מטרתה היא להביא לפירוק הנישואין בדרכים עקיפות, במקרים שבהם דרך המלך חסומה בפני הבעל.

והנה ידועה דעת הרא"ם בתשובה (סימן ל) דפסק דבעל שרוצה לגרש ומשליש כתובה פטור ממזונות והביאוהו החלקת מחוקק (סימן עז ס"ק ג) והבית שמואל (שם ס"ק ט), ועיין שם מה שהקשו האחרונים ומפרשי השולחן ערוך על דבריו.

ועיין בישועות יעקב (סימן עז בפירוש הארוך סוף ס"ק א) שכתב:

סיומא דפסקא: בזמן הזה דאיכא חרם דרבנו גרשום מאור הגולה שלא לגרש בעל כרחה, וחזינן דרבנו גרשום תיקן שלא יביא לידי כך שיגרש הבעל את אשתו שלא מדעתה, ואם כן אף ברוצה לגרשה והיא אינה רוצית והבעל משליש כתובתה ורוצה למנוע ממנה שארה וכסותה אני מסתפק מאוד אם יוכל לעשות כן כי הוא בכלל ביטול תקנת רבנו גרשום מאור הגולה.

ועיין מה שכתב בזה הגר"א הרצוג בתשובה (סימן קלד) שהבאנו לעיל. ואם כן קל-יחומר במקרים שבהם הבעל בחר בהגשת תביעה לפירוק שיתוף, תביעה שלבית המשפט כמעט שאין שיקול דעת שלא לקבל אותה הוא גורם במעשיו לכפיית האישה לגירושין.

והנה אין ספק שבמקרים אלו חובת הבעל לשלם את כתובת האישה. אך כבר גילינו דעתנו בקונטרס משפט הכתובה (בתיק נתניה 1-24-3615) שאין להצמיד את סכום הכתובה, ואם כן במקרים רבים לא יהא בכך פיצוי לאישה בגין העוולה שנקט נגדה הבעל – לפעמים אף שתקבל את כל הכתובה, וכל שכן במקרים שבהם מקוּזז מהכתובה הסכום שמקבלת על פי חוק איזון משאבים, שהאישה יוצאת ללא פיצוי ממשי אף שהבעל גרם לה עוול.

ולעיל הבאנו דברי הגרי"א הרצוג, שבמקרים שבהם נתן הבעל עיניו באחרת ואפסו הסיכויים שהבעל ישוב לאשתו לשלום בית יש מקום לדאוג לתקנתה של בת ישראל ולחייב את הבעל בפיצויים ראויים באופן שלא יהא חוטא נשכר בהתעלמותו מפסק דינו של בית הדין.

ועיין בפד"ר (כרך ז עמודים 108–109) בפסק דין של בית הדין הרבני בחיפה, בהרכב הרבנים י' נ' רוזנטל, עזרא הדאיה וברוך רקובר זצ"ל, שבו כתבו: "אם האשה תביע הסכמתה העקרונית לגט, נקבע גובה הפיצויים שעל הבעל לשלם לאשה."

ועיין שם (בעמודים 111–113) בפסק דינו של בית הדין הגדול, בהרכב הרבנים הראשון לציון יצחק נסים, י' ש' אלישיב וב' זולטי זצ"ל, שאישר את פסק דינו של בית הדין בחיפה וכתב שבמקרה זה (שבית הדין הגדול התרשם שהאישה מעכבת את הגירושין ללא נימוק מספיק): "יש לאפשר בכהאי גוונא לבעל להשליש גט וכתובה וסכום אשר יקבע בית הדין ולהיפטר על ידי כך מהחיובים המוטלים על בעל כלפי אשתו."

וכן כתב גם בית הדין הרבני בתל אביב, בהרכב הרבנים א' הורביץ זצ"ל, נ' בן שמעון וא' צ' שיינפלד, הובא בפד"ר (כרך יג עמוד 275):

כל זה אמור כשהאשה מעגנת אותו ברצונה. אבל כשהבעל גרם לכך, כעובדא דידן שכל השנים הוא סירב לחיות עמה וחי עם נשים אחרות – ולמרות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

התנהגותו רצתה האשה בכנות בשלום עד שלבסוף התנהגותו הנלווה גרמה לכך שמבחינה נפשית אינה יכולה יותר להשלים עמו, ומה גם שהוא אינו מעוניין בכך – ודאי שלא יכול לבוא עכשיו ולדרוש גט מחמת עיגון שהוא גרם כפי המבואר, ואינה חייבת לקבל גט מדינא דגמרא, ובוודאי שלאחר החרם דרבנו גרשום שהושוה כוח האשה לכח האיש שאין לחייבה בגט, בניגוד לרצונה. ואין אנו רואים את סירובה של האשה לקבל גט, על אף שאפסו הסיכויים לשלום בית, כנקמנות מצדה כפי שטוען בא כוח הבעל (ראה בפסקי דין כרך ז עמוד 112), הואיל והאשה הצהירה שתסכים לקבל גט, אם הבעל ייתן לה סכום כסף שיבטיח את עתידה כפיצוי על כל מה שגמל לה במשך השנים. ובוודאי שבמצב זה ישנו החרם דרבנו גרשום שאין לגרשה בניגוד לרצונה, ואין בידו האפשרות להיפטר מהחייבים המוטלים על בעל כלפי אשתו.

ועיין במה שכתב הגר"א אטלס זצ"ל במאמרו בשורת הדין (חלק ה עמ' קנ–קנד) שדעתו לחייב את האישה להתגרש אם היא מעכבת את הגירושין לא מחמת שרוצה בבעל אלא מחמת שרוצה להציק לו. ועיין שם שכתב שעל כל פנים אף בכהאי גוונא, כדי שלא יגרם ח"ו מכשול וכדי שלא נגרום לערער תקנת חרם דרבנו גרשום, על הבעל לפצות את האישה בפיצויים באופן שיניח את דעת בית הדין. וקל"וחומר שאם לא הוכח לבית הדין כלל שהאישה מעכבת מחמת שנאה וקנאה – בית הדין קיבל את תביעתה לשלום בית, ואפילו הכי הבעל המשיך במעשיו וגורם להכריחה להתגרש – יש לחייבו לשלם לאישה פיצויים בגין מעשיו ובגין הפרת פסק דינו של בית הדין.

והנה בעניין פסיקת פיצויים לאישה עם הגירושין כבר הארכתי בזה בקונטרס משפט הכתובה (הנ"ל). עיין שם מה שהבאנו מקור להאי דינא מדברי הפוסקים ומפסקי הדין, ומסקנתנו שם שבמקום שהאישה מקבלת מחצית הרכוש אין מקום לפסיקת פיצויים. אומנם בנידון דידן פסיקת הפיצויים היא מטעם אחר, והוא כפי שכתבנו, שבדורנו התרחבה הפרצה של נתינת הבעל את עיניו באישה אחרת ועזיבתו את אשתו, ורבו הבעלים המתעלמים מפסיקת בית הדין ומגישים תביעתם לפירוק שיתוף כדי לאלץ את האישה להתגרש ולמנוע ממנה לקבל זכויותיה על פי דין, ומשכך חובה עלינו לעמוד בפרץ להשתדל לתקן תקנות לקיום פסק דיננו. ועיין שם בפסק הדין הנזכר שהבאנו ראיות רבות מדברי הראשונים והאחרונים, הסמכות ההלכתית לעשות כן ואין לשנות הדברים.

ויש להוסיף טעם נוסף נוכח המציאות המשתנה שבה בציבורים מסוימים הזנות שכיחה ולפעמים נעשית כהיתר, תוך הצדקה עצמית של צד שנפגע ושל סביבתו שבשל התנהלות הצד השני אין הוא צריך למנוע את עצמו מלזנות, והתקלה מצויה מאוד בבני זוג צעירים – ולא רק מי שאינם מקפידים על שמירת מצוות – שהתנהגות זו נעשית להם כהיתר. במקרים אלו חובת בית הדין לשקול להתערב ולהמליץ על גירושין תוך קביעת פיצוי נאות (לא סמלי) לטובת הצד הנפגע, ובזה חלה חובה על בית הדין להשתדל מצד תקנת הציבור, אף כשהלכתית אין מקום לקבל את התביעה לגירושין.

אך כאמור במקרים אלו חובה לפרש את הדברים ולקבוע את שיעור הפיצוי, במקרים אלו אין להתנהל לפי הכללים הרגילים, שאין לתת לאישה זכויות כפולות – הן על פי דין תורה (כתובה) הן על פי החוק (איזון משאבים) – ויש לשקול לפסוק את שני הדברים ואף מעבר לכך כפיצוי ותנאי לגירושין. וכאמור יש לשקול הדבר בכל מקרה לגופו, ולא כולהו בחדא מחתא מתנין להו.

טו. המסקנות העולות מהאמור לעיל הן:

(א) דברים הנעשים בבית קשים לביור, ולכן קבעו הפוסקים דרכים לביור הדברים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

- (ב) הבאת שלום בין איש לאשתו היא מצווה המוטלת על כל אדם ואינה מוטלת על בית הדין כבית דין.
- (ג) אייהגשת תביעה לשלום בית או חוסר פנייה ליועץ זוגי או מפשר אינה מורה שאין רצון לשלום בית.
- (ד) תביעה לשלום בית היא תביעה משפטית שמטרתה למנוע מהצד השני להחריב את הבית ולמנוע הפסד זכויות, לפיכך חובת בית הדין להוציא צווים לצורך השגת מטרה זו.
- (ה) הנימוק של "אין סיכויים לשלום בית" מפני שצד אחד חפץ בגירושין, לא יהיה סיבה לדחיית תביעה לשלום בית. חובה על בית הדין לבדוק אם התביעה צודקת במהותה, ללא קשר לסיכויי מימושה בפועל.
- (ו) התנהלות לא ראויה, או נחזית כלא ראויה, של צד נפגע (לכדה) אינה יכולה להוות ראייה לרצונו או אירצונו בשלום בית. וחובה לבחון הרגשתו לפני שנוכל להסיק מסקנות ממעשיו אמירותיו.
- (ז) תביעה לשלום בית אינה תביעה שאינה כנה, גם במקום שהצד השני עשה מעשים הפוגעים באופן קשה בתובע, כגון: בגידה, אלימות וכו'.
- (ח) בחינת הסיכוי המעשי לשלום בית, לא יכולה להיות סיבה בלעדית לדחיית התביעה. גם הצהרה ומעשים המורים לכאורה שאין סיכוי לחזרה, עדיין צריכים בחינה מה יהיה המצב בהשתנות הנסיבות.
- (ט) בעל שנתן עיניו באחרת ועזב את אשתו – אף אם עבר זמן רב של למעלה מ"ח חודש, ואף אם לראות עיני בית הדין אין סיכויים שישוּב – אין במעשים אלו כדי לחייב את האישה להתגרש, אם לא פשעה והיא מעוניינת בחזרתו אליה.
- (י) התנהלות האישה כלפי הבעל צריכה להיבחן ביחס ישיר ובהתאמה למעשה העוול שנעשה לה. אם מעשי האישה הם כתגובה לפגיעה שנפגעה, אין הדבר מורה שאין רצונה בשלום בית.
- (יא) בעל שפגע באישה – הוא שחייב לפייסה ואין היא מחויבת לפייסו, משכך אם אין היא מפייסתו או אינה עושה מעשים לקרבו, אין מכך ראייה שתביעתה לשלום בית אינה כנה.
- (יב) הבחינה אם תביעת שלום הבית היא כנה תוכל להחששות רק אחרי בחינת דעת האישה ורצונה אם הבעל יפייסה וירצה לחזור להיות עימה באמת: אם בכהאי גוונא תסכים לחזור לשלום בית יש לקבוע שתביעתה כנה (אף אם עתה בעת המשבר לא מוכנה לחזור או עושה מעשים הפוגעים בו), אך אם גם בכהאי גוונא לא תסכים, יש לקבוע שהתביעה אינה כנה.
- (יג) בית הדין אינו יכול לקבוע שתביעתה של האישה אינה כנה, אף אם אין הוא מבין היגיונה של תביעתה. לכל אדם שיקולים רבים מדוע להמשיך בנישואין, והשיקולים לגיטימיים אף אם אין הם מובנים לנו ולדעתנו אף סותרים את ההיגיון.
- (יד) משהתקבלה תביעה לשלום בית חובה על בית הדין להפעיל האמצעים שבידיו כדי לאוכפה, כל עוד לא אפסו הסיכויים לשלום בית.
- (טו) אם יגיע בית הדין למסקנה שפעולותיו לא יועילו להחזרת שלום הבית אין טעם להפעיל אמצעי אכיפה, אך זאת בתנאי שאייהפעלת האכיפה לא תביא לכפיית האישה לגירושין או להפסד זכויותיה הנובעות מקשר הנישואין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

(טז) כשאחד הצדדים לא נענה לתביעה הצודקת לשלום בית יש לחייב את הצד המסרב במתן פיצויים לצד השני, כפי שיראה לבית הדין ולאחר מכן יתגרשו.

מהכלל אל הפרט – יישום העקרונות דלעיל בהליך שלפנינו

טז. אחרי שהארכנו בביאור הדרכים שבהן בית הדין אמור להתנהל, נבאר את העולה מהאמור לענייננו.

כפי שכתבנו לעיל לפנינו שני ערעורים: ערעור הבעל וערעור האישה. הבעל הוא שיזם את ההליכים בסכסוך שלפנינו והגיש בקשה ליישוב סכסוך באלול התשע"ח (אוגוסט 2018). בעצת בא כוחו הודיע הבעל לאישה ימים מספר לפני הגשת הבקשה על רצונו להתגרש. הבעל הקליט את תגובותיה להודעה זו, הדברים שנאמרו בהקלטה היוו טענות מרכזיות בתביעת הבעל, ובית הדין נסמך על דיבורים אלו בהכרעתו.

כידוע בית הדין דידן אינו נוהג להתערב בקביעת העובדות שעליה מופקדת ערכאה קמא, ערכאה שלפניה הופיעו הצדדים ושטחו את טענותיהם. עם זאת גם חוות דעתו והתרשמותו של בית הדין חייבת להישען על עובדות העולות מתוך החומר הגולמי שבתיק בית הדין וממה שהוצג לפני הדיינים ונאמר להם. לכן במקום שלדעת בית דיננו, ערכאה קמא טעתה בקביעת העובדות, גם דבר שכזה יכול להוות סיבה לקבלת הערעור. וכפי שנקבע בתקנה קלה(ב) לתקנות הדיון "אין ערעור אלא על יסוד הנימוקים דלהלן [...] (ב) טעות הנראית לעין [...] בקביעת העובדות".

בפסק הדין שלפנינו בית הדין שוטח את העובדות בביאור רב על עשרה מעמודי פסק הדין. קראתי את האמור בפסק הדין חזור וקרוא, עיינתי בכל החומר ובמסמכים שצורפו לתיק, ולעניות דעתי פרשנותו של בית הדין לעובדות אינה מדויקת ומשכך, לדעתנו, גם מסקנתו ההלכתית לא נכונה בנידון דידן:

הצדדים נישאו כדת משה וישראל בשנת התשס"ה (2005), ולהם כיום שלושה ילדים קטינים. בנם הראשון והגדול של הצדדים, [א'] ז"ל, נפטר לפני כחמש שנים ממחלה בהיותו כבן חמש. מותו של הבן השפיע על הצדדים ובעקבותיו נכנסה האישה לדיכאון עמוק, באופן שהשפיע בצורה לא סבירה עליה ועל הבית כולו. על פי דברי הבעל בדיון בט"ז בסיוון התשע"ט (19.6.19), בכתב התביעה בבית הדין האזורי ובתשובה לערעור התנהלות האישה ואבלה במשך שלוש שנים מפטירת הבן גרמו למשבר בין הצדדים. בתקופה זו נולדו לצדדים בן ובת נוספים, הבת הקטנה נולדה באדר התשע"ח (פברואר 2018). הבעל הודה שבמשך תקופה זו וגם אחריה, כמעט עד הגשת הבקשה ליישוב סכסוך היו מכתבים ומסרונים של הערכה ואהבה בין הצדדים וגם מסרונים עם אחרים, המוכיחים חיבה הדדית, הצדדים יצאו יחד לחופשה וכו' – דבר המורה לכאורה על מערכת יחסים סבירה (ואולי טובה) בין בני זוג (עמודים 2 ו-3 לפרוטוקול הדיון הנ"ל). לדברי האישה הצדדים חיו חיי אישות ביום כ"ח באב התשע"ח (9.8.18), יום לפני נסיעתה לחו"ל עם הבת, הבעל הכחיש וסירב להצעת האישה להיבדק בפוליגרף על עניין זה.

הבעל הודה שבשנת התשע"ח (2018) החל לחשוב על גירושין, הבעל הודה שפנה לעו"ד הרשקוביץ בגין רצונו זה, הבעל הודה שקיבל עצה מעורך דין להקליט את האישה כדי לשמוע תגובותיה על הודעתו שרוצה להתגרש. הבעל טען שלא הודרך מה צריך להישמע בהקלטה, אך סירב לחשוף את ההתכתבויות בינו ובין עורך הדין (עמוד 4 לפרוטוקול הנ"ל). עם זאת נראה לכאורה שמי שמקבל עצה שכזו מודרך היטב איך יתנהג ויישמע בהקלטה ומה צריך הצד השני להשמיע כדי שהקלטה תוכל לשרת את מטרת המקליט.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אחרי שנערכה ההקלטה הגיש הבעל לבית הדין ביום ט"ו באלול התשע"ח (26.8.18) בקשה ליישוב סכסוך, בתקופה זו החלו היחסים בין הצדדים להתדרדר. לדברי האישה הבעל לא הודיע לה על בקשה זו, אך הדבר לא ברור לנו, בשלב מסוים הוגשה בקשה הנחזית בקשה משותפת להארכת המועד ליישוב סכסוך.

ביום ג' בטבת התשע"ט (11.12.18) הגישה האישה תביעה לשלום בית. לדברי האישה בעקבות פטירת הבן הבעל התרכז בתחביבו, רכיבה על אופניים, שכלל יציאות רבות לחו"ל; התרכז בעבודתו והיה יוצא עם חברים עד שעות מאוחרות בלילה כשהיא מטפלת בבית בשלושת הילדים הקטנים. לדבריה גילתה שלבעל קשרי אישות עם אישה נשואה ולכן הודיע לה שברצונו להתגרש; לדבריה הבעל הוציא כספים משותפים מהחשבון המשותף ובסופו של דבר התנתק גם מאחריותו הכלכלית לקיום המשפחה. האישה הגישה בקשה למדור ספציפי, ביקשה להוציא צו האוסר על הבעל להיפגש עם האישה הזרה ולהוציא צו עיכוב יציאה כדי שלא יצא עם אותה אישה לחוץ לארץ.

ביום ג' בשבט התשע"ט (9.1.19) הגיש הבעל תביעת גירושין. לדברי הבעל בתביעת הגירושין, בעקבות פטירתו של הבן נכנסה האישה לאבל עמוק שנמשך כמה שנים והמשבר בא בעקבות התנהלותה של האישה ש'קידשה את המוות' ללא הצלחה להתאושש מפטירת הבן, התנהגות שהשרתה דיכאון בבית. במסגרת תביעתו מאשים הבעל את האישה בקשרי אישות עם חברו לשעבר (חלק מקבוצת חברים) – חבר שליווה אותם בעת מחלת הבן, תמך בהם ואף גייס כספים להצלת הבן. לדבריו, האישה יוצאת בנפרד עם ידידים ואינה מקיימת את חובותיה כרעה, בין בקיום יחסי אישות ובין בנקיון וסידור הבית. הבעל הכחיש את קשריו הנטענים עם האישה הזרה. לתביעתו כרך הבעל תביעת פירוק שיתוף ואת עניין המזונות.

בעקבות הגשת התביעות הסלים עוד יותר המצב בין הצדדים. האישה טענה על התפרצויות של הבעל כנגדה נעילה בחדר השינה תוך הוצאת מיטת הבת הקטנה ואלימות פיזית, איומים, צעקות וקללות של הבעל נגדה. הבעל הכחיש את טענות האישה וטען שהאישה עשתה פרובוקציות נגדו. המשטרה הוזמנה כמה פעמים, ואף הוצא צו הרחקה כנגד הבעל על ידי המשטרה, הצו של המשטרה בוטל בבית המשפט (ללא קביעה על נכונות העובדות). ניתן צו הרחקה זמני בבית הדין, ובעקבותיו נערך דיון ביום י"ד באדר א' התשע"ט (19.2.19). בדיון זה העלה כל אחד מהצדדים באריכות את טענותיו לגבי התנהגות רעהו. הבעל התלונן על התנהגות האישה בתליית תמונותיו של הבן [א'] בכל מקום בבית – דבר הפוגע נפשית, לדבריו, בילדים. האישה אף נחקרה על ידי בא כוח הבעל. למרות אורכו של הפרוטוקול, אין אפשרות להגיע למסקנה מי אמר אמת ומי לא, אך אין מקום לפרט את הטענות, כפי שבית הדין האזורי לא פירטן, שהרי טענות אלו הן על דברים הנעשים בין כותלי הבית ואין אפשרות לבררן אלא באמצעות נאמנים. בסופו של הדיון אף הוצא צו הרחקה חדש, שאף הוארך למשך עשרים ואחד יום, בהסכמת הצדדים. יש לציין שבדיון זה טען הבעל שמערכת היחסים בין הצדדים רעועה במשך שנים ופטירתו של הבן והתנהלות האישה דרדרה את המצב ביניהם. טענות אחרות של הבעל בכתב התביעה לגירושין ובערעור לפנינו לא הוזכרו.

בית הדין שאל את האישה: "את רוצה אותו?" והיא ענתה:

אני רוצה לשמור עליי ועל הילדים שלי. לא יודעת את התשובה כרגע לשאלה הזו, כרגע אין לי עמדה לגבי הגירושין. מלכתחילה טענתי ועמדתי על זה שאני ו[פלונין] יכולים להתמודד, לשלום בית, טענתי לשלום בית כי זה האמונה שלי. כרגע אני מפחדת עליי ועליהם, אני אומרת שכרגע אני רק מפחדת עליהם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ועליו, רוצה לחזור ללכת לעבודה וכל זה בלי לפחד, השלום בית היה ממקום של עשרים שנה עם כל שהתמודדנו.

בהמשך ביקשה האישה שוב את הארכת צו ההרחקה, הבעל התנגד, ובית הדין החליט שבנסיבות העניין אין להאריך את צו ההרחקה. עם פקיעת צו ההרחקה חזר הבעל לדירת הצדדים ואף לן במיטתם המשותפת. האישה טענה שכל עוד אין אלימות מצידו אין היא מתנגדת לדבר, האישה הוסיפה שמעולם לא אמרה לבעל לעזוב את חדר השינה והוא עשה את הדברים על דעת עצמו. חזרת הבעל הייתה ימים מספר לפני המועד שנקבע לדיון בגוף תביעות הצדדים.

הכרעה בערעורו של הבעל על חיובו העקרוני בכתובה ועילות הגירושין הנטענות בו

יז. ביום י"ט באדר ב' התשע"ט (26.3.19) נערך הדיון הראשון לגופן של התביעות. בט"ז בסיוון התשע"ט (19.6.19) נערך בבית הדין דיון נוסף שבו נחקרו הצדדים על טענותיהם בנוגע לגוף התביעות.

לבית הדין לא הובאו עדויות כלשהן. לאחר הדיון הוגשו סיכומים וניתן פסק דין, פסק הדין דוחה למעשה את עילות הבעל לגירושין, אך בסופו של דבר מקבל את תביעת הבעל לגירושין על סמך הקביעה שגם האישה רוצה בגירושין ובעיקר על סמך הקביעה שאין סיכויים לשלום בית.

לפנינו הונחו ערעורי שני הצדדים: ערעור האישה הטוענת שתביעתה לשלום בית כנה ואין לחייבה להתגרש בנסיבות אלו וערעור שכנגד של הבעל המבקש לקבוע שיש לקבל את עילותיו לגירושין ולקבוע שהוא פטור אף מעיקר כתובה.

אין ספק שערעורו של הבעל הוא עקרוני, מפני שמטענתו אין נפקא מינה מעשית לגבי התוצאה הסופית, שהרי סכום עיקר כתובה הוא סכום זניח. עם זאת ייתכן שהדיון בעצם העילות שהעלה הבעל, עילות שנדחו לגופן על ידי הרכב קמא ושלדעתנו יש לדחותן ביתר שאת על פי החומר שבתיק, הוא דבר שיש בו להשליך על בחינת המצב בכללותו ועל הערכת התנהלותם של הצדדים, ומשכך יש בדבר כדי להשפיע על הפסיקה לגופם של דברים. בדברינו נעמוד על דברים העולים מפסק דינו של בית הדין ונשלים את הדברים באמור בפרוטוקול דיון ההוכחות וכפי שיתבאר.

נבחר את התייחסותנו לתביעת הבעל על פי העילות המוזכרות בראשי הערעור שלפנינו:

הטיעון הראשון של הבעל הוא שהאישה זינתה ולכל הפחות עשתה מעשה כיעור.

בית דין קמא דחה בהכרעת הדין את טענות הבעל שאשתו קיימה קשר אסור עם חברו [אלמוני]. בית דין קמא ציין כי טענות הבעל נובעות מפרשנות של התכתבות בהודעות, ודינה להידחות.

עיון בהתכתבות שעליה נסמך הבעל לא מגלה שמץ של ראיה לטענתו: אין בהתכתבות זו הקובעת שייפגשו בערב אפילו רמז לכוונה לייחוד, וודאי שאין בה משום כיעור וראיה לזנות. גם במקום שדנו הפוסקים על כיעור בדבר שנכתב – עיין בזה בשו"ת כתב סופר ובשו"ת עמק שאלה – היינו בכתוב במכתב שעשו דברים מכוערים, חיבוק ונישוק וכו'. וגם בזה הכריעו שבכהאי גוונא לא מקרי 'דבר מכוער' האוסר את האישה. והארכנו בפסק דין אחר שאין בדברים הכתובים במסרונים משום כיעור.

גם לגופם של דברים עיון בפרוטוקול הדיון (מיום ט"ז בסיוון התשע"ט – 19.6.19, משורה 179 ואילך) מורה שהמסרון שעליו נשען הבעל, קביעת פגישה, נוגע לפגישה של חבורה קבועה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שהבעל היה חלק ממנה. בפגישה זו נכחה לפחות אישה אחת מבני החבורה, הבעל היה מכותב למסרונים, וסמוך לשעה זו הייתה פנייה של אישה זו אליו "מחכים לך". לפיכך אין שמץ של ראייה לטענה זו וודאי שאין היא יכולה להיסמך על 'ההוכחה' כביכול שהציג הבעל. לפיכך אף שהבעל חזר על טענה זו לפנינו, למרות העדר שמץ של ראייה לדברים, יש לראות את הניסיון להוכיח אותה מכאן כ"שם לה עלילות דברים" במסגרת מאמציו למצוא או להמציא עילה לתביעה.

הטיעון השני, עוברת על דת משה ומשרה דכדוך ומלנכוליה על הבעל ועל הילדים:

אין ספק שהשימוש בדין של 'עוברת על דת משה' אינו שייך לענייננו. ביטוי זה מדבר באישה שמכשילה את בעלה באיסורים. דבר זה לא נאמר אפילו כשהאישה עצמה עוברת על איסור, אך כאמור אין זה ענייננו.

לגופם של דברים: בית דין קמא כבר קבע שהמשך אבלה של האישה על מות בנם [א'] ז"ל – אין בו כדי להוות ראייה לדיכאון נפשי שמחייבה לקבל גט. בית הדין ציין והדגיש את ההבנה שיש לגלות לצער ולכאב של האם (ראה עמ' 8 לפסק הדין). ואנו מצטרפים לקביעה זו.

אומנם כבר קבעו חז"ל שלא יתאבל אדם יותר מדי ואמרו (מועד קטן כז, ב):

ההיא איתתא דהות בשיבכותיה דרב הונא – הווי לה שבעה בני, מת חד מינייהו, הוות קא בכיא ביתרתא עליה. שלח לה רב הונא "לא תעבדי הכי", לא אשגתה ביה. שלח לה "אי צייתת – מוטב, ואי לא – צבית זוודתא לאידך מית", ומיתו כולהו. לסוף אמר לה "תימוש זוודתא לנפשיך", ומיתא.

ועיין בגמרא בשבת (קנא, ב) שדמעת בכי של אבל מזיקה.

וכבר אמרו במועד קטן (שם):

"אל תבכו למת ואל תגדו לו": "אל תבכו למת" – יותר מדאי "ואל תגדו לו" – יותר מכשיעור. הא כיצד? שלשה ימים – לבכי, ושבעה – להספד, ושלשים – לגיהוץ ולתספורת. מכאן ואילך – אמר הקדוש ברוך הוא: אי אתם רחמנים בו יותר ממני.

וכך נפסק בשולחן ערוך (יורה דעה סימן שצד). ועיין בתשובת הרדב"ז (חלק ג סימן תקפ"ה) שאומנם כתב שמי שאינו בוכה על מת – זו מידה רעה (אף שבכיה מזיקה), אך סיים שעל כל פנים אין ראוי להתקשות יותר מדי כדאיתא בגמרא.

אך ידוע שקשה לצוות על הלב ועיין מה שהקשה הראב"ע על מה שציוותה התורה "לא תחמד".

כמו כן אין ספק שאבל של אדם מקשה על כל סביבתו. ועיין סנהדרין (קד, ב):

מעשה באשה אחת, שכנתו של רבן גמליאל, שמת בנה, והיתה בוכה עליו בלילה. שמע רבן גמליאל קולה ובכה כנגדה עד שנשרו ריסי עיניו. למחר הכירו בו תלמידיו והוציאוה משכונתו.

משמעות הדבר היא שאבלה של האישה על בנה הטריד את רבן גמליאל וגרם לו נזק עד שהוצרכו להרחיקה, והדברים קל-יחומר לבני המשפחה הקרובים, שאבל כבד ודיכאון ודאי משפיע עליהם.

בין כך ובין כך הדרכים להתמודדות עם האבל שונות הן. האם בחרה להתמודד עם אבלה על ידי הנצחה, ואכן לכאורה מסתבר שהתנהלות זו, על כל פנים לאורך זמן, גרמה נזק לבני הבית. האב התמודד עם אבלו ביציאה מחוץ לבית וברכיבה על אופניים (שאולי היו גם חלק מהתמודדותו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ומבריחתו מצורת האבל המוגזמת של האם לדעתו). אם נקבל את טענת האב שהתנהלות האם יש בה משום מחלה (ואין תפקידו של פסק דין זה לקבוע אם אכן כך הם הדברים), חלה עליו כבעל החובה לרפאותה. אין ספק שהדבר לא נעשה במזיד וודאי שלא נגד הבעל, משכך אין שחר לטיעון שמעלה הבעל שהאישה 'עוברת על דת משה'. הנייר יכול לספוג הכול, אך גם טיעון מופרך צריך על כל פנים שמץ של ראייה.

נוסיף ונאמר: אף אם הייתה האישה בדיכאון מחמת מות בנם, הרי שאין בזה כדי לחייב את האישה בגירושין, ומצד שני ודאי שיש לחייב בתוספת כתובה הואיל ו'מחלה' זו נולדה במהלך חיי הנישואין, ו'נסתחפה שדהר' – ראה שולחן ערוך (אבן העזר סימן קטז סעיף יא) ובנושאי כליו (שם), דווקא ב'נכפית' יכול לגרשה בעל כורחה – ראה חלקת מחוקק (שם ס"ק יט) ובית שמואל (שם ס"ק כא), והמקור מתשובת הרא"ש. אולם במקרה כנדון דידן, וכפי שהתרשמנו, לא היה מקום כלל לחייב בגירושין מחמת זה, כשמצבה נוצר במהלך חיי הנישואין, ובכל מקרה כאמור זכאית האישה לתוספת כתובה.

הטיעון השלישי, חיי הוללות ואורח חיים מופקר של האישה:

הבעל טען שהאישה חיה חיי הוללות, שותה לשוכרה ומעשנת סמים. לדברים אלו אין ראייה כלשהי בחומר שבתיק ולא בטענות בדיונים. כראיה לדבריו ציטט הבעל מסרון "יש לי דייט" ואחר שבו כתבה האישה שהיא "בדרך לציפורניים". גם דברים אלו אינם כלום, האישה כבר הסבירה בדיונים שהייתה נפגשת עם חברות (דייט), כמו כן 'עשיית ציפורניים' היא מ'תיקוני הנשים' כדאיתא בפרשת 'יפת תואר', 'עשיית ציפורניים' היא חלק מדרכי הנשים לטפח את עצמן ולהרגיש טוב עם עצמן – זוהי דרך הנשים ולא דווקא כדי ליצור קשר עם גברים, והדבר ידוע לכל מי שיש לו אישה ובנות. אדרבה על הבעל היה לשמוח בהתנהלות זו שהיא דרך ליציאה מהדיכאון. גם אמירות הבעל שהאישה הייתה חוזרת לפנות בוקר – אין להן שום רמז מהמסרונים שמהם רצה להוכיחן. מסרונים אלו הם מסמוך לשעת חצות ואין בהם כדי לסתור את טענת האישה שזו השעה שחזרה לביתה, חזרה בשעה זו הגיונית למי שיוצאת בשעות הלילה כדי להתרענן מהעומס שהוטל עליה כפי שיתבאר.

נראה שטענות אלו הן גיבובי דברים, באין ראייה אמיתית כלשהי, על מעשים לא נאותים של האישה. וכפי שכתבנו הנייר סובל הכול.

הטיעון הרביעי, מרידה במלאכות הבית:

בדבר זה צדק בית הדין בקביעתו בעמוד 9 לפסק הדין שזו לשונו:

עוד מבהיר בית הדין כי גם אם תקובל טענתו של הבעל, וטענתו זו עדיין לא התקבלה [...] שהבית "זוועה", כלשונו, ואף אם נקבל את טענתו שהאישה מורה לעוזרת שלא לטפל בבגדיו וכדומה, לא יהיה בכך כדי לחייב את האישה לקבל את גיטה, ולכל היותר יהיה דינה כ'אישה רעה' שעל פי ההלכה אינה מחויבת לקבל את גיטה ואף אינה מאבדת את כתובתה.

הרי שבית הדין הבהיר שלא מספיק לטעון טענות, חובת הטוען להוכיח ובפרט כשמי שכנגדו מכחיש. טענות הבעל שלפיהן האישה מזניחה את הבית – גם אם נקבלן ונסמוך על הצילומים, אף שכידוע כמעט בכל בית ניתן לצלם צילומים המורים על איסדר, והדברים נכונים במיוחד בבית שבו שלשה ילדים מקטנייקטנים, אך אף אם לאו הכי: הדבר ניתן להסבר בגין מצבה הנפשי על האישה עם פטירת הבן, והעומס המוטל עליה בטיפול בשלושה ילדים מקטנייקטנים בלי שהבעל יהיה נוכח בבית במשך כל היום. ועם זאת ואפילו נקבל את דבריו, הרי אין בדבר אלא כדי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לקבוע שהאישה היא 'אישה רעה', כפי שכתב בית הדין האזורי, ואין זו עילה לחיוב בגירושין וודאי שלא להפסד כתובה.

הטיעון החמישי הוא מרידה מחיי אישות:

גם נושא זה לא הוכח. לטענת האישה חיי האישות פסקו מחדש אלול התשע"ח (אוגוסט 2018), בתקופה שבה החליט הבעל להתגרש. כאמור לעיל האישה נקבה תאריך שבו לטענתה קיימו יחסי אישות לאחרונה, הבעל הכחיש אך סירב להיבדק על כך בפוליגרף. סירובו אינו ראיה מוחלטת, אך אין ראיה נגדית. לדברי הבעל היחסים הפסיקו כחצי שנה קודם, היינו עם לידת הבת הקטנה. אף אם נקבל את טענתו, אין ראיה מיהו הגורם, וכי אם הבעל אינו מעוניין ביחסי אישות יש להאשים האישה? איקיום יחסי האישות מאלול התשע"ח (אוגוסט 2018) נגרם בוודאי בשל מעשי הבעל שהגיש תביעת גירושין. אף לטענת האישה שרוצה בשלום בית, ודאי שאין מקום לקיום יחסים בשלב זה עד שייושבו ההדורים ביניהם, ובפרט לאחר שהאישה גילתה, לטענתה, שהבעל מקיים קשרים עם אחרת. המסרון שמביא הבעל ממאי 18, שמוכח ללא הרקע הקודם, אינו מעיד שאין חיי אישות כלל. באותה עת נסע הבעל לאיטליה למסע אופניים ואף קנה לאישה מתנות (אף שלדבריו עשה כן כי 'רצה שקט'), משכך אין ספק שמערכת היחסים אף לדברי הבעל היא מורכבת. ברור שמלידת הבת הקטנה באדר התשע"ח (פברואר 2018) היה משבר בין הצדדים, אך לא ברור מיהו ומהו הגורם, ועיין לקמן. סוף דבר גם על זה חייבים אנו לומר שלא מספיק לטעון אלא צריך גם להוכיח. (ועיין בזה באבן העזר סימן עז סעיף ד, ואין כאן מקום).

הטיעון השישי הוא 'עוברת על דת יהודית':

הבעל מסתמך על הקלטה שהקליט את האישה שבה היא מקללת קללות נמרצות. לבית הדין לא הובאו הוכחות באיזה נסיבות נאמרו הקללות ומה היה לפניהן. כמו כן לא ברור מתי קרו הדברים. קללות שהאישה מקללת אחרי פרוץ הסכסוך, כשהבעל הגיש תביעה לגירושין, אין בהן כדי לקבוע שהאישה 'עוברת על דת יהודית'. גם הטענות והתלונות שטוענת האישה על הבעל, אף אם היא מספרת עליהן למשפחתה ולחבריה – אין בהן דין 'עוברת על דת' במקרה שלפנינו, שהבעל הגיש תביעת גירושין ורוצה לפרק את השינוף כשהיא נשארת מטופלת בשלושה ילדים קטנים. ועיין בזה באבן העזר (סימן קטו סעיף ד) ובבאר היטב ובגליון הש"ס לרבי עקיבא איגר שהביאו דברי הלחם רב (בתשובה סימן נב) שדוקא כשהאישה עושה כן 'על מגן', 'חנים', ולא שעושה בתגובה למעשיו, ועיין מה שכתבו בזה בפד"ר (כרך א עמוד 334). גם בזה אין מקום להאריך כאן, ובפרט שבית הדין בפסק דינו לא התייחס לטענות אלו. אך כאמור מעשים שנעשו צריכים להישקל מתוך ראיית מכלול הדברים וההתרחשות, ואין להסתמך על משפט והתנהגות שיכול להיות שנעשו מתוך סערת נפש כדי לקבוע שהאישה 'עוברת על דת יהודית'.

משכך יש לדחות אף טיעון זה.

יח. יש להוסיף: במקרה שלפנינו הבעל פנה לעו"ד הרשקוביץ בתביעתו לגירושין, הלה כנראה הבין שאין עילה לגירושין ולכן ביקש ממנו שיקליט את האישה, איך תגיב על אמירתו שרוצה להתגרש. עצם התנהלות זו יכול להעלות ספק אם רק עצה זו נתן עורך הדין או מאן דהוא אחר, ואולי ניתנה לו עצה לעשות פרובוקציות שיגרמו לאישה לאבד את עשתונותיה ולומר דברים רבים שאדם אומר בכעס, וזאת כדי להגיע למטרתו, גירושין. אין אנו יכולים לקבוע מסמרות בדבר הזה במקרה שלפנינו, אך אין זה סוד שזוהי עצה הניתנת לעיתים לאחד מבני הזוג, על ידי "אוהביו", כדי להשיג עילות ותשתית לתביעת הגירושין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כמו כן יש לציין כי פרט לאסון שפקד את בני הזוג בפטירת בנם בן החמש, שלוש שנים לפני המשבר, הודעת הבעל לאישה על רצונו להתגרש, שבעקבותיה נאמרו הדברים שנאמרו בהקלטה (ולקמן נעמוד על דברים אלו), הייתה כשהאישה בחופשת לידה (שהוארכה), שישה חודשים לאחר לידת בתם הקטנה, כשלצדדים בן נוסף בן כשנתיים ובת בת חמש – שלושה ילדים מקטני-קטנים שגידולם והשהייה עימם כל היום, כשהבעל אינו בבית, כשלעצמם מהווים קושי גדול ביותר, גם ללא המשבר הבלתי-נתפס. עומס גדול מאוד שכזה ודאי יש בו להשפיע באופן קשה על האישה הנמצאת לאחר הלידה ובפרט בעקבות השינויים ההורמונליים לעת הזו.

דבר זה אולי יכול להוות הסבר הגיוני למנהג האישה לצאת בערבים, אחרי שוב הבעל מיום עבודתו, ואף לפני שובו, בהזמנת שמרטף שיהיה עם הילדים (שהרי אין חולק שהבעל חזר בשעות מאוחרות: חילופי המסרונים שהוצגו לפנינו, ושמהם רצה הבעל להוכיח שהאישה מנהלת חיי הוללות, מגלים שהבעל היה חוזר בשעות מאוחרות ומסבירים את הסיטואציה שבה חיו הצדדים), וזאת כדי להתאוורר מהיום הקשה שעבר עליה. אם יציאתה הייתה עם חברות כפי שטענה בפני בית הדין (והבעל לא סתר את הדברים) ובאופן שהאדם הסביר נוהג – ולא הוכח דבר אחר – אין להאשימה על כך. אדרבה רק יציאות כאלה יוכלו לאפשר לה להתאושש בתקופה הקשה של המתיחות בבית. כאמור לעיל טענות הבעל שלפיהן האישה יוצאת עד השעות הקטנות של הלילה וחוזרת לפנות בוקר אינן נתמכות בראיה כלשהי, המסרונים שעליהם מסתמך הבעל הם מהשעות הקרובות לחצות הלילה, ואין בדבר ריעותא אם האישה יוצאת בשעת ערב מאוחרת.

ככלל לא ברור מה יכולה להיות הטענה נגד אישה שבעלה אינו נמצא עימה ומבלה את בילוייו בגפו או עם אחרים בהעדרותו במשך החלק הארי של היום – דבר שלא הוכחש – ובפרט בנסיבות העניין, שהאישה מגלה, לדבריה, שבעלה קושר קשרים עם אישה זרה. הקשר עם אישה זו הוכח, אף שמהותו לא הובררה (ואם יש דררא של חשש לדבר המכוער בתיק זה, הדבר הוא על קשריו של הבעל עם [אלמונית]), ותימה על בית הדין שלא בירר נקודה זו. אכן ייתכן שבית הדין חשב כי מה בצע בגילוי העובדות לאשורן – הרי בין כה ובין כה הבעל דורש גירושין. ואם יתגלה שהדבר אמת זה – יהיה הוא עילה לגירושין, אך לא עילה לשלום בית. איברא אין הדברים נכונים, ברור טענה זו יש בה כדי לשפוך אור על התבטאויות האישה, וכפי שכתבנו לעיל בנסיבות שכאלו, אין זה סותר את דרישתה העקרונית לשלום בית.

לאור כל האמור לעיל לא הוכחה עילה כלשהי מצד הבעל לחייב את האישה בגירושין ואף לא להמליץ על הדבר. מעתה מכיוון שאין ספק שהבעל הוא שיזם את הליך הגירושין, אף אם נקבל את הקביעה שהאישה מסכימה לגירושין, ואולי אף רוצה בהם לאור המצב שנוצר, אם בגין רצונו של הבעל ואם בגין קשריו עם אישה אחרת (שכאמור לא הוכרר כל צורכו), הווי בכלל יצאו הגירושין מהבעל והבעל חייב בכתובה ובתוספת כתובה, אם יתגרשו הצדדים.

לאור האמור יש לדחות את ערעור הבעל מכול וכול ולקבוע שלא רק שהבעל חייב בעיקר כתובה כפי קביעת בית הדין, אלא שבנסיבות העניין הבעל חייב אף בתוספת כתובה.

המסקנות הנובעות מהעקרונות שהתבארו לעיל בנוגע לערעור האישה על הקביעה כי אין רצונה בשלום בית רצון כן ואמיתי

ט. ומעתה נעתיק עצמנו לבירור ערעורה של האישה על פסיקת בית הדין שקבע שהאישה אינה רוצה באמת בשלום בית. חובה עלינו לבור את הבר מתוך התבן, על מה מושתתת קביעה זו ואם הקביעה נכונה עובדתית והלכתית.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כאמור המסכת העובדתית המובאת בפסק דינו של בית הדין נפרשת על פני עשרה עמודים. בפסק דינו מתאר בית הדין את טענות הצדדים בכתבי הטענות ובדיונים. הדברים תוארו לעיל, ועל כל פנים האישה טוענת לאורך כל הדרך "אני מחזיקה את הבית, לא עשיתי שום דבר רע, אני מאמינה שזה משבר שיחלוף". האישה התנגדה ל'רוטציה' בחדר השינה ואמרה שאין לה התנגדות שהבעל יהיה במיטתם כל עוד הוא לא נוקט אלימות. האישה הודתה שבג' בכסלו התשע"ט (11.11.18) הגבילה את הפעילות בחשבון המשותף, שתיעשה רק בהסכמת שניהם, לטענתה, מפני שהבעל הבריח כספים. עוד הודתה שפתחה חשבון נפרד שאליו הועברה משכורתה, לטענתה, אחרי שהחשבון המשותף רוקן וכדי שיהיה לה מהיכן לשלם הוצאות הבית. האישה גם הודתה שהתלוננה נגד הבעל במשטרה. לדבריה, התלוננות היו עקב אלימות שהפעיל הבעל. הבעל אכן הודה בחצי פה שאמר לאישה בג' באדר א' התשע"ט (8.2.19) "אשרוף את הבית" וקרא לה "זונה" (עמוד 8 לפרוטוקול מט"ז בסיון התשע"ט – 19.6.19, והובא בעמוד 4 לפסק הדין), אך טען שהדבר היה בעקבות פרובוקציות של האישה. עוד הודתה האישה שביקשה להוציא צו עיכוב יציאה נגד הבעל, לטענתה, כדי שלא ייסע עם אישה אחרת. יש לציין שכל המעשים הללו נעשו אחרי שנודע לאישה (לדבריה) על קשריו עם אחרת, וחלקם אף אחרי שהוגשה תביעת הגירושין. לעומתה הגיש הבעל למשטרה תלונה על סחיטה ואיומים, לדבריו, בעקבות דרישת האישה לקבל את כל הדירה ואמירתה כי אם לא תקבל – תמרר את חייו.

בדיון בט"ז בסיון התשע"ט (19.6.19) נחקרה האישה על דברים שאמרה, עיקר החקירה הייתה על ההקלטה שהקליט הבעל את האישה על פי הנחיות בא כוחו. החקירה צוטטה בפסק הדין של בית הדין האזורי. בחקירה זו שאל בא כוח הבעל על משפטים שאמרה האישה שהוקלטה אחרי שהבעל הודיע לה על רצונו להתגרש. בא כוח הבעל שואל על משפטים ולפעמים על חלקי משפטים שמהם רצה להוכיח על רצון האישה.

נקדים ונאמר: חובת בית הדין להסתכל על מכלול השיחה ולקרוא את התמליל מתחילתו ועד סופו, ומוטב שהדבר ייעשה לפני החקירה או לכל הפחות תוך מעקב בעת החקירה. על פי זה יבחנו הראיות מתמליל זה.

לדעתנו קריאת התמליל מתחילתו ועד סופו אינה מורה שהאישה אינה רוצה בשלום בית, אדרבה האישה מתארת מצב שלפיו אין זוגיות ביניהם, אך הסיבה אינה חוסר רצונה אלא מפני שהבעל 'שם אותה במקום האחרון', ולזוגיות כזאת אין היא מסכימה. עוד היא אומרת בהקלטה זו שעליו להבין שהגירושין אינם נוגעים רק לו ולה, שאם כך היה אפשר להתגרש בקלות, אך יש שלושה ילדים נוספים ברקע וצריך לחשוב גם עליהם: שלושת הילדים יצריכו קשר גם אחרי הגירושין, עוד היא אומרת שלא מגיעה לה זוגיות כפי שהיא מקבלת ממנו היום, מפני שלדעתה היא בת זוג ראויה, ושעם זאת היא מוכנה להישארותו בבית מפני שטובת הילדים עומדת בפניה. עוד היא אומרת שאין היא כופה אותו על המשך הנישואין, היא משחררת אותו ממנה ואת עצמה ממנו. היא מוסיפה שהם לא מנסים לטפל בזוגיות שלהם לצורכה, אך חובתם לנסות ולעשות מה שיעצו להם לצורך הילדים, ואולי יקבלו עצה שתציל את הנישואין לצורך הילדים. עד כאן רוח הדברים האמורים בתמליל. כאמור אין ספק לדעתנו שכל מי שיקרא את התמליל מתחילתו ועד סופו, יבין שאין בו משום רצון להתגרש, אלא בחינה באופן אובייקטיבי של המצב שנוצר לאור רצונו האובססיבי של הבעל להתגרש ויחסו אל האישה, האומרת כי אין היא מעוניינת בזוגיות שכזו, ואין היא רוצה לכפות עצמה על הבעל, אך אין לפרק הזוגיות באבחה מבלי לנסות למצוא פתרון שייטיב לילדים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כ. ועתה נבאר את ההוכחות שרצה בא כוח הבעל להוכיח מהתמליל. עיון מדוקדק מראה שבשאלותיו הקריא בא כוח הבעל חלקים מהדברים, ולא בצורה שלמה, ותימה על בית הדין שלא עמד על הדברים. לפיכך נצטט את השאלות ששאל בא כוח הבעל ונעיר על הדברים שהושמטו, המסבירים את האמור על ידי האישה באופן שונה. יש לציין שהתמליל הוא תמליל של הקלטה שערך הבעל שכהאישה אינה מודעת לה, וברור שהבעל נמנע מלומר בה דברים שאינו רוצה שיוקלטו. תמליל זה אינו מלמד על תחילת השיחה, במה פתח הבעל: התמליל מתחיל בשלוש נקודות המורות שהייתה שיחה מוקדמת, ואיננו יודעים מה הרקע לדברים, אף שמלשון התמליל משמע שההקלטה נערכה כארבעה ימים אחרי שהבעל הודיע לאישה שברצונו להתגרש, וכימים אלו ניסתה להסביר לו שהוא יכול להיות טוטאלי בדברים הקשורים אליו לבד, אך לא בדברים הנוגעים גם לאחרים ובפרט לילדיו.

נעתיק את הציטוטים שבפרוטוקול תוך ניסיון להתאימם לאמור בהקלטה.

בשורות 346–348 נכתב:

ש': אני מגיש מסמך ב' 3, בעמוד הראשון את אומרת [פלונין] "סבבה, אז אני אומרת לך: הזוגיות הסתיימה בשבילי", האם התכוונת לזה?
ת': לא.

ציטוט זה הוא מחצית המשפט שבהמשכו היא אומרת "[כ]שהתחלת לשים אותי במקום האחרון, אז הזוגיות הסתיימה". בהמשך הדברים באותו עמוד היא מסבירה שלמרות המצב ביניהם, אי אפשר לגמור את הזוגיות בצורה שבה בחר הבעל מפני שהילדים תלויים בהם. עיון בהמשך הדברים מורה שמסתר שתשובתה בבית הדין היא אמיתית, שכל דבריה הם ניסיון לרצות את הבעל למצוא דרך לבדוק איך הדברים ייעשו אם ייעשו בלא פגיעה בילדים.

בשורות 351–358 נאמר:

ש': אני אפנה אותך לעמוד הבא עמוד 2 מול השורה 4: "קודם-כול תצא מהסרט"... "אין זוגיות"... "לא מעוניינת בזוגיות". אז על מה את מדברת בפני בית הדין על זוגיות?

ת': [פלונין] בא אליי ואמר שהוא רוצה להיפרד בנקודה הכי רגישה והכי כואבת, אחרי חצי שנה עם שלושת הילדים, מגדלת אותם לבד, [הוא] עובד עד שעות מאוחרות, ו[פלונין] בשבילי הוא הכול, הוא בא אליי ואמר לי "אני רוצה להיפרד ולהתגרש", אני אומרת לו "בוא נתמודד", הוא מנצל את המקום שאני הכי חלשה והכי פגועה, שמנחה אותו עו"ד הרשקוביץ "תגיד לה שאתה רוצה להפרד ונראה מה היא תגיד ועם זה נעבוד". אני אוהבת את [פלונין], יום אחרי שהשתחרר מבית החולים אמרתי לו "כל מה שאתה צריך – אני פה", אז הדברים הוצאו מהקשרים.

בציטוט הושמטה מילה אחת עיקרית ומשמעותית, "אני לא מעוניינת בזוגיות כזאת, לא מגיעה לי זוגיות כזאת". הדגש בדבריה הוא על "כזאת", דבריה "אין לי זוגיות" ו"הזוגיות מתה" מתייחסים לזוגיות ראויה בין בני זוג, שבה בן הזוג הוא בראש סדר העדיפויות ולא בסופה, ועל זוגיות שכזו היא אמרה בסוף שאין היא מעוניינת בה.

בשורות 359–364 נאמר:

ש': אותו עמוד מול שורה 15 כתוב "הזוגיות מתה חצי שנה", את מסכימה איתי שהזוגיות שאת מתכוונת "מתה חצי שנה" זה שאין יחסי אישות חצי שנה?

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ת': לא, היו לנו יחסי אישות, פעם האחרונה הייתה ב-9.8.2018.

ש': אז מה זה הזוגיות שאין חצי שנה?

ת': זה מילים שהוא גרם לי להגיד אחרי שקיבל הנחיה מעו"ד הרשקוביץ, בשביל שתהיה לו עילת גירושין.

גם בציטוט זה, הושמטו שני משפטים שהוזכרו קודם:

אם אתה לא רואה אותי יותר במקום הזה, ואני רואה אותך במקום שאתה לא בן זוג שמגיע לי כי אתה לא מתייחס אליי כמו שמגיע לי, הזוגיות מתה חצי שנה, נקודה.

ועיין עוד במשפטים שנאמרו לפני פסקה זו ואחריה. אין ספק שכל הפיסקאות הן תלונה על היחס שהפגין כלפיה החל מלידת הבת הקטנה ואין הכוונה ליחסי אישות, לומר שלא היו כלל. ועל כל פנים אין להתייחס לאמירה זו כביטוי רצון אלא כתיאור מצב, שכמפורש בדבריה בהקלטה זו נוצר עקב התייחסות לא ראויה של הבעל כלפיה. הדברים מתיישבים עם תשובתה בהמשך הפרוטוקול:

ת': בתור איש שמכיר אותי עשרים שנה, [פלונין] יודע שאני וורבלית, יודע כמה הייתי מושפלת ממה שהוא עשה לי, ולכן נתן לי את כל הבמה שההקלטה תהיה בדיוק כפי שהוא הונחה.

דהיינו שהרקע לשיחה זו היא רצונו של הבעל בגירושין והרגשת האישה שהיא מושפלת. בשורות 370–375 נאמר:

ש': עמוד 4 שורות 1 עד 5, איך את כאישה נשואה שעותרת לשלום בית מעיזה בעיצומו של סכסוך לומר דברים כל כך קשים באזני בעלך?

ת': אני רוצה את השלום בית מאמינה בשלום בית, והדברים נאמרו מהמקום ש[פלונין] הוביל אותי, ממקום של חולשה של השפלה ואובדן כבוד עצמי, והוצאו מהקשרם ונאמרו רק בלהט הרגע, הייתי במקום מאוד פגוע ומאוד משפיל, שהייתי ללא שום כוונה אמיתית, מגיל תשע-עשרה אני עם [פלונין] ולא ידעתי אף גבר אחר, ללא שום כוונה לדעת גבר אחר.

הדברים שנאמרו בשורות הנ"ל הם שהצדדים משוחררים אחד מהשני ושהיא מרגישה חופשייה להיות עם גבר אחר. אין ספק שדברים אלו הם התרסה של האישה כנגד הבעל, וההסבר שנתנה בבית הדין לאמירתה הוא הסבר הגיוני ונכון בנסיבות העניין. לכן היא מדגישה בתשובתה שהיא עם הבעל מגיל תשע-עשרה והוא הגבר היחיד בחייה.

בשורות 376–380 נאמר:

ש': בעמוד מס' 1 בתמליל, שורות 20 עד 22 את אומרת "זה לא רק אני ואתה, אם זה רק אני ואתה אז בא לרבנות תן לי גט ודי", בהמשך את מזכירה שיש גם שלשה ילדים, לא [פלונין] עמד מולך והציג מילה "רבנות", לא הוציא לך אצבע משולשת ואמר לך רבנות, תאשרי לי שכל זה 'נזל מהפה שלך' בלי שיהיה צורך לדובב אותך.

ת': אם היה מראה תמלול משיחות קודמות היה מוזכר שהוא אמר שהוא רוצה להתגרש.

האמור בשורות אלו מורה שפניה אינם לגירושין וכפי שכתבנו לעיל, שהרי היא אומרת שכיוון שהדבר נוגע גם לילדים אין להקל ראש ולמהר להתגרש. גם תשובתה, שעניין הגירושין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ודרישת הבעל להתגרש הוא הרקע להקלטה זו, מוכחת מההקלטה במקומות רבים, שהרקע לה היא דרישת הבעל כמה ימים קודם להתגרש.

הארכנו בדברים וביארנו אותם, ואין לנו אלא לתמוה: כיצד ניתן היה לסובב את בית הדין בכחש כשקריאה בתמליל מורה על מהותו? לא מובע בו רצון לגירושין אלא אדרבה ניסיון לשכנע ולהרגיע את הבעל, שמכיוון ששלושה ילדים ינזקו מהגירושין עליהם לנסות למצוא דרך להציל את הזוגיות למענם ועל אף הפגיעה שהבעל פגע בהם.

בשורות 381–383 נאמר:

ש': אני מגיש מסמך ב'4, כתוב "ולא לשכוח מתנת גירושין".

ת': אני זוכרת ששלחתי את זה, זה נשלח בהלצה לחלוטין, זה תמיד אחרי הלידות דיברתי עם [פלונני] שאני רוצה ניתוח להרמת חזה.

הדברים אמורים לגבי מסרון ששלחה האישה לבעל ביום י"ט באלול (30.8) שבו כתבה: "ולא לשכוח מתנת גירושין, ניתוח הרמת חזה ושאיבת בטן, שאהיה ממש מוכנה לפרק ב'." ככל המסרונים שהוצגו, גם מסרון זה הוצג ללא הדברים שאמר לפניו הבעל ושבתגובה להם ענתה האישה את האמור.

תאריך המסרון מורה שהדבר היה באותו שבוע שבו הוקלטה האישה, ואחרי שהבעל הודיע לה על רצונו החד-משמעי בגירושין, ואין ספק שלשון המסרון מורה יותר על הלצה או התרסה, ואין ללמוד ממנו על רצונה.

סוף דבר אחרי בחינת הדברים אין ללמוד מההקלטה ומהמסרונים שרצונה של האישה בגירושין. אין אני יודע על מה נסמכת הנחת בית הדין שגם האישה אינה רוצה בבעל, דבר שהביאו לפסוק שהאישה הפסידה תוספת כתובה.

כא. והנה מסקנת בית הדין האזורי היא שאין מנוס מגירושין משום שלמעלה משנה (וכיום כבר קרוב לשנתיים) אין בין הצדדים יחסי אישות –

וברור כי מצב זה מהדהד בעוצמה רבה את גודל ועומק השבר הזוגי אליו נקלעו הצדדים, שבר שספק רב אם ניתן לרפאותו, ולמעלה מכך ספק אם מי מהצדדים עדיין מעוניין, באמת ובתמים, בתיקונו.

והוסיף בית הדין כי הצד הטוען לשלום בית נדרש להוכיח שעשה מעשים ופעולות המורות על רצונו. בנדון דידן, ציין בית דין קמא, לא רק שהאישה לא עשתה מעשים כאמור, אלא שנקטה בלשון קשה ובשלל הליכים משפטיים. ומכאן מגיע בית דין קמא למסקנה כי האישה אינה חפצה בשלום בית (ראה עמ' 9–10 לפסק הדין).

בהמשך לכך האריך בית דין קמא בדין בני זוג המורדים זה על זה ודן אם חייב הבעל בתוספת כתובה במקרה שכזה ומה דינה של תוספת הכתובה במקום שהאישה נגררה אחרי הבעל להליך הגירושין.

לאמור לעיל, במקרה שלפנינו הצדדים הגיעו למצב שאליו הגיעו כתוצאה של התנהגותו של הבעל ודרישתו לגירושין, התרחקותו מהאישה ואייתמיכה בה אבל הגדול על מות בנם ז"ל. אם אכן גם הדברים שנטענו נכונים ולבעל קשר עם אישה אחרת – אין לתאר את עומק השבר של אישה ככלל ואישה במצבה העכשווי של המערערות, אחרי לידה ומטופלת בשלושה קטניקטנים כמפורש לעיל, שאז הודיע לה הבעל את דרישתו לגירושין, בפרט. במקרה שכזה אפילו אם האישה פוגעת ומקניטה את הבעל, כגון האמירה על מימון ניתוח לצורך זיווג שני, אין בדבר כדי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

להוכיח לנו מה הוא רצונה האמיתי. תגובה זו היא תגובה של אישה הפגועה עד עמקי נשמתה, ואין היא רוצה לתת לבעלה את "התענוג" שהוא הצליח לרומסה ולהביאה למצב שתצטרך להתחנן בפניו על המשך הנישואין.

האם גם בכגון זה מפסידה האישה את תוספת הכתובה? בית דין קמא האריך להוכיח שבכגון זה האישה אינה מפסידה את תוספת הכתובה.

כאמור אף לשיטתו אין אנו יודעים מדוע בית דין קמא הגיע למסקנה כי האישה הפסידה את תוספת הכתובה. האם בית דין קמא סבור כי האישה במעשיה לא רק נגררה אלא גם יזמה את ההליך?

אין ספק שגם אם נקבל תפיסה זו, ברור שהאישה נגררה להליך ולא יזמה אותו. ובכגון זה לא הפסידה האישה את תוספת הכתובה. אך לדעתנו בית הדין גם טעה בקביעת העובדות וטעה במסקנתו:

אין ספק שהבעל הוא שיזם את הגירושין, אין ספק שיחסיו של הבעל עם [אלמונית] מעלים חשד שיש לו איתה קשרי אישות.

גם הליכתה של האישה לגישור ואף הגשתה מסמכים על הכנסות והוצאות – אין בהן ראייה על רצונה בגירושין על כל פנים בעת הדיונים בבית הדין. כפי שכתבנו, מדבריה בהקלטה ובמסרונים אין ראייה כלל שהיא רוצה בגירושין, אומנם באותה עת (של ההקלטה) עדיין לא ידעה על קשריו של הבעל עם [אלמונית], ואכן כשנודע לה על קשרים אלו אמרה בבית הדין שאינה בטוחה אם עדיין היא רוצה שלום בית, וייתכן שזה היה הרקע לגישור. אך גם אם באותה עת הסכימה לגירושין וערכה גישור, ייתכן שאחר כך התעשתה, וודאי שזכותה להימלך בדעתה ולחזור ולדרוש שלום בית. וכפי שנאמר בהקלטה, שהיא מעדיפה להמשיך בחיי הנישואין למרות הפגיעה שנפגעה למען הילדים.

כמו כן אין אנו יכולים לדחות בוודאות את גרסתה של האישה שהגישור נערך גם במטרה למצוא דרך לפתרון המשבר. דווקא ההקלטה המורה שהבעל נחרץ לגירושין בעוד האישה דורשת לנסות ניסיון לישר ההדורים למען הילדים – ייתכן שהביאה את הצדדים ללכת לגישור כשכל אחד בא במטרה שונה. הבעל הדוחף לגירושין בא לגישור במטרה להגיע לפירוד, ולכן מוכרחה הייתה היא לשתף פעולה עימו, אך לעומת זאת יש לקבל את גרסתה שדעתה לא הייתה מוחלטת ושעל כל פנים הגיעה לגישור לא מתוך החלטה נחושה לגירושין אלא מצד אחד כדי להיענות לדרישת הבעל, אך מצד שני מתוך תקווה שאולי יהיה ניתן לרפאות את מה שנשבר.

גם אם נאמר שהאישה התריסה כלפי הבעל ואף אם נאמר, שלא כדבריה אלא כדברי הבעל, שהזמינה משטרה לשווא – הלוא מדובר כאן באישה שנפגעה מידי בעלה, מדרישתו לגירושין ומהבקשה לפירוק השיתוף ובפרט על הרקע של קשריו עם אישה אחרת. כפי שכתבנו והוכחנו לעיל בהגדרת התביעה לשלום בית, התרסה של בן זוג פגוע כלפי בן הזוג שפגע בו אינה ראייה שאין הוא רוצה שלום בית אם הלה יתנהג עמו כראוי, וכפי שהארכנו. כמו כן רצונו העז של צד אחד להתגרש – אף שבית הדין אינו רואה סיכוי שיחזור בו מרצונו, אין בו כדי לחייב את משנהו להתגרש, ואם הלה באמת ובתמים הוא רוצה שלום בית – אין לדחות את תביעתו, וגם הגר"ח פאלאג'י לא אמר דבריו במצב זה. כמו כן אין לדרוש מהאישה לעשות מעשים לרצות את הבעל, אם הבעל נוהג שלא כהוגן עימה. ואייעשיית מעשים שכאלה לעת הזאת כלל אינה ראייה שאין היא רוצה באמת ובתמים בשלום בית ועל כל פנים שלא לפרק את הזוגיות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נוסיף ונאמר: בית דיננו שמע את הצדדים ואת באי כוחם. הצדדים – כל אחד דבק בעמדתו. האישה טוענת שאוהבת את בעלה ורוצה שיחזור לחיק המשפחה, בעוד הבעל טוען כי הזוגיות ביניהם כבר לא תחזור ואינו חפץ לחזור לשלום. בדיון לפנינו אמרו האישה ובא כוחה:

[פלוני] יודע שהוא אהבה גדולה בשבילי, ואמרת לי: הוא אפילו מעל הילדים. עברנו משבר, וזה בידיים שלנו וזה ניתן לנסות, נלך לטיפול ונסה.

לגבי המשטרות – זה היה בסיטואציות שהוא יצא משליטה, ומישהו היה צריך לעזור לי להחזיר אותו לשליטה. אני רוצה הכי טוב לילדים ולמשפחה, לאורך הדרך לא פגעתי בכבודו, וגם מזונות שהוא לא משלם לי ואני לא הולכת להוצאה לפועל ומבינה ומכבדת שהוא בסיטואציה מסוימת [...]

קשה לי המחשבה שמפרקים כל כך מהר [...] אני רוצה שנייה לנסות [...]. בראייה שלי, אין לי פרק זמן שאני מגדירה, יעבור וניפרד, אני אנסה לעשות הכול בשביל הבית והמשפחה [...] אני לא רוצה, לא היה לי אף גבר אחר. הוא הגבר היחיד שלי, אולי אני מיושנת [...]

לגבי הצד הפרקטי, יש צד של הקפאת הליכים, נכון שעבר זמן רב, אבל כש[פלוני], שהוא הבעל והאבא של הילדים ויודע שיש חיוב בגירושין, בראש שלו הוא לא מנסה לחשוב על משהו אחר, ועוד מעט תשמעו מה היא עושה בשביל שלום בית. ואם הוא ידע שאין מסלול גירושין אז הוא יעשה חישוב מסלול מחדש, והאישה עושה הכול להחזיר אותו הביתה.

לעומתה אמרו הבעל ובא כוחו:

אני תשעה חודשים מחוץ לבית, היא הזמינה משטרות ואמרה שאני עלול לרצוח את ילדיי, שלחה אותי למעצר. גם לפני היינו בחדרים נפרדים, אין כאן ניסיון לשלום בית, הכול פה סחטנות. גם בפרוטוקול כתוב "אני מאמינה שירצח את ילדיי", העיפה אותי מהבית מספר פעמים, הזמינה לי משטרה כדי שאתכופף, הזמינה את הוריה הביתה ועוד שלחה אותי למעצר והזמינה כמה פעמים משטרות ולא החלפנו כל מילה ואין קשר ביננו. אנחנו מזיקים לילדים, אני לא נכנס הביתה, אין ביננו שום קשר, וזה כבר שנתיים, והיא מושכת עוד ועוד ולא נותנת לשקם ולא נותנת יציבות לילדים, לא מאפשרת לי להיות אבא [...] היא רוצה את הדירה ועוד כסף, הלכנו להליך גישור וזה התפוצץ כי רצתה הכול, שהכול בשליטתה.

איך היא, שטוענת שלום בית, מביאה משטרה ואומרת עליי כאלו דברים, וגורמת למנהל שלי לפטר אותי? אנחנו מילה לא מחליפים חודשים. ואין שום ניסיון מצידה שנעבור זאת.

היא רוצה להתגרש חד-משמעית ורוצה את הדירה וראו את הערעור שהיא הגישה [...]

מפברואר 18 הם לא מקיימים חיי אישות [...] האישה לא מאפשרת לינות – של הילדים עם האבא באמצע שבוע ולא מחליפה איתו מילה,

דברי הבעל אינם מדויקים: אכן הוא מחוץ לבית מפני שהוא מעוניין להתגרש, אך גם אחרי שהזמינה המשטרה הוא חזר הביתה ולא קרה דבר ביניהם. הצדדים לא מקיימים חיי אישות בגלל שהבעל אינו מעוניין, גם מניעתה את לינות הילדים עימו לעת הזאת ואי-החלפתה מילה עימו אינה ראייה: כפי שכתבנו אין ספק שהאישה נפגעה מהבעל, ואין ספק שגם עתה הם במצב מלחמה. עם זאת זכותה של האישה לדרוש שהבעל יפייס אותה, והלכתית לא היא שמחויבת לפייסו אחרי שפגע בה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

סיכום ומסקנות מעשיות

העולה מכל האמור לעיל:

הבעל דורש גירושין והאישה מסרבת. לבעל אין עילה כלשהי לחייב את האישה בגירושין, טענותיו הן גיבושי דברים ללא ראיות. לא הוכח לנו שהאישה אינה מעוניינת באמת ובתמים בחזרת הבעל עימה לשלום בית, בעיקר לאור הקשר רב השנים ביניהם, ובתנאי שישפר מעשיו וינתק קשר עם אישה זרה אם אכן יש קשר שכזה.

לאור האמור אין לדחות את תביעת האישה לשלום בית אף אם נקבע שהדבר אינו אפשרי (ואיננו יכולים לקבוע הדבר קטגורית), ובכל אופן האישה לא הפסידה את זכויותיה.

לאור האמור על בית הדין לקבוע:

(א) אנו מקבלים ערעור האישה ומקבלים תביעת שלום הבית של האישה.

(ב) אנו דוחים ערעור הבעל ואת דרישתו לחייב האישה בגירושין.

(ג) מכיוון שקיבלנו את ערעור האישה, הבעל חייב בכל החיובים של בעל לאשתו. בית הדין יוציא צו למדור ייחודי לאישה בדירת הצדדים.

(ד) הערבות שהפקידה האישה לצורך שמיעת ערעורה תוחזר לה.

(ה) הערבות שהפקיד הבעל כתנאי לשמיעת ערעורו תועבר לאישה כהוצאות משפט.

(ו) מכיוון שהבעל הוא שיזם את הליך הגירושין, אף אם הצדדים יתגרשו בסופו של דבר, בגין סירובו של הבעל לחזור לשלום בית, הבעל ישלם לאישה את מלוא כתובתה.

(ז) בית הדין האזורי יקבע מועד לדיון לעוד שנים עשר חודש לבחינת המצב בין הצדדים.

הרב שלמה שפירא

הרב אליעזר איגרא

חיוב האישה בגירושין במקום פירוד ממושך, בזמננו, למרות אשמת הבעל בפירוד

קראתי את קונטרסו של ידידי הגר"ש שפירא שליט"א. הקונטרס מחולק לשני חלקים: אחד המגדיר את הנושא של תביעת שלום בית ויחסו של בית הדין וזאת על פי דברי רבנו ירוחם והר"ח פאלאג'י, וחלקו השני עוסק במקרה שלפנינו מול החלטת בית הדין קמא הקובע כי האישה הפסידה את כתובתה.

עיקרם של דברים הוא שכאשר הבעל מוביל את תהליך הגירושין, אין לצפות שהאישה תשיר לו "מה יפית", ותגובות – אפילו חריפות – של האישה לא בהכרח יביאו להכריז עליה כמורדת או על שניהם כמורדים זה על זה כדי להביא אותה להפסד כתובה ולחייבה בגירושין.

כך במיוחד במקרה שלפנינו שבו משפחה איבדה את בנה בן החמש והאישה מטופלת בשלושה ילדים קטניקטנים, וכאשר האישה המתקשה לצאת מכאב האובדן והמגדלת, כאמור, שלושה ילדים קטניקטנים מוצאת את בעלה מתרחק ממנה ויש גם 'רגליים לדבר' שהוא חולק את מיטתו עם אישה אחרת.

אני מסכים לניתוח הדברים, שהתיק שלפנינו לא שייך לקטגוריית המקרים שעליהם דיבר רבנו ירוחם, שהצדדים מורדים זה על זה והאישה הפסידה את תוספת כתובתה, ואף נכתב בקצרה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בדברי הגר"צ בן יעקב שליט"א דלעיל שלדעתו לא הפסידה האישה את כתובתה ויש להציע אף פיצוי מסוים.

אולם ברצוני לחלוק על מסקנות דבריו בנוגע למעשים שבכל יום שבהם הבעל דורש גירושין והאישה דורשת שלום בית. כבוד תורתו מצטט מדברי הגריא"ה הרצוג זצ"ל ומדברי המלמד להועיל.

זו לשון הגריא"ה הרצוג זצ"ל:

לאשר את פסק הדין שצריכים להתגרש, אינני רואה עכשיו יסוד מספיק מחוץ לנימוק הידוע של "אין סיכויים לשלום", והנה מלבד מה שדעת הבית דין לא נתגלתה לנו כל צרכה ולא נתפרש שזהו הנימוק, הרי בדרך כלל אין דעתי נוחה כל כך מנימוק זה המצוי בפסקי הדין הבאים לפנינו. אם סיבת הקטטה והפירוד איננה באשמת האשה, באופן שאין לדונה למורדת או אשה שדיעותיה רעות, והיא טוענת שרוצה בשלום ולא בגט, והבעל דורש דווקא גט, הרי אנו נתקלים בחרמו של רבנו גרשום מאור הגולה ז"ל (סימן קיט סעיף ו), **וכמה טרחות טרחנו לנעול את הדלת בפני בעלים הנותנים עיניהם באחרות, כידוע, ואנו ניתן יד להם! ? מה תאמר? שנסתמך על דעת הרא"ם ז"ל (בתשובה סימן ל) הידועה (עיין סימן עז בחלקת מחוקק ס"ק ג ובבית שמואל ס"ק ו) שאף במקום שנוהג חרמו של רבנו גרשום מאור הגולה ז"ל אם הבעל משליש גיטה וכתובתה נפטר ממזונות – נפרוץ פרצות, ח"ו, בחיי המשפחה בישראל, וכמעט לא הנחת בת לאברהם אבינו וכו' כי לא אכשר דרא, ודי לחכימא.**

אלו דברים יפים ונכוחים שמהם עולה שאין לכפות את האישה להתגרש כאשר הגירושין הם לא באשמתה.

אך האכן כך ו"ירעו עד שיסתאבו" במשך שנים כאשר אנו יודעים שבזמננו הדבר לא נועל את הדלת בפני בעלים הנותנים עיניהם באחרות, ולצערנו גם להפך – הדבר גם לא נועל את הדלת בפני נשים הנותנות עיניהן באחרים? מדוע לא נסמוך את דברינו על דוגמת דברי הראשונים במורדת? מדברים אלו אנו רואים שבנוגע לתקנות הגירושין כשראו חז"ל שתקנה קודמת, כגון של 'משהינן שנים-עשר חודש' להפסידה כתובתה, מביאה לידי תקלה – וכלשון הרא"ש "שבנות ישראל שרמו עיניהם תולות מעשיהן בגוי" – קבעו שתפסיד כתובתה לאחר ארבעה שבועות ושינו את תקנתם.

וכמו כן באשר לתקנת רבנו גרשום שלא יגרשנה בעל כורחה ולא יישא שתי נשים – אלו תקנות שנתקנו לטובת האישה, אולם כאשר בית הדין בטוח שהמצב הוא רק לרעת האישה: הבעל בחיק אישה אחרת ינוח, והאישה במקום לשקם את חייה שוקעת במלחמות וב"חלומות שוא ידברו", כשכמעט אין ספק שחלילה תיפול גם היא באיסור חמור – צריך עיון כיצד לנהוג.

קליוחומר בדורנו, והמדובר ביותר משנות דור: מספר המקרים של הגירושין הוא כמעט בלתי נתפס, כשליש מהזוגות: בכל שנה כשלושים ושלושה אלף מתחתנים וכאחד-עשר אלף מתגרשים! חלק גדול מן הזוגות אינם שומרים תורה ומצוות. הגר"ש שפירא ציטט וכתב "וכבר אמרו חז"ל 'אין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי', אך בחלק גדול של הזוגות שממשפחות שלא שומרות תורה ומצוות מדובר ב'כלי' עתיק יומין, לאחר שחיו בזוגיות אחת או יותר, קצרה או ארוכה לפני שמצאו את בן זוגם שאיתו החליטו להתחתן ולהקים משפחה, הנפש כבר התרגלה לצערנו, עד כמה שאפשר להתרגל, לפרדות ושינויים, ואין ספק שזה אחד מן הגורמים המשפיעים על החוסן הרעוע של המשפחה בדורנו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מערכת הגירושין הפכה למערכת ענפה וגדולה מלאת יועצים, עורכי דין וכדומה, הרואים 'בצדק' מבחינתם את הצלחת הקליינט שלהם בהישגים כלכליים – בעבור זה הם נשכרו. בנוסף, להרגשתו של עורך הדין "אם הקליינט שילם כסף לפחות שירוויח כסף". לכן כל רעיון הלכתי או חוקי שיכול להביא לתוצאה כלכלית לטובת הלקוח שלהם מהווה בעיניהם טענה לגיטימית. מכאן הפכה טענת שלום בית לכלי שבאמצעותו אפשר להבטיח ללקוחה שתישאר בדירה או שטענה זו תהיה מנוף ללחץ כלכלי לויתור מצד הבעל על רכוש שלא היה צריך לוותר עליו כדי להתגרש.

בנוסף, כאמור פעמים רבות מצטרף לכך מבט איסורי: מכיוון שתרבות החיים הזוגית שאנו חיים בה, כאמור לעיל, בהחלט יוצרת לאישה אפשרויות לזוגיות חדשה אף על פי שעדיין לא התגרשה. האיסור ההלכתי הנובע מכך הוא חמור ביותר, הדברים ידועים ושכיחים, וחבל שלבית הדין יהיה חלק בכך.

כאשר אנחנו מבררים את שתי הנקודות הנ"ל אנחנו מגיעים למצב חמור ביותר שבו עורך דין או כל יועץ אחר הפועל 'לטובת' לקוחותיו יאמר "נטען שלום בית". ואולי באמת יש איזה רצון פנימי לשלום בית מצד האישה, אבל בעיניים לא משוחדות בית הדין משוכנע שכבר אין לכך סיכוי, ועוד שכאמור "לפתח חטאת רובץ". (גם בתיק שלפנינו בו דחינו, ודחה גם בית הדין קמא מכול וכול את טענות הבעל כנגד מעשי האישה ביציאה למפגשים חברתיים עם חברים וכד' אין ספק שתרבות הביולוי עלולה להגיע למחוזות לא רצויים.)

לצורך כך היה צריך לתקן תקנה של בתי הדין שגם אם האישה טוענת לשלום בית – אחרי תקופה תצטרך להתגרש. אולם בדורנו העני בדעת ובתקנות תמכנו יתדותינו על גדולי הדורות, הגר"ח פאלאג'י ותקנתו.

וזו לשונו בספרו חיים ושלוש (חלק ב סימן קיב):

בדרך כלל אני אומר, כל שנראה לבית דין שזמן רב נפרדים ואין להם תקנה, אדרבא צריך השתדלות הרבה להפרידם זה מזה ולתת גט, כדי שלא יהיו חוטאים חטאים רבים [...] ידעו נאמנה כי כל הבא לעכב מלתת גט בענין זה כדי להנקם זה מזה מחמת קנאה ושנאה ותחרות [...] שלא לשם שמים גם בזה לא בחר ה' ויש עונש מן השמים [...] והנני נותן קצבה וזמן לדבר באם יארע איזה מחלוקת בין איש לאשתו וכבר נלאו מתוכי השלום ואין להם תקנה ימתינו עד זמן ח' חדשים, ואם בינם לשמים נראה לבית דין שאין תקנה לשום שלום ביניהם, יפרידו הזיווג ולכופם לתת גט עד שיאמרו "רוצה אני".

כאמור התקנות שתיקנו שלאחר י"ח חודש אם לא חוזרים לשלום בית כופין לגרש הן כלי חשוב לדורנו. וברוכה תקנתו. בבתי הדין משתמשים בתקנה זו, וטוב שכך.

כידוע חרם דרבנו גרשום שלא יגרש את אשתו בעל כורחה הוא תקנה שלא התקבלה בכל קהילות ישראל, ועדות המזרח לא חששו לו. אשר על כן במקרה שלפנינו אין כל חשש הלכתי לשימוש בתקנת הגר"ח פאלאג'י.

ואם יבוא השואל וישאל על תקנת חרם דרבנו גרשום לעדות אשכנז: כיצד אפשר לכפות על האישה להתגרש? אף אנו נענה לו שאין אנחנו כופין בהלכות כפייה הרגילות אלא: כמו שב'מאס עלי' מפעילים על הבעל הרחקות דרבנו תם שאינן נחשבות כפייה, גם במקרים אלו של פירוד ממושך בידי של בית הדין לפחות ללחוץ על נתינת הגט בשתי דרכים: א. בשב ואל תעשה, שלא לתת החלטות שפירושן הנצחת המצב הקיים, דבר שמביא לתקלות וחטאים, כגון מזונות אישה (כדעת הרא"ם) ומדור ספציפי; ב. בהטלת הרחקות דרבנו תם, שהתיר רבנו תם להטילן מכיוון שאין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בגדרי ריחוק חברתי כפייה על הגט. ואם באיש, שהחמיר רבנו תם שלא לכופו שלא יהיה גט מעושה, התיר בהרחקות – קליוחומר באישה שיש מקום להפעיל כנגדה את ההרחקות.

פיצויים

כידוע תורתנו הקדושה וחז"ל לא השוו אישה לאיש. מדאורייתא או דרבנן תיקנו כתובה שלא תהא קלה להוציאה, שזו מן התקנות שתיקנו להגנת האישה מפני שהיא זקוקה להן יותר מן האיש.

בגמרא (גיטין מט, ב) אמרו:

דבר אחר: אשה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה, והאיש אינו מוציאה אלא לרצונו. מאי דבר אחר? וכי תימא, כי היכי דכי מפיק לה איהו תיקנו לה רבנן כתובה מיניה, כי נפקא איהי נמי ליתקני ליה רבנן כתובה מינה? תא שמע: אשה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה, והאיש אינו מוציא אלא לרצונו – אפשר דמשהי לה בגיטא.

ועיין בחידושי הרשב"א (שם):

מהא דאמרינן "איפשר דמשהי לה בגט" שמעינן דלעולם אין אשה יכולה להפקיע עצמה מיד בעלה שלא לרצונו דבעל ואפילו באומרת 'מאיש עלי', דאם כן ליתקנו ליה כתובה מינה, ומכאן תשובה לרמב"ם ז"ל שכתב דב'מאיש עלי' כופין אותו להוציא.

מדברים אלו עולה שהרשב"א הבין שתקנת הכתובה נובעת מזכות הבעל לגרש את האישה בעל כורחה. ואם כן, לאחר חרם דרבנו גרשום גם אם ייתן כתובתה אי אפשר לכוף אותה להתגרש [ואין יסוד לחייב פיצוי נוסף למטרה זו], ולמרות האפשרות ל'הרחקות' – כבר הסברנו לעיל שהרחקות רבנו תם לא הוו כפייה, כפי שרואים בדין 'מאיש עלי' לדעת רבנו תם שאין הן נחשבות כפייה, [ולכן אין סיבה לחייב פיצוי בשל הגירושיין 'בעל כורחה' על ידן, כשם שאין היכולת להטילן על איש יוצרת סיבה לחייב 'כתובה' או פיצוי לאיש].

נוסיף: בדורנו במדינת ישראל חוקק חוק יחסי ממון המחלק בשווה את הזכויות שצברו בני הזוג במשך שנות הנישואין. חוק זה הוא בדרך כלל לטובת האישה שצברה פחות זכויות ונכסים מן הבעל, וכשכך הדבר גם בו יש מן אותה תקנה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. לכן בדרך כלל סוברים דיני ישראל ש'אין כפל מבצעים' ואין האישה מקבלת כתובה אלא אם כן הכתובה גבוהה מן הזכויות שמקבלת על פי חוק יחסי ממון.

הגר"ש שפירא מציע שבמקרים של פירוד ממושך כשהאישה מסרבת להתגרש לקבוע פיצויים כדי שהאישה תתרצה ותמך יתדותיו בפסקי דין של המלמד להועיל, הגרי"א הרצוג, והרבנים הגאונים הורביץ זצ"ל וייבדלו לחיים ארוכים בן שמעון ושינפלד שדחו תביעת הבעל לגירושיין עד שיפצה את אשתו. וזו לשונם (פסקי דין של בתי הדין הרבניים בישראל חלק יג, בפסק דין המתחיל בעמוד 264 – בסיומו, עמ' 274):

כל זה אמור כשהאשה מעגנת אותו מרצונה. אבל כשהבעל גרם לכך, כעובדא דידן שכל השנים הוא סירב לחיות עמה וחי עם נשים אחרות, ולמרות התנהגותו רצתה האשה בכנות בשלום, ולא יכול היה לבוא בטענת עיגון מכיון שהאשה רצתה ודרשה לחיות עמו בשלום, עד שלבסוף התנהגותו הנלוזה גרמה לכך שמבחינה נפשית אינה יכולה יותר להשלים עמו, ומה גם שהוא אינו מעוניין בכך, ודאי שלא יכול לבוא עכשיו ולדרוש גט מחמת עיגון שהוא גרם כפי המבואר, ואינה חייבת לקבל גט מדינא דגמרא, ובודאי שלאחר החרם דרבנו גרשום שהושוה כח האשה לכח האיש שאין לחייבה בגט, בניגוד

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לרצונה. ואין אנו רואים את סירובה של האשה לקבל גט, על אף שאפסו הסיכויים לשלום בית, כנקמנות מצידה כפי שטוען בא כוח הבעל (ראה בפסקי דין [רבניים] כרך ז עמוד 112) הואיל והאשה הצהירה שתסכים לקבל גט, אם הבעל יתן לה סכום כסף שיבטיח את עתידה כפיצוי על כל מה שגמל לה במשך השנים, ובודאי שבמצב זה ישנו החרם דרבנו גרשום שאין לגרשה בניגוד לרצונה, ואין בידו האפשרות להיפטר מהחייבים המוטלים על בעל כלפי אשתו.

אך בכל התשובות אין התייחסות לחוק איזון משאבים, כך בוודאי בתשובות המלמד להועיל והגרי"א הרצוג שקדמו לחוקי חלוקת הרכוש, אך אף בפד"ר הנ"ל נכתב בתשמ"ב על בני זוג שהתחתנו בתשי"ב [שהחוק אומנם לא חל עליהם אך הלכת השיתוף כן, ומכל מקום למעשה לא בהכרח שפסקו על פיה], ואין התייחסות בפד"ר לחלוקת הרכוש. רק "שהבעל יתן לה סכום כסף שיבטיח את עתידה כפיצוי על כל מה שגמל לה במשך השנים".

לדעתי כפי שבית הדין לא יסכים שהבעל ידרוש פיצוי מן האישה כשדורשת להתגרש ממנו, במקום שלא יכולים לכופו לגרשה, כגון ב'מאיס עלי', ואפילו במקומות שעשתה מעשים חמורים, כך אין מקום לדרישת פיצויים מטעם האישה אחרי תשלום כתובתה וחלוקת הרכוש.

אומנם אם בית הדין מתרשם שאכן יש מקום לפצות את האישה בסכומים לא גדולים כאשר בכתובה ובחלוקת הרכוש לא קיבלה האישה סכומים ניכרים, ובפרט במקרה שלפנינו שניכר שהאישה סובלת מדיכאון הנובע מהאסון שפקד את הצדדים בחיי הנישואין יש לקבוע פיצוי מסוים לאישה שיש בזה גם מן החיוב ברפואתה המותנה בקבלת הגט על ידה.

סיכום

- א. מאחר שהצדדים בפירוד מעל שמונה-עשרה חודש האישה חייבת לקבל את גיטה.
- ב. גם אם הפירוד נובע ממעשים של הבעל, כגון שנתן עיניו באחרת, בית הדין מצווה לאפרושי מאיסורא בדור עני שלנו כמבואר לעיל. לכן יפה עושים בתי הדין המסתמכים על הגר"ח פאלאג'י כמבואר לעיל.
- ג. במקרה שלפנינו האישה לא הפסידה את כתובתה כמבואר בארוכה בדברי הגר"ש שפירא.
- ד. גם לעדות שנהגו בחרם דרבנו גרשום – לאחר שמונה-עשרה חודש יכול בית הדין לא לפסוק מדור ומזונות לאישה ויכול להפעיל על אישה הרחקות רבנו תם.
- ה. אין לתלות את קבלת הגט על ידי האישה בסחטנות מצידה, בקבלת פיצויים לפי שיקול דעתה.
- ו. בית הדין רשאי להוסיף פיצוי לאישה לפי שיקול דעתו מסיבות מיוחדות, כגון במקרה שלפנינו שבו מנסיבות האסון שפקד את המשפחה האישה נכנסה לדיכאון. כל זה בכפוף לקבלת הגט על ידה בפעם הראשונה שתוזמן על ידי בית הדין.
- ז. לאור האמור יקבע בית הדין כי בנוסף לזכויות הכתובה וקיצוץ אם קיים (מול זכויות יתר שמקבלת האישה בחלוקת הרכוש מחלק הבעל, שאותן על בית הדין קמא לחשב):
  1. זכות האישה להמשיך להתגורר עם הילדים בדירת הצדדים ללא כל תשלום עד ד' באב התשפ"ב (1.8.22).
  2. מהתאריך הנ"ל זכות כל צד לדרוש את פירוק השיתוף בדירתם המשותפת. האישה תקבל סך של מאה אלף ש"ח נוספים על חלקה בדירה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ח. האמור בסעיף ז בתוקף אם האישה תסכים לקבל את גיטה במועד הראשון שאליו יזמין אותה בית הדין קמא לסידור הגט. אם תסרב האישה לקבל את גיטה מוסמך בית הדין לבטל את ההטבות שנקבעו בסעיף ז.

הרב אליעזר איגרא

הרב צבי בן יעקב

לאחר העיון בעמדת עמיתי הרבנים הגאונים שליט"א, מצטרף למסקנות הגר"א איגרא שליט"א.

הרב צבי בן יעקב

הרב שלמה שפירא

ראיתי מה שכתב ידידי הגר"א איגרא ואני על משמרתי אעמודה, שאין לאפשר למי שנתן עניו באחרת לחייב את אשתו לקבל גט פיטורין אחרי עבור זמן של י"ח חודשים כשהאישה לא פשעה.

לא על זה דיברו רבנו ירוחם והגר"ח פאלאג'י:

כפי שמבואר בדברי רבנו ירוחם ובדברי הגר"ח פאלאג'י התם מיירי שאין שניהם רוצים זה בזו, אך לא כשאחד פשע ולמרות זאת מי שפשעו נגדו מעוניין בהמשך הנישואין או על כל פנים יש מקום לומר שאפילו הכי רוצה בהמשך הנישואין וכפי שביארנו באריכות. פירוד ממושך אינו עילה לגירושין, וכפי שכתב בשו"ת דברי מלכאל שפירוד ממושך הוא לא עילה לחיוב גט "דאם כן לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה" שכל בעל שאינו חפץ באשתו יפרד לתקופה ממושכת ויתבע גט, ובמיוחד כאשר 'רגליים לדבר' שהבעל נתן עניו באישה אחרת, ויטען שאינו חפץ באשתו – מה שגורם ויגרום שמוסד הנישואין יתפורר כלא היה.

ופוק חזי כמה הקפידו דייני הדורות הקודמים, ולא דווקא בימי הרב הרצוג אלא אף בשנים מאוחרות, ואאמו"ר זצ"ל בכללם, שלא לסמוך על דברי הגר"ח פאלאג'י ולהכריח נשים שבעליהן נתנו עינם באחרת להתגרש.

אין מקום לפגוע בבת ישראל שלא פשעה ולהפסיד זכויותיה כשהבעל רע מעללים. היענות לתביעת גירושין של בעל במצב שכזה היא מתכון בדוק להרס המשפחה בישראל; היתר אחרי זמן קצר שכזה הוא הכרזה שדייני ישראל נותנים פרס לבעלים שכאלו, ולהיתר זה, מדוע יצטרך בעל להביא עילה לתביעתו, מספיק שיאמר "לא חפצתי בה" וימתין י"ח חודש וחפצו יעלה בידו?

ואף שברור שדורנו פרוץ יותר מדורות קודמים, ולצערנו הזנות מצויה והציבור לא מגנה אותה, אין לכופף אישה משום פריצות הדור. הדבר צריך להיות נידון בכל מקרה לגופו, וצריך שיקול דעת רחב, ומהיכי תיתי באישה שיש לה חזקת כשרות, ובפרט אם היא באה מחברה שהזנות מוקעת בה ואינה מצויה בה, שניתן לבעל להפיק זממו לגרש את אשתו תוך הפקעת זכויותיה?

ואף שלעניין ההשתייה להפסד זכויות במורדת קיצרו את הזמן וכדכתב הרא"ש שתולות עצמן בגוים – התם אינו אלא לחץ עליה שתחזור ממרדה, כדי שלא תפסיד את זכויותיה בלי שיינתן לה זמן מספיק לשקול את הדברים, ולכן בגלל מצב הדור קיצרו את הזמן. מה שאין כן בנידון דידן שבו מחייבים את האישה להתגרש כשאין עילה לחיוב זה. ובפרט בנידון דידן, שאם האישה תזנה תפסיד את זכויותיה שעל פי ההלכה ושוב יהיה אפשר גם לכופה להתגרש, שאין מקום לחייבה להתגרש כבר עתה מפני שהבעל מאס בה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

התרת הרצועה בענינים אלו, כאמור, יש בה כדי להרחיב הרס המשפחות, שיאמרו הבעלים שאם יתעקשו וימשיכו במרדם, בית הדין יחייב את נשותיהם להתגרש. ובעיקר בדור פרוץ שהבעל ממשיך את חייו עם אחרת ובהרבה מקרים אין לו עניין להינשא וגם במקרים שבהם הוא נישא בזיווג שני אין הוא ממהר לעשות כן, ושוב בקבלת תביעתו כגון דא, הדבר מיקל על התופעה הנרחבת של התפרקות המשפחה.

ואף שעל מה שכתבתי ש"אין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי" כתב הגר"א איגרא שבדורנו אין הדבר נכון בהכרח במי שאינם מקפידים על שמירת מצוות, שלגביהם התנהגות שונה הוויא לפעמים דרך המלך בחיים, והווי כמליצת הכתוב "אכלה ומחתה פיה ואמרה לא פעלתי און", דזה אצלה כפעולת אכילה, באמת עיקר כוונתי היא שהרי אמרו חז"ל שיש לחלק בין זיווג ראשון לזיווג שני לעניין גירושי אישה – עיין סוף גיטין ובשולחן ערוך (אבן העזר סימן קיט). ובאמת עיקר הדבר הוא שבבני זוג צעירים שבנו משפחה ועמלו עליה ואפשר לומר על כל אחד מהם "לכתך אחרי במדבר", שנשאו ביחד בעול הקמת המשפחה וצער גידול הילדים, יש להתייחס בזהירות רבה, לפני שנתיר למי שלא נהג כהוגן לגרש את אשתו.

אינני יכול להסכים לסברה שלבית הדין יהיה חלק ואשם במעשי זנות של הצדדים אם לא יקבל תביעה שאין עילה לקבלה. חובה על בית הדין לנהוג על פי דין תורה ולא לחשוש לחטאים רבים, אכן מסתבר שבית הדין חייב לקבוע מועדים לבדיקת המצב כשהוא דוחה את התביעה, ולפעמים לתת החלטה לגירושין בנסיבות כל מקרה לגופו. ואכן בפסק דין הנזכר (של בית הדין נתניה) כתבתי שאחרי עבור זמן, ולא זמן קצר כ"ח חודש, ישתדל בית הדין שתקבל פיצוי הולם ויתגרשו. אך לא בכל מקרה, ובפרט שדברי הגר"ח פאלאג'י ואמירתו אינם על מקרים שצד אחד פשע והשני נאנס בשל מעשיו.

איני יכול להבין איך יכול בית דין המוזהר לדון על פי דין תורה שלא להיענות לתביעה מוצדקת של האישה לגבי מזונות או מדור, רק מפני החשש שלא תרצה להתגרש. חובתנו לדון כהלכה, ומי שחוטא יישא חטאו. וודאי שלא ברור לי מדוע נפעיל הרחקות דרבנו תם על אישה עלובה שבעלה נתן עיניו באחרת, ההרחקות יהיו עליה והוא ישמח במי שנתן עיניו בה!

לפיכך אף בנידון דידן אין להטיל על האישה להתגרש מיידית עתה, כשלא מצאנו פשיעה מצידה, ולהתנות את הפיצוי לגירושין בהסכמתה לגירושין עתה. וכי אם היא מתנגדת מפני שזוהי זכותה, יש למנוע ממנה פיצוי על מעשיו של הבעל שעזב אותה ודורש להתגרש? לפיכך אף אם עתה לא תסכים להתגרש אלא רק לאחר זמן, או שנקבע לאחר זמן שזוהי טובתה, ודאי שגם אז מגיעים לה פיצוייה. כמו כן אם תסכים להתגרש יש לתת לה את מלוא הכתובה כפיצוי, מלבד חלקה על פי חוק. וכיוון שהארכנו לעיל בדברינו, אין מקום להאריך עתה יותר.

הרב שלמה שפירא

הרב אליעזר איגרא

גם אנו נקצר ונחזור: בוודאי במקרה דנן, שהצדדים לא שייכים לעדות אשכנז ולא מחויבים לחרם דרבנו גרשום, הרי שזכותו של הבעל לשלם את כתובתה ולהתגרש, ובפרט משעברו שמונה עשרה חודש.

בית הדין מתרשם שאין שום סיכוי לשלום וחושב שזו תקנת האישה וטובתה הפרטית והכללית על פי ההלכה, וגם יוסיף לה זכויות רכושיות על פי שיקול דעתו. אין מקום לחלק בין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

'מאיס עלי' של האישה [שבו נוקטים 'הרחקות' באיש ולא מפצים אותן] לשל האיש כפי שכבר הארכנו.

נוסיף ונאמר שכל מקרה ומקרה כמובן נתון לשיקול דעת בית הדין, מה קרה, מדוע קרה, והדבר תלוי גם בשנות הנישואין ובגיל הצדדים. יש להאריך עוד, אולם בשל הזמן שכבר נמשך והתקלות הבלתי-פוסקות במערכת המחשוב מה שהלב חושק – הזמן עושק.

הרב אליעזר איגרא

פסק דין

1. המסקנות העולות להלכה מכל האמור לעיל הן כדלהלן:

- א. מאחר שהצדדים בפירוד מעל שמונה-עשרה חודש האישה חייבת לקבל את גיטה.
  - ב. גם אם הפירוד נובע ממעשים של הבעל, כגון שנתן עיניו באחרת, בית הדין מצווה לאפרושי מאיסורא בדור עני שלנו. לכן יפה עושים בתי הדין המסתמכים על הגר"ח פאלאג'י.
  - ג. האישה לא הפסידה את כתובתה.
  - ד. גם לעדות שנהגו בחרם דרבנו גרשום – לאחר שמונה-עשרה חודש יכול בית הדין לא לפסוק מדור ומזונות לאישה ויכול להפעיל על אישה הרחקות רבנו תם.
  - ה. אין לתלות את קבלת הגט על ידי האישה בסחטנות מצידה, בקבלת פיצויים לפי שיקול דעתה.
  - ו. בית הדין רשאי להוסיף פיצוי לאישה לפי שיקול דעתו מסיבות מיוחדות, כגון במקרה שלפנינו שבו מנסיבות האסון שפקד את המשפחה האישה נכנסה לדיכאון. כל זה בכפוף לקבלת הגט על ידה בפעם הראשונה שתוזמן על ידי בית הדין.
  - ז. לאור האמור יקבע בית הדין כי בנוסף לזכויות הכתובה וקיזוזן אם קיים (מול זכויות יתר שמקבלת האישה בחלוקת הרכוש מחלק הבעל, שאותן על בית הדין קמא לחשב):
    1. זכות האישה להמשיך להתגורר עם הילדים בדירת הצדדים ללא כל תשלום עד ד' באב התשפ"ב (1.8.22).
    2. מהתאריך הנ"ל זכות כל צד לדרוש את פירוק השיתוף בדירתם המשותפת. האישה תקבל סך של מאה אלף ש"ח נוספים על חלקה בדירה.
    - ח. האמור בסעיף ז בתוקף אם האישה תסכים לקבל את גיטה במועד הראשון שאליו יזמין אותה בית הדין קמא לסידור הגט. אם תסרב האישה לקבל את גיטה מוסמך בית הדין לבטל את ההטבות שנקבעו בסעיף ז.
  2. סעיפים א, ב, ד, ז, ח ניתנים בדעת רוב.
  3. פסק הדין מותר בפרסום בהשמטת שמות הצדדים.
- ניתן ביום כ"ו במרחשון התשפ"א (13.11.2020).

הרב צבי בן יעקב

הרב שלמה שפירא

הרב אליעזר איגרא

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה